

4551

II unupb

491.99-8
S-45
II 1304

1304

\$ 2002

931.99-8

S-45

W8

Ն. ՏԵՐ-ՂԵԻՈՆԻԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐԲ

ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԻՊ

Պատկերներով եւ նորանոր վարժութիւններով

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Արագատիպ տպ. Մն. Մարտիրոսեանցի

Պուլկինեան փողոց, № 12.

1904

20504-60

2010

36765 ա-հ.

ՄԱՍԿՆԵՐԻ ԼԵՂՈՒԻ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐԻ

ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐԻ

ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐԻ

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 24 Мая 1904 г.

ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐԻ

ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐԻ

ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐԻ

ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐԻ

ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐԻ

ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐԻ

ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐԻ

ՆԱԽԸՆԹԱՅ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՌԱՋԱԲԱՆԸ

«Մայրենի Լեզուի» երկրորդ տարին տասնևիններորդ անգամ տպագրութեան ենք տալիս: Առանց դաւաճանելու մեր նախագաղափարին, այս անգամ գիրքը ենթարկում ենք նոր խնրադրութեան: Գրքի սկզբում, որպէս նախապատրաստական շրջան, դնում ենք մի շարք գիւրին նիւթեր նախնական ընթերցանութեան համար: Այստեղ, ինչպէս և յաջորդ շրջաններում, ամեն մի յօդուածից յետոյ բերում ենք նրան համապատասխան մի մանկական ոտանաւոր:

Հետեւալ շրջաններում յօդուածների դասաւորութիւնը որոշ խումբերի, որոշ սիմսեմայի ենք ենթարկում. այսպէս, օրինակ՝ երկրորդ շրջանի յօդուածները վերաբերում են ընտանեկան և դպրոցական կեանքին. երրորդ շրջանի յօդուածները առնուած են կենդանական աշխարհից. չորրորդ շրջանի նիւթերը վերցրած են բուսական աշխարհից և, վերջապէս, հինգերորդ շրջանի նիւթերը պտրտում են տարուայ չորս եղանակների շուրջը:

Ամեն մի շրջանից յետոյ դնում ենք մի մանկական հէքիաթ: Այս հէքիաթները թէև առնուած են ռուսերէնից, բայց նորա, առանց բացառութեան, պատմում են և մեզանում: Այդ հէքիաթների այս կամ այն ձևափոխութիւնը ես լսել եմ իմ հանգուցեալ մօրից:

Գրքի սկզբում (առաջին և երկրորդ շրջաններում) ամեն մի յօդուածից յետոյ դնում ենք նիւթեր գրաւոր վարժութիւնների համար, նաև տալիս ենք երկրորդ տարուայ քերականական վարժութիւնների պաշարը: Հետեւալ շրջաններում ուսուցիչներն այդ վարժութիւնները պիտի կրկնեն և ընդարձակեն, տեղի ու ժամանակի հետ յարմարուելով:

Յօդուածների ընտրութիւնը, միաժամանակ բոլոր շրջաններից օգտուելու հմտութիւնը յանձնում է վարժապետների իմաստութեանն ու խոհեմութեանը:

Նիկողայոս Տէր-Ղեւոնդեան

1903 թ. փետրվարի 3-ին
Թիֆլիս:

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՂՈՒ Բ. ՏԱՐԻ

ՇՐՋԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԹԵԹԵՒ ՆԻԻԹԵՐ ՆԸԽՆԵԿԸՆ ԸՆԹԵՐՑԸՆՈՒԹԵԱՆ ՀԸՄԸՐ

1. ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

Ես փոքրիկ մանուկ էի. տեսնում էի, որ հայրս, զիր կարգալիս, ականոց է զնում աչքերին: Մի օր ես խնդրեցի, որ ինձ համար էլ ականոց առնի. «Ես էլ քեզ պէս ուզում եմ կարգալ», ասացի: Միւս օրը հայրս բերեց ինձ համար մի պատկերազարդ գիրք: Սա հայերէն այբբենարան էր: «Ահա սա է քո ականոցը, որդի», ասաց հայրս: Այնուհետև մայրս ինձ կարգալ-զրել սովորեցրեց:

Բառեր՝ մանուկ — երեխայ. ակն — աչք. ականոց — աչքին հագնելու գործիք (ОЧКИ). պատկերազարդ — պատկերներով զարդարած. այնուհետև — նրանից յետոյ:

Նկատեցէք հետեւեալ բառերի ուղղագրութիւնը՝ հայերէն, ռուսերէն, վրացերէն, թուրքերէն...

Գրեցէք եւ զանազանեցէ՛ք՝ բան, պան. բատ, պատ՝ բաղ, պաղ. բահ, պահ. բանիւր, պանիւր...

2. ԿԱՐԴԱԼ-ԳՐԵԼ

Երբ որ լեզուս բացուեցաւ,
Ազատ խօսիլ սովորեցայ,
Բարի մօրս ձեռքի տակ
Գրել-կարդալն ըսկայ:

Շատ ժամանակ չանցկացած՝
Այլեւ գիր կարդալը
Այնպէս դժուար չէր թուում,
Ինչպէս կ'ասեն ծոյլերը:

Այնուհետեւ ինձ համար
Հոլ-վեզի, գնդակի չափ
Սիրելի են թուղթ, գրիչ,
Գիրք, քանոն, մատիտ, տետրակ:

Բառեր՝ ազատ—հեշտ, համարձակ. այլեւ—էլ. դժուար
չէր թուում—դժուար չէր համարուում, հեշտ էր երևում.
հոլ-վեզի—հոլի ու վեզի:

Յիշեցէք եւ գրեցէք ձեր գիտեցած դասական առարկա-
ների եւ խաղալիքների անունները:

3. ԱՄԵՆ ԲԱՆ ԻՐԱՆ ՏԵՂԸ

Հայկը ծոյլ տղայ չէր, բայց կարգ ու կանոն
չէր սիրում: Երեկոնները, դասերը սովորելուց
յետոյ, նա իւր գրքերն ու տետրակները թողում
էր թափթըփած ու ցրիւ տուած. առսուտներն

էլ, երբ որ վեր էր կենում, ժամերով որոնում
էր իւր շորերը կամ ոտնամանները: Ամենայն օր
այս ու այն կողմն էր ընկնում Հայկը և միշտ
դասից ուշանում էր:

Բառեր՝ ծոյլ—աշխատել չսիրող. ջանասէր—աշխատել
սիրող (ջանք-սէր). ժամ—սհաթ. ժամերով—շարունակ, եր-
կար ժամանակ. որոնում էր—պտտում էր, ման էր գալիս,
որ գտնի:

Նկատեցէք հետեւեալ քառերի ուղղագրութիւնը՝ առա-
ւօտ, երեկոյ, կէսօր, կէսգիշեր. ժամ, ժամացոյց. ժամ,
ժամաւոր, ժամասէր:

Գրեցէք և զանազանեցէք՝ կար, գար. կող, գող.
լիւտ, գուլթ. կիր, գիր. կէտ, գետ. կալ, գալ:

4. ՏԽՈՒՐ ԵՐԵՒԱՅ

Երբ-որ ծագեցաւ պայծառ արեգակ,
Աքլար, աղաւնի, հաւ ու ծիծեռնակ,
Ջի, ոչխար, գառնուկ, այծ, ուլ, հորթ ու կով
Գընացին իրանց գործին ըշտապով.
Միայն ծոյլ տղան չըգնաց դպրոց,
Դիբբը շարտեց ու փախաւ փողոց.
Իրիկունն ամենք յետ դարձան ուրախ,
Միայն տղան էր տրտում, գլխակախ:

Բառեր՝ արեգակը ծագեցաւ—արեւ դուրս եկաւ, լու-
սացաւ. աքլար—աքաղաղ, որձակ. աղաւնի—աղունակ.
ուլ—այծի ձագը. գառը—ոչխարի ձագը. հորթ—կովի ձագը:

ձագ—գոմշի հորթը, դպրոց—ուսումնարան, արտում—տը-
խուր, շտապով—շուտով, գլխակախ—գլուխը կախ դրած:
Յիշեցէ՛ք եւ զրեցէ՛ք ձեր գիտեցած չորքոտանի կենդանի-
ների անունները:

5. ԻՄ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԳՆԱԼԸ

Սեպտեմբեր ամիսն էր: Հայրս ասաց, որ ինձ
պէտք է ուսումնարան տանեն: Ես շատ ուրա-
խացայ, վաղուց ուզում էի ուսումնարան գնալ:
Հայրս ինձ համար մի պայուսակ գնեց: Ես նրա
մէջ դասաւորեցի հարկաւոր առարկաները: Մենք
ուղևորուեցանք: Ես ուսումնարան չէի տեսած:
Սիրտս թնդում էր: Ութը ժամին մենք հասանք
մի մեծ շինութեան և բակի դռնից ներս մտանք:
Բակում շատ մանուկներ կային, ոմանք խաղում
էին արձակ-համարձակ, ոմանք էլ գլխակոր
կանգնած էին իրանց ծնողաց հետ: Մենք ներս
մտանք ուսուցիչների սենեակը: Ես երկիւղի մէջ
էի, բոլորը նոր մարդիկ էին, ոչ մէկին չէի ճա-
նաչում: Ուսուցիչների գլխաւորը—տեսուչը նկա-
տեց իմ շփոթմունքը, մօտ եկաւ, փայփայեց
ինձ: Ես սրտապնդուեցայ: Յետոյ ինձ քննեցին
և ընդունեցին աւագ նախակրթարանը:

Բառեր՝ պայուսակ—քսակ, սումկայ, դասաւորեցի—
դարսեցի, տեղաւորեցի, ուղևորուեցանք—ճանապարհ ըն-

կանք, բակը—գաւիթը, հայաթը, ոմանք—միջանիսը,
գլխակոր—գլուխը կախ դրած, երկիւղ—վախ, աւագ նա-
խակրթարան—մեծ պատրաստական դասատուն:

Մնացած բառերը ինքներդ ջոկեցէ՛ք եւ զրեցէ՛ք:
Գրեցէ՛ք եւ զանազանեցէ՛ք՝ կող, քող, կար, քար, կաղ,
քաղ, կոյր, քոյր, կամ, ֆամ:

6. ՄԱՆՈՒԿԸ ԱՐԵՒԻՆ

Նախշուն արև,

Հագար բարև.

Այս ուր էիր շատ-շատ օրեր

Ամպերի տակ մրտել, կորել:

Միթէ դու էլ, յամառ մանուկ,

Գիտես պահուիլ այդպէս գաղտուկ.

Հերիք, արև, մեզ խռովես,

Էլ չըփախչես, հոգիդ սիրես:

Բառեր՝ յամառ—իր ասածի, կամակոր, պահուիլ—
թաղկենալ, գաղտուկ—ծածուկ, խռովիլ—նեղանալ, չիս-
սելու չափ վշտանալ, խռովել—նեղացնել, շփոթեցնել, մեզ
խռովես—մեզ շփոթեցնես, անհանգիստ անես:

Զանազանեցէ՛ք հետեւեալ բառերի ուղղագրութիւնը՝
համար, յամառ, հետ, յետ, հատիկ, յատակ, հատո՛ւ, յատուկ:

7. ՄՐՋԻՆՆԸ ԵՒ ԱՂԱՒԻՆՆԸ

Մրջիւնը մօտ գնաց առուակին, որ ջուր
խմէ: Ջրի ալիքը ներս քաշեցին նրան եզերքից:
Մրջիւնը խեղդում էր: Աղանին օգնութեան հա-

սառ. նա մի չոր տերև առաւ, զցեց մըջիւնի
առաջ: Մըջիւնը վեր բարձրացաւ տերևի վրայ
և խեղդուելուց ազատուեց:

Երկար ժամանակ չանցաւ: Որսորդը՝ հրա-
ցանը ձեռին, մօտեցաւ առուակին: Աղանին ան-
հոգ նստած էր ծառի վրայ: Որսորդը հրացանի
բերանն ուղղեց զէպի նա: Մըջիւնը մօտ վա-
զեց և կծեց որսորդի ձեռքը: Որսորդը ցնցուեց.
հրացանը տրաքեց, բայց չդիպաւ աղանուն:

Բառեր՝ մըջիւն—մըջիւմ (միջատ). առուակ—փոքրիկ
առու, փոքրիկ գնացկան ջուր, արխ. ալիք—ջրի փրփրուն
հոսանքը (волны). եղբրք—ափը, զրաղը (берегъ). որսորդ—
հորսկան, որս անող. հրացան—թուանք (ружье). հուր-
ցանել—կրակ տալ. անհոգ—միամիտ, առանց հոգսի. ցըն-
ցուիլ—դողալ, շարժուիլ (дрогнуть):

Յիշեցէք եւ զրեցէք ձեր գիտեցած վայրենի թռչուն-
ների անունները:

Գրեցէք եւ զանազանեցէք՝ դաս, տաս. դար, տար.
դեղ, տեղ. դուր, տնւր. դա, տայ:

8. ԱՔԱՂԱՂՆ ՈՒ ՀԱԻԸ

«Ծուղըրուղո՛ւ, սանամէր,

էն մէկ հաւ կար, ո՛ւր գնաց»:

—Ծարաւ-Աղբիւր կուլ գնաց:

«Խոնչ կար կըտուց»:

—Զիւր ու չամիչ:

«Ո՛ւմ էր տանում»:

—Հարս ու փեսին:

«Ուր էր հարսը»:

—Ոսկէ թախտին:

«Խոնչ էր եփում»:

—Համով կորկոտ:

«Ո՛վ էր բերել»:

—Քաշալ Ակոբ:

«Ո՛վ էր հարել»:

—Աղայ Սուլթան:

Ո՛ւր էր դրել»:

—Բաց պատուհան:

«Ո՛վ է կերել»:

—Սևիկ փիշիկ:

«Վայ սևիկ փիշիկ, վայ սևիկ փիշիկ,

Քո մէջն ուտի քո թշիկ»:

Բառեր՝ սան—սանիկ, կնքած մանուկը, ձեռքի տակ
պահած, մեծացրած տղան. սանահէր—սանահայր, սանիկի
ծնող հայրը. կնքահայր—սանիկին կնքողը, սանիկի հոգևոր
հայրը. սանամէր—սանամայր, սանիկի ծնող մայրը. կնքա-
մայր—սանիկին կնքող մայրը. չիւր—չորացրած պտուղ.
չամիչ—չորացրած խաղող. կորկոտ—ձաւար, ձեծած ցո-
րեն. կորկոտ—կերակուր ձաւարից և մսից պատրաստած
(քաշկայ):

Գրեցէք ձեր գիտեցած ընտանի թռչունների անունները:

9. ԱԳՌԱԻԸ ԱՂԱԿՆԵՏԱՆԸ

Ազուաւր տեսաւ, որ աղանիներին լաւ են
կերակրում, ուզեց ինքն էլ աղանի ձևանալ.

սպիտակ փոշի ցանեց վրան և մօտաւ աղանետուն։ Աղանինները կարծեցին, թէ սա էլ իրանցից է, ներս ընդունեցին։ Բայց ազուար մոռացմամբ կռաւեց իւր ձեռով։ Աղանինները կտցահարեցին և դուրս խոկեցին։ Ազուար վերադարձաւ իւր ընկերների մօտ, բայց սրանք էլ չընդունեցին նրան, որովհետեւ գունափոխուել էր։

Բառեր՝ ազուար—ворона, աղանի—աղունակ. ձեռնալ—նմանուիլ, ձեռ ընդունել. փոշի—թոզ, պարաշօկ. ցանեց—ածեց, շող տուեց. աղանետուն, աղանինների բունը. ներս ընդունեցին—ներս առան. մոռացմամբ—մոռանալով, սխալուելով. կտցահարեցին—կտուցով խփեցին. հարել, հարկանել—խփել. վերադարձաւ—յետ դարձաւ, յետ գնաց. գունափոխուել էր—գոյնը փոխել էր։

Նկատեցէք հետեւեալ քառերի կազմութիւնը՝ աղանետուն, կտցահարել, գունափոխուել, վերադառնալ։

Գրեցէք եւ զանազանեցէ՛ք՝ մեխ, մեղ. ճիւ, օղ, ող. կախ, կաղ. սոխ, սող. ուխտ, ուղտ. ախտ, աղտ։

10. Կ Ռ Ո Ւ Ն Կ Ն Ե Ր

Կըռ-կըռ-կոկըռան

Կըռուկները հա թըռան.

Կըռուկների թևի տակ

եկաւ ամառ մեր դռան։

Գրեցէք ամիսների եւ ապա տարուայ եղանակների անունները։

Գրեցէք զարնանային, ամառային, աշնանային եւ ծմբային ամիսների անունները։

Գրեցէք եւ զանազանեցէ՛ք՝ ուր, ուռ. սեր, սեռ, սէր. սար, սառ. գառը, կարը, քարը. արու, առու. արատ, առատ. արեգ, առէք։

11. ՕՁԻ ԳԼՈՒԽԸ ԵՒ ՊՈՁԸ

Մի անգամ օծի պոչը վիճեց զլիսի հետ, թէ իրանցից որը պէտք է առաջ գնայ։ Գլուխն ասաց. «Դու չես կարող առաջից գնալ, որովհետեւ ոչ ականջներ ունիս և ոչ աչքեր»։ Պոչն ասաց. «Ականջներ ու աչքեր չունիմ, բայց ոյժ ունիմ և ես եմ քեզ շարժողն ու ման ածողը։ Եթէ կամենամ, կը փաթաթուեմ ծառի շուրջը և դու մի քայլ անել չես կարող»։ Գլուխն ասաց. «Ուրեմն բաժանուենք»։ Եւ բաժանուեցին։

Պոչը պոկ եկաւ զլիսից և սկսեց առաջ սողալ. բայց հէնց մի փոքր հեռացաւ թէ չէ՝ ընկաւ մի ճեղքի մէջ ու սատկեցաւ։

Բառեր՝ վիճեց—հակաճառուեց (поспорилъ). ոյժ—զօր, զօրութիւն. շուրջը—չորս կողմը. սողալ—փորի վրայ գնալ, մանգալ առանց ոտների. ճեղք—արանք, բացուածք։

Գրեցէք ձեր գիտեցած սողունների անունները։

Գրեցէք եւ զանազանեցէ՛ք՝ օձ, օժ. ձեր, ձեր. ձագ, ձակ. ձոր, ձոր. ձեծ, ցեց. ձիծ, ցից։

12. ՀԱՆՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

Աչքեր ունի, ոտքեր չունի,
Մարդ կը սպանէ, ձեռքեր չունի,
Ձու է անուամ, փետուր չունի,
Շապիկ ունի, որ կար չունի:

Չորս ոտք ունիմ կարճ ու կոկիկ,
Գլուխ ունիմ ինչպէս գորտիկ.
Մարդ տեսնելիս սիրտս է դողում,
Ոտք ու գլուխս չի երևում:

Հանելուկների բացատրութիւնը գրեցէք արձակ ձեւով
ձեր տանու տետրակներում եւ ներկայացրէք ուսուցչին:

13. ՎԱՐԴԵՆԻՆ ՈՒ ՓՈԽՇԸ

Վարդենին ու փուշը բուսել էին միատեղ:
Մի օր փուշն ասաց իւր գեղեցիկ հարևանին.
«Բարեկամ, քո համբերութիւնդ ինձ վարմացնում
է. չգիտեմ ինչո՞ւ չես պատժում քո փշերով այն
մեղուններին, որոնք այնպէս տղտղալով հոտդ ու
հիւթդ ծծում են»:

— Ինչո՞ւ պատժեմ, համեստութիւնով պա-
տասխանեց վարդենին. չէ՞ որ իմ հիւթից նրանք
անուշ մեղր են պատրաստում:

Բառեր՝ վարդենի—վարդի թուփը. փուշ—ցաքի թու-
փը. բուսել էին—գոլրս էին եկել. հարևան—դրացի. հիւ-

թը—նիւթը, թացութիւնը, սօկը. մեղու—մեղրաճանձ. հա-
մեստ—խոնարհ, հանդարտ. համեստութիւնով—առանց
պարծենալու:

Գրեցէ՛ք ձեր գիտեցած միջատների անունները:

Գրեցէ՛ք եւ զանազանեցէ՛ք՝ հոտ, հօտ. հոր, հօր. մոր,
մօր. ճարտ, մարդ:

14. ՀԱՆՆԵԼՈՒԿ

Ո՛չ ցորեն եմ, ո՛չ գարի,
Որ հողագործն ինձ ցանի.
Առանց ջրի հունցած եմ,
Առանց ձեռքի կոյորած.
Ես անկրակ թըխած եմ,
Թոնիր, ջաղաց տեսած չեմ,
Ձեր ամենիդ սիրածն եմ:

Այս հանելուկի բացատրութիւնը գրեցէք ձեր տետրակ-
ների վրայ արձակ ձեւով:

15. Լ Ա Ի Ը Ն Կ Ե Ր

Մարդիկ վեր առան և կակաչի հասարակ
ժողիկը շահոքրամի հետ մի խեցիի մէջ տնկե-
ցին: Միքանի ժամանակից յետոյ կակաչն էլ
շահոքրամի հոտ ստացաւ:

Հաւ ընկերի հետ որ ապրենք, մենք էլ շատ
բան կը վաստակենք:

Բառեր՝ կակաչ—տիւլպան (ծաղիկ). շահոքրամ—մե-
խակ (ծաղիկ). խեցի—ծաղկաման. վաստակ—շահ, աշխա-
տանք. վաստակել—աշխատել, շահիլ. վաստակիլ—յոգնիլ:

Գրեցէք ձեր գիտեցած ծաղիկների անունները:

Գրեցէք եւ զանազանեցէք՝ ճար, չար. ճանկ, չանկ.
ճուտ, չութ. ճօճ, չոչ:

16. ՄԱՆՈՒՇԱԿ

Դեռ ուր է ծիծառ, դեռ ուր է սոխակ,
Գարնան կարապետ եկաւ մանուշակ.
Երկնային խունկը չորս կողմը բուրեց,
Նորածին աշխարհ նախ նա համբուրեց:

Երկինքն է անամպ, շողշողուն արև,
Տանք մանուշակին, երեսայք, բարև,
Որ մեր դաշտերին բերեց նոր գարուն,
Նախշուն հաւերով, ծաղկով զարդարուն:

Բառեր՝ ծիծառ—ծիծեռնակ. սոխակ—բլբուլ. կարա-
պետ—առաջից եկող, ամենից առաջ լուր բերող. երկնա-
յին—երկնքի. բուրեց—անուշ հոտ փչեց. նորածին—նոր
ծնած. նախ—առաջ. անամպ—առանց ամպի, պարզ. հա-
ւեր—թռչուններ. զարդարուն—զարդարած:

Գրեցէք եւ զանազանեցէք՝ դուր, տուր, թուր. տաս,
դաս, թաս. դեղ, տեղ, թեղ. դատ, տատ, թաթ. դեր,
տէր, թեր...

17. ՊԱՌԱՆ ՈՒ ՀԱԻԸ

Հաւը օրական մի ձու էր ածում պառաւի
համար: Բայց պառաւն ազահ էր. նա մտածեց՝
«Եթէ հաւին շատ կուտ տամ, մի ձուի փոխա-
նակ երկուսը կամ երեքը կ'ածի օրական»: Մը-
տածեց ու կատարեց: Հաւը սաստիկ պարար-
տացաւ և էլ ձու չածեց:

Բառեր՝ Պառաւ—տարիքն առած կին. ծեր—տարիքն
առած տղամարդ. ալեւոր—շատ ծեր, շատ պառաւ. երի-
տասարդ—ջանէլ, երեսուն տարին չանցկացրած. պատանի—
մեծ տղայ, քսան տարին չանցկացրած. մանուկ—մինչև
սոսը տարեկանը. ազահ—աչքածակ, անկուշտ. պարարտ—
չաղ, գէր, քեօք. նիհար—լղար:

Գրեցէք եւ զանազանեցէք՝ տող, դող, թոգ. տէր,
դէր, թեր. տակ, տաք, թազ. տնակ, դանակ, թանաք:

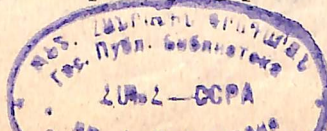
18. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂ

Պ Ա Ռ Ա Ն Ը

Զու-ջու, ջու-ջու, իմ վառիկներ,
Սիրուն ճուտեր, հաւ-մարիկներ,
Ոսկեփետուր աքլարիկներ,
Եկէք, կերէք ձեր հատիկներ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Արամ, Աշխէն, Վարդան, Խորէն,
Սանդուխտ, Շուշան, Հայկակ, Սուրէն,
Գնանք, տեսներ՝ հաւերն ուր են:

Տեսէք, տեսէք, չալ-չալ հաւեր
Հեռու քաշուել, կ'ուտեն որդեր.
Այնտեղ փոքրիկ, փափլիկ, թմբլիկ,
Պզտիկ ճուտիկ կ'ուտէ կուտիկ:

Չար փիշիկը մօտ է գալիս,
Սև ձագին է մօտիկ տալիս.
Թաթը մեկնեց,
Վզից բռնեց:

Աքաղաղներ, հաւ-մարիկներ,
Պահպանեցէք ձեր ճուտիկներ:

ԱՔԱՂԱՂՆԵՐԸ

Հասէք, հասէք, օղնեցէք,
Չար փիշիկին պատժեցէք:

ՀԱԻՆԵՐԸ

Ժողովուհներ, միանանք,
Չար կատուին վրայ տանք:

Բ Ո Ւ Ռ Ը

Տեսա՞ք, տեսա՞ք, ինչ եղաւ.
Գող կատուն որ մեզ տեսաւ,
Խիստ վախեցաւ ու փախաւ.
Ուրեմն ապրենք միասին,
Որ մօտ չգայ թշնամին:

Գրեցէք ձեր անունը, հայրանունը եւ ազգանունը:—Գրեցէք ձեր քոյրերի եւ եղբայրների անունները:—Գրեցէք ձեզ ծանօթ օրիորդների եւ տղաների անունները եւ ազգանունները:

«Եկէք, եղբարք, շուրջ պատենք,
Մեր մօր վիշտը փարատենք»:

ՇՐՋԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՏԵՆԸ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄՆԵՐՆՈՒՄԸ

19. ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ

Մեր տունը մի ընդարձակ բնակարան է: Նա ութ սենեակ ունի: Ամենամեծ սենեակը դահլիճն է: Դահլիճին կից կայ մի ուրիշ սենեակ, նրանից քիչ փոքր, ուր սովորաբար ընդունում ենք մեզ մօտ եկողներին. դա կոչւում է ընդունարան: Հայրս իրան համար առանձին սենեակ ունի—առանձնարան, որտեղ նա զբաղւում է իւր գործերով: Ծաղին, ընթրիքին և թէյին մենք հաւաքւում ենք սեղանատունը: Գիշերները մենք քնում ենք մի ընդարձակ սենեակում, որ կոչւում է ննջարան: Մանուկներին համար էլ մի ջոկ սենեակ է յատկացրած, որտեղ մենք պատրաստում ենք մեր դասերը: Մանկանոցը շատ մեծ է, բայց ամենից պայծառ սենեակն է: Այսպէս ահա բոլոր սենեակներն իրանց նշանակութիւնն ունին: Մնում է յիշել նախասենեակը և խոհանոցը, ուր խոհարարը մեզ համար համեղ կերակուրներ է պատրաստում:

Գրեցէ՛ք հետեւեալ բառերի նշանակութիւնը՝ ընդարձակ, դահլիճ, կից, ընդունարան, առանձնարան, զբաղւում է, ընթրիք, սեղանատուն, ննջարան, մանկանոց, յատկացրած է, նախասենեակ, խոհանոց, խոհարար:

Դիտեցէ՛ք եւ նկարագրեցէ՛ք ձեր կացած բնակարանը: Արտագրեցէ՛ք հետեւեալ բառերը եւ, ուր որ հարկաւորն է, ը տառը աւելացրէ՛ք՝ զբաղմունք, զբօսանք, զգեստ, զգալ... Զրոյց, զկեռ, զղջալ, զնդան (բանդ), զննել, զտել (մաքրել), չտապ—ըչտապ, չտեմարան (ամբար), չրջան, չնորհք, չքեղ*):

20. ԽՐԾԻԹ

Կէս գիշերին պայծառ լուսինն
Երկնքումը բարձրացաւ,
Սփռեց աղօտ ճաճանչները
Եւ խրճիթը լոյս առաւ:

Փոքրիկ խուղ էր, դատարկ ցեխից
Անշքապէս նա շինած.
Մի գունն ունէր ցած և նեղլիկ
Եւ մի երդիկ էլ բացած:

Խրճիթի մէջը, երգիւի տակը
Կլոր հնոց կար շինած,
Նրա շուրջը երեք հոգի
Գործը ձեռքին նստոտած:

Պառաւ կինը ճախարակը
Վարպետութեամբ պտըտում էր,
Բրդի փափուկ քուլաները
Ուշի ուշով մանում էր:

*) Բաղաձայն տառերը բառի սկզբում, մի ուրիշ բաղաձայնի հանդիպելիս, լրանցից յետոյ ը են առնում, որ հնչւում է, բայց չի գրւում (զըրիշ, զըժուար, թըթու կայն). միայն ս, զ, շ տառերը, վերև յիշուած բաղաձայններին հանդիպելիս, ը հնչւնը առնում են սկզբից (ըզբաղմունք, զգեստ):

Համեստադէմ կոյս աղջիկը,
Սանդերքն առաջը դրած,
Հանդարտութեամբ բուրդ էր գգում,
Իւր մայրիկի մօտ նստած:

Երիտասարդ սղամարդը
Արագ-արագ տաշում էր,
Եւ մի ժամից ողջ գութանը
Վաղուան համար պատրաստ էր:

Հաւը խօսեց: Պառաւն մեղմով
Ձեռքի քուլան վերջացրեց.
— «Կէս գիշերը վաղուց անցաւ,
Պէտք է քնենք», նա ասեց:

Անցան ժամեր: Եւ խրճիթում
Խոր լուծիւն էր տիրել,
Մինչ աղջիկը արիաջան
Անկողնից վեր էր կացել:

Լուսամուտից նա դուրս նայեց
Եւ շրթունքը մեղմ խաղաց.
Արշալոյսը նոր էր բացւում,
Կուժն ուսեց, ջուրը գնաց:

Բառեր՝ խրճիթ—տնակ, փոքրիկ տուն. խուղ—խուց, գետ-
նափոր տնակ. անշքապէս—առանց զարդի. երգիկ—կտուրի մէջ-
տեղից բացած լուսամուտ. հնոց—կրակ վառելու տեղը, օջաղը.
շուրջը—չորս կողմը. ճախարակ—թել մանելու գործիք. անիւ, չարիս.
կոյս աղջիկ—չպակուած աղջիկ. սանդերք—բուրդ գգելու գործիք.
արագ—շուտ. վաղուան—էգուցուան. արիաջան—աշխատասէր. ան-
կողին—տեղաշոր. արշալոյս—առաւօտեան առաջին լոյսը:

Արծակ գրեցէք այս ոտանաւորը ձեր տետրակներէ վրայ:

21. ՄԵՐ ԴԱՍԱՏՈՒՆԸ

Մեր դասատունը մի մեծ սենեակ է: Սենեակի մի
անկիւնում դրած է սեղան և աթոռ վարժապետի համար:
Սենեակի միւս անկիւնում դրած է մի մեծ զրատախտակ:
Պատերին կախած են կենդանիների նկարներ և աշխար-
հագրական քարտէզներ:

Սենեակի մէջտեղը աշակերտների համար շարած են
նստարաններ: Նստարանների առաջ նոյն կարգով դրած
են գրասեղաններ: Վարժապետը սովորեցնում է: Աշակերտ-
ները սովորում են: Վարժապետը դաս է հարցնում: Աշա-
կերտները պատասխանում են: Աշակերտները գրում են,
վարդում են, նկարում են և հաշւում են թուերով: Ամեն
մի դասից յետոյ աշակերտներին հանգիստ են տալիս.
ապա սկսում է միւս դասը: Դասամիջոցը տևում է հինգ
կամ տասն րոպէ:

Բառեր՝ անկիւն, նկարներ, աշխարհագրական քարտէզ, նըս-
տարան, գրասեղան, հանգիստ են տալիս, դասամիջոց, տևում է:
Դրեցէք հետեւեալ բառերը եւ, ուր որ հարկաւորն է, բ
աւելացրէք՝ սպասել—ըսպասել, սպիտակ, ստամոքս, ստանալ,
սփոփել, սքանչելի... Սըլաք, սխալ, սմբակ, Սմբատ, անունդ,
սքինդ...*)

22. ՀՐԱԿԻՐ ԴԵՊԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

Հաւը խօսեցաւ, օրը բացուեցաւ,
Արեն էլ վաղուց ելաւ, բարձրացաւ.
Խելօք մանուկներ, շոտ հագնուեցէք,
Շուտով դասատուն դուք հաւաքուեցէք:

*) Տես 21-դ. երեսի ծանօթութիւնը:

Մարդ և անասուն, գազան և թռչուն,
Ամենքն էլ իրանց գործին են զնում:

Մըջիւնը բերնով կերակուր տանում,
Մեղուն ծաղկիցը հիւթեր է ծծում:

Դաշտը գոյնգոյն ծաղկով զարդարուած,
Մարգագետինը կանաչ հագնուած,

Անտառը ձմեռուայ քնից արթնացած,
Իւր տերեւները շարժում է կամաց:

Ձկնորսներն իրանց ուռկանն են քաշում,
Հնձողներն իրանց մանգաղը շարժում...

Դուք էլ, մանուկներ, ձեր զրքերն առէք.
Աստուած ծուլութիւն չէ սիրում երբէք:

Բառեր՝ հաւը խօսեցաւ—աքաղաղը կանչեց. օրը բացուեցաւ—լուսացաւ. ելաւ—դուրս եկաւ. մըջիւն, մեղու. անասուն. հիւթեր. գոյնգոյն. մարգագետին. անտառ. ձկնորս. ուռկան. հնձող մանգաղ. երբէք:

Ձոկեցէք բոլոր առարկաները, որոնք կենդանի են, ապրում են և ազատ կերպով կարող են մի տեղից միւս տեղ շարժուել—Շնչաւոր առարկաներ:

Ձոկեցէք նմանապէս այն բոլոր առարկաները, որոնք կենդանի չեն, չեն ապրում, կամ թէև կեանք ունին, բայց չեն կարող ազատ կերպով մի տեղից միւս տեղ անցնել—Անշունչ առարկաներ:

23. ՄԵՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Մեր ընտանիքը մեծ չէ. ես ունիմ հայր ու մայր, երկու եղբայր և երկու քոյր. ես ամենից մեծն եմ: Մենք մի պառաւ տատ էլ ունինք: Նա շատ սակաւ է տանից դուրս գալիս. միայն ժամ է զնում: Նա մեզ շատ է սիրում և փայփայում է:

Իմ հայրը շատ է աշխատում. նրա աշխատանքովն ենք կերակրում և հագնում ամենքս:

Մայրս անտեսութիւն է անում. նա հրամայում է ճաշ և ընթրիք պատրաստել. նա զնում է ներքնատունը և մառանը: Բայց որ իմանաս, թէ ես ինչպէս սիրում եմ նրա հետ մառան զնալ: Ամբողջ օրը մայրս մեզ համար հոգս է քաշում: Նա սովորեցնում է մեզ խաչակնքել և աղօթել: Մենք երեկոները, քնելուց առաջ, միշտ աղօթում ենք:

Ես մէկ փոքրիկ քոյր էլ ունեի, բայց նրան տարան գերեզմանատուն և զրեցին սև հողակոյտի տակ: Մայրս մինչև այսօր էլ լաց է լինում փոքրիկ Մանուշակի համար:

Բառեր՝ ընտանիք—տան մէջ միասին ապրողները. սակաւ—քիչ, երբեմն. փայփայում է—գուրգուրում է, սիրում է. անտեսութիւն—տան հոգացողութիւն (տուն-տես). ընթրիք—իրիպնահալ. ներքնատուն—սառտափ, ամենաստորին տունը. մառան—պաշարեղէն պահելու սենեակ. հողակոյտ—գերեզման (հող-կոյտ):

Նկատեցէք հետեւեալ բառերի ուղղագրութիւնը՝ պաշարեղէն, մանդէն, խմորեղէն, քարեղէն, փայտեղէն, բրդեղէն, երկաթեղէն...

24. ԶԱՒԱԿՆԵՐԻ ՄԽԻԹԱՐԱՆՔԸ

«Եկէք, եղբարք, շուրջ պատենք,
Մեր մօր վիշտը փարատենք»:

Մատղաշ տղայք ցատկելով
Մօր չորս կողմը կտրեցին,
Կէս-վշտագին, կէս-ուրախ
Մօր հետ այսպէս խօսեցին.

—Մայրիկ, մայրիկ, քանի լաս,
Մինչ երբ տանջուիս, հառաչես.

Մանուշակը վատ տեղ չէ,
Հերիք սիրտդ մորմոքես:

Երբ մեր քոյրը մեզ թողեց,
Մենք ճիշ բարձինք լալագին,
Մայրիկ, դու այս խօսքերով
Վերջ դրեցիր մեր լացին.

«Երկնքումը մեզնից լաւ
Հրեշտակները ձեր քրոջ
Կը փայփայեն, կը սիրեն,
Սէր, օրհնութիւն մեր Տիրոջ:

«Ինչպէս անմեղ թիթեռնիկն
Ծաղկանց մէջ է ոստոստում,
Որպէս աստղիկն երկնքի
Պարզ գիշերին է փայլում,

«Այնպէս հոգին ձեր քրոջ
Աստուածաբնակ գրախտի մէջ
Հրեշտակներին հաւասար
Պիտի գտնէ ելեւջ»:

Մայրիկ, մայրիկ, նոյն խօսքերն
Լսիր մեզնից սրտաբաց.
Երջանիկ է Մանուշակն.
Սրբիւր աչերդ, ուրախ կաց:

Բառեր՝ շուրջ պատենք—չորս կողմը բռնենք, վիշտը—հոգսը,
դարդը. մատղաշ—ջահէլ. վշտադին—տխուր. հառաչես—ախ քաշես.

մորմոքես—այրուես, խորովուես. ճիշ բարձինք—գոռայինք. ելեւջ—
տուն ու դուս անել, բարձր ու ցածր անել:

Ջոկեցէք բոլոր շնչաւոր առարկաների անունները—Ջո-
կեցէք բոլոր անշունչ առարկաների անունները—Դիտեցէք եւ
զանազանեցէք հետեւեալ առարկաները՝ Փրկիչ, Տէր, հրէշտակ,
հոգի, Աստուած (հոգեօր առարկաներ):

25. Պ Ա Պ Ը

Պապը սաստիկ ծերացել էր: Նրա աչքերը լաւ չէին
տեսնում, աւանջները ծանրացել էին. նրա ձեռներն ու
ոտները ծերութիւնից դողդողում էին, այնպէս որ՝ գգալը
բերանը տանելիս, կերակուրը կաթկաթեցնում էր:

Այս բանը դուր չէր գալիս նրա որդուն ու հարսին.
Նրանք ծերին իրանց հետ սուփրի չէին նստացնում, այլ
մի անկիւնում առանձին տեղ էին տալիս՝ հաց ուտելու:
Մի անգամ հաց ուտելիս, ծերի ձեռները դողդողացին,
ամանը վայր ընկաւ ու կոտրուեց: Շատ սաստիկ բարկա-
ցան հարսն ու որդին խեղճ ծերի վրայ և այնուհետեւ փայ-
տէ ամանով էին կերակուր տալիս նրան:

Ծեր մարդը մի թոռն ունէր: Մի օր մանուկը, յա-
տակի վրայ նստած, տաշեղներէց մի բան էր շինում:

Մայրը հարցրեց նրան: «Այդ ի՞նչ ես շինում, որդի»:

—Փայտէ աման եմ շինում, մայրիկ, որ երբ դու և
հայրիկս ծերանաք, նրանով կերակուր տամ ձեզ, պատաս-
խանեց մանուկը:

Հայրն ու մայրը նայեցին միմեանց երեսի և ամօթից
կարմրեցին. նրանք այնուհետեւ սկսեցին ծերին շատ պա-
տուով պահել:

1. Յիշեցէք եւ գրեցէք ազգակցութիւն ցոյց տուող շնչա-
ւոր առարկաների անունները. պապ, տատ, հայր, մայր...

2. Արտագրեցէք այս դասից բոլոր անշունչ առարկաների անունները:—Բոլոր շնչաւոր առարկաների անունները:

26. ԲԱՐԻ ԳՈՐԾ

Սարի լանջին, ժայռի տակ,
Ձուր էր բղխում սառնորակ
եւ, ցրուելով խոտերում,
Իգուր ճահիճ էր դառնում:

Նրա առջև մի խոր զով

Շինեց հովիւն ու տարաւ,

Խաղ ասելով նա անուշ,

Ձրեց հօտը իւր ծարաւ:

Պախրէն անցաւ այն սարից,

Շօքից հանած չոր լեզուն,

Կուշտ-կուշտ խմեց աղբիւրից

Ապա նայեց Աստուծուն:

Անցւորն եկաւ տօթակէզ,

Սառն աղբիւրը որ տեսաւ,

Գլխարկն առաւ ու չօքեց.

Խմեց, սիրտը հովացաւ:

Ապա թէ իւր օրհնանքը

Մաղթեց մարդը այն բարի.

—Քո շինողիդ օր-կեանքը

Այս ջրի պէս երկարի:

Բառեր՝ սարի լանջին—կրճքին, դօշին. ժայռ—լեռ քար. բլդ—խում էր—գուրս էր գալիս. ճահիճ—ջմջմայ. գուշ—փոս, աղբիւր. հովիւ—ուխար պահող. արածացնող. հօտ—ուխարների խումբը. պախրայ—նշնիկ, եղջիրու. անցւոր—անցկացող, ճանապարհորդ. տօթակէզ—չօքից այրուած. մաղթեց—խնդրեց, խնդրելով ասաց:

Ջրկեցէք շնչաւոր, անշունչ եւ հոգեւոր առարկաների անունները:

Հովուի արած գործը պատմեցէք եւ տանը գրեցէք ձեր ըստերով:

27. ԻՆՉՊԷՍ ԵՆ ՇԻՆՈՒՄ ՏՆԵՐԸ

Փայտէ տները շինում են հիւաները գերաններից: Քարէ տները շինում են որմնագիրները աղիւսներից կամ տաշած քարերից: Ամենից առաջ հիմքն են դնում: Հիմքի վրայ բարձրացնում են պատերը: Պատերի մէջ թողնում են բացուածներ՝ դռների և լուսամուտների համար: Երբ որ պատերը բարձրացնում-պրծնում են, ապա գցում են նրանց վրայ գերաններ, իսկ գերանների վրայ կոճեր. յետոյ նրանց վրայ շինում են կտուրը: Կտուրը թեքուած է լինում, որ անձրևի ջուրը վրան չկանգնի: Կտուրները ծածկում են հողով, երկաթով կամ եղէգով:

Տունը դրսից պատրաստ է, բայց նրա ներսից դեռ էլի շատ գործ կայ. պէտք է յատակն ու առաստաղը տախտակել, վառարանները պատրաստել, դռները կախել, լուսամուտների փեղկերը հազցնել. պէտք է պատերը կամ ներկել, կամ թուղթ կպցնել: Երբ-որ տունը պատրաստուած է, նրա մէջ բերում-դարսում են զանազան կարասիներ և ամանեղէններ. յետոյ կանչում են քահանային: Քահանան օրհնում է տունը և այնուհետեւ սկսում են նրա մէջ բնակուիլ:

Բառեր՝ հիւան—դուրգար. որմնագիր—պատքաշ. հիմքը—фундаментъ. կոճեր—ճեղքած գերաններ. յատակ—տակը (полъ), առաստաղ—օճորք (потолокъ). փեղկերը—դռան կամ լուսամուտի տախտակները, ծածկոցները (ставни):

Ջրկեցէք եւ գրեցէք նախ շնչաւոր եւ ապա անշունչ առարկաների անունները:

28. ՏԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նոր տունն արդէն կանգնած է,
Բայց դեռ ծածկած, սարքած չէ.
Արեւ, անձրեւ կարող են
Ամեն կողմից ներս մտնեն:

Ուստի խնդրում ենք աշխարհի Արարչից,
Որ կամենայ իւր երկնային խորանից
Աշողութիւն եւ օրհնութիւն վայր ցօղել
Այս տան վրայ, որ մընում է անծածկել:
Եւ թող նա մեզ նախ և առաջ պարգևէ՝
Մեր ցորենի ամբարներին լիութիւն.
Եւ յարկի տակ սլարկեշտութիւն, ժըրութիւն,
Եւ մանաւանդ առողջութիւն մեր գոմում,
Եւ մեր գինուն քաղցր ճաշակ մառանում.
Եւ թող նա մեր խաչակնքէ դուռ, երգիկ,
Որ ներս մըտնել չկարենան չար ոգիք:

Եւ որ նորաշէն այս օրհնեալ դրոնէն
Պարկեշտ երեխայք ելումուտ անեն:

Դէհ, սրմնադիր, ծածկէ-պըրծի քո շէնքը.
Տանըս վըրայ իջաւ Տիրոջ օրհնէնքը:

Բառեր՝ Արարիչ—ստեղծող, Աստուած. երկնային խորանից
—երկնային բնակարանից. վայր—ցած, ներքեւ. ցօղել—չաղ տալ.
պարգև—ընծայ. պարգևել—տալ, ընծայել. ամբար—ցորենատուն,
պտղատուն. ժիր—աշխատող, զրինդ. ժրութիւն—աշխատասիրութիւն.
ճաշակ—համ. մառան—պաշարանոց:

Արտագրեցէ՛ք Նշանակած առարկաների անունները.
Նկատեցէ՛ք, որ այդ առարկաները մենք մեր հինգ զգայարանը-
ներով ճանաչել չենք կարող. դրանց մենք մտքով ենք ըմբռ-
նում:—Մտաւոր առարկաներ:

29. ՀԱՅՆ ՈՒՏԵԼՈՎ՝ ԲԱՆՆ ԱՆԵԼՈՎ

Աշխատասէր մանուկը, լուսամուտի առաջ նստած,
պատրաստում էր դասերը. փայլուն արեւն էլ դրսից նրան
ասում էր. «Բաւական չէ՞, ինչ կարգացիր, վեր կաց, խա-
ղերդ սկսիր»: Մանուկը պատասխանում է արեգակին. «Ո՛չ,
պայծառ արեւիկ, ոչ. այժմ խաղի միջոց չունիմ. թող առաջ
դասս վերջացընեմ»:

Մանուկը գրում է ու կարդում, իսկ պատուհանի
տակ, ճղան վրայ նստած, սիրուն թռչունն է երգում և
միշտ այս բան է ասում. «Հերիք չէ՞ կարգաս. միքիչ էլ
խաղան»:

Մանուկը թռչունին պատասխանում է. «Ո՛չ, սիրուն
թռչնակս, ոչ. այժմ խաղի միջոց չունիմ. թող առաջ գործս
վերջացընեմ»:

Մանուկը դարձեալ նստած է՝ գիրքն առաջին և լու-
սամուտին էլ չէ նայում. իսկ պարտէզի կարմիր կեռասը
ականջի տակ այս է ասում. «Բաւական չէ՞ քեզ՝ ինչքան
կարգացիր. դուրս արի դուռը, ծառը բարձրացիր, հասած
պտուղներս կեր, ուրախացիր»: Մանուկը կեռասին պա-
տասխանում է. «Ո՛չ, իմ քաղցրատես կեռաս, ոչ. այժմ
խաղի միջոց չունիմ. թող առաջ դասս վերջացընեմ»:

Մանուկը կարգաց ու գրեց, բոլոր գործը վերջացրեց,
գրքերն արկղի մէջը դրեց, ապա դէպի այգին վազեց ու
համարձակ ձայնով ասաց. «Դասերս պըծայ, ո՞վ էր ինձ
կանչում...»: Արեգակն արդէն ժպտում է նորան. փոքրիկ
թռչնակը անուշ երգ հիւսում. կեռասի ծառը, ծիծաղը
դէմքին, հասած պտուղներ նորան նուիրում:

Բառեր՝ միջոց չունիմ—ժամանակ չունիմ. կեռաս—գիլաս,
բաւ. քաղցրատես,—սիրուն տեսք ունեցող (քաղցր—տեսք). արկղ
—եաշիկ. ընծայում էր—տալիս էր, նուիրում էր:

Որոնեցէ՛ք եւ արտագրեցէ՛ք բոլոր շնչաւոր եւ անշունչ
առարկաների անունները: — Աւելացրէ՛ք ծեղանից միջանի
մտաւոր եւ հոգեւոր առարկաների անուններ:

30. Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

արուն սիրուն ու նախշուն
Բերեց մեր տուն բիւր ողջոյն.
Սոխակն ունէր իւր գրկին,
Վարդըն ունէր իւր սրտին:

Արօտ դալար՝ ուսերին
Սարեակ, ծիծառ՝ ճղներին,
Յստակ աղբիւր, պարզ առուակ,
Հազար ու բիւր սար, ձորակ,
Հովիտ, անտառ, դաշտ և մարզ
Ձուր ցանէին սառնորակ:

Բառեր՝ բիւր—շատ (տասը հազար). արօտ—արածելու տեղ.
դալար—ոչ չոր, թարմ, կանաչ. սարեակ—սարեկ թռչունը, մոշահաւ.

Յիծառ—ծիծառնակ. յստակ—խտակ, մաքուր. ձորակ—փոքրիկ ձոր.
հովիտ—ընդարձակ ձոր. դաշտ—տափարակ տեղ. մարզ—փոքրիկ
կանաչ տափ, թալայ. սառնորակ—սառը, շատ զով:

Առարկայի անունը:—Ամենայն առարկայ անուն ունի: Նկա-
տեցէք այստեղ յիշած առարկաների անունները. բաժանեցէք նրանց
էրկու խումբի՝ անուններ, որոնք առարկայի մէկն են ցոյց տալիս
և անուններ, որոնք ցոյց են տալիս առարկայի շատը (գարուն,
ողջոյն, ուսեր, ճղներ):

31. ՈՅԺՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԶԷ

Փոքրիկ Սաթինիկը գնաց այգին, նստեց ծառի տակը
և սկսեց տիկնի խաղալ: Նրա եղբայր Սուրէնը ներս վա-
զեց այգին, Սաթինիկի ձեռքից տիկինը խլեց, հեծաւ իւր
փայտէ ձին և սկսեց չափ գցել այգու մէջ: Սաթինիկը
կանգնած լաց էր լինում:

Սուրէնի մեծ եղբայր Վահանը կամեցաւ ինքը խաղալ.
հա խլեց Սուրէնի ձեռքից տիկինն էլ, ձին էլ: Սուրէնը
գնաց, գանգատուեց հօրը. իսկ հայրը, լուսամուտի առաջ
նստած, բոլորը տեսել էր:

Ի՞նչ կ'ասէր հայրը Սուրէնին:

Բոլոր անունները երկու խումբի բաժանեցէք՝ ա) անուն-
ներ՝ որոնց կարելի է փոփոխել—մէկից շատ շինել (այգի—
այգիներ, ծառ—ծառեր) եւ բ) անուններ՝ որոնց չի կարելի
փոփոխել, մէկից շատ դարձնել (Սաթինիկ բայց ոչ Սաթի-
նիկներ):

32. Հ Ձ Օ Ր Ճ Ա Ր

Երբ իմ ծնողքս կամ ես եմ տկար,
եւ կամ հանդիպի մի այլ պատահար,
Երբ-որ աշխարհի մէջ կայ ցաւ կամ սով,

Երբ-որ մարդիկ են իրար հետ խըռով,—
Այդ ամեն չարին ունիմ ես մի ճար,
Այդ իմ աղօթքն է ամենի համար:

ա. Առարկայի մէկը՝ ցաւ, սով, ճար, տուն, սիրտ, սար,
դաշտ, մարդ, ջուր...

Առարկայի շատը՝ ցաւեր, սովեր, ճարեր, տներ, սրտեր,
սարեր, դաշտեր, մարդեր, ջրեր...

բ. Առարկայի մէկը՝ դարուն, սոխակ, սարեակ, ծիծեռնակ,
աղբիւր, առու, մանուկ...

Առարկայի շատը՝ դարուններ, սոխակներ, սարեակներ...
Եզակի թիւ, յոյնակի թիւ:

33. ԱՌԱՒՈՏԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐԸ

Պայծառ արեւը բարձրացաւ երկինքը և տարածեց
իւր ոսկեփայլ ճառագայթները, որ արթնացնէ քնած եր-
կիրը:

Առաջին ճառագայթը թռաւ, արտոյտի վրայ ընկաւ:
Արտոյտը թրպրտաց, թափ տուեց թևերը, դուրս թռաւ
բնից, շատ ու շատ բարձրացաւ և երգեց իւր ոսկեհնչիւն
երգը. «Ախ, ինչքան լաւ է առաւօտեան պարզ և թարմ
օդի մէջ թռչիլը, ինչքան լաւ է, սրբան դուրեկան»:

Երկրորդ ճառագայթը նապաստակի վրայ ընկաւ: Նա-
պաստակը ականջները շարժեց և ուրախ-ուրախ թռչկոտաց
դէպի ցօղապատ մարգագետինները, վազեց-գնաց նախա-
ճաշիկ անելու հիւթալի խոտերով:

Երրորդ ճառագայթը հաւաքունը մտաւ: Աքաղաղը
թափահարեց թևերը և երգեց՝ ծնւղ-ընւղ: Հաւերը ցած
եկան թառերից, կրկնացին, սկսեցին քշքշել աղբը և
ճիճուներ որոնել:

Չորրորդ ճառագայթը փեթակի վրայ ընկաւ: Մեղուն

դուրս սողաց իր մոմեղէն խցից, կանգնեց փեթակի դռան
առաջ, ուղղեց իւր թևերը և բզզալով թռաւ գնաց մեղր
հաւաքելու հոտաւէտ ծաղիկներին:

Հինգերորդ ճառագայթը մտաւ մանկանոցը և ընկաւ
փոքրիկ ծոյլ մանուկի անկողնու վրայ ու սկսեց ուղղակի
նրա աչքերը ծակծկել. բայց նա շուտ եկաւ միւս կողքի
վրայ և նորից քնեց:

Բառեր՝ տարածեց—փռեց. ճառագայթները—չողերը. արտոյտ
—աբեղաձագ թռչունը (жаворонок). ոսկեհնչիւն—ոսկու նման
ձայն հանող. թարմ—թաղայ, մաքուր, նոր. ցօղ—չաղ. ցօղապատ
—չաղաթաթախ. մարգագետին—կանաչ տափ (луг). նախաճաշիկ
—առաջին ճաշը (закуска). հիւթալի—սննդարար, հիւթով վիք.
որոնել—պարբերել. փեթակ—մեղուի տնակը, քիթոցը, խուց—փոք-
րիկ տնակ:

Արտագրեցէ՛ք բոլոր շնչատու առարկաների անունները՝
թուերը փոխելով: Արտագրեցէ՛ք բոլոր անշունչ առարկաների
անունները՝ թուերը փոխելով:

35. ՕՐՕՐՈՅԻ ԵՐԳ

Արի, իմ սոխակ, թո՛ղ պարտէ՛զ, մէրին,
Տաղերով քոն բեր տղիս աչերին.
Բայց նա լալիս է. դու, սոխակ, մի՛ գալ,
Իմ որդին չուզէ տիրացու դառնալ:

Ե՛կ, անբեղաձագ, թո՛ղ արտ ու արօտ,
Օրօրէ՛ տղիս, քնի է կարօտ.
Բայց նա լալիս է. դու, ձագուկ, մի՛ գալ,
Իմ որդին չուզէ անբեղայ դառնալ:

Թո՛ղ դու, տատրակիկ, քո ձագն ու բունը,
Վուվուլով տղիս բեր անուշ բունը.

Բայց նա լալիս է. տատրակիկ, մի գալ,
Իմ որդին չուզէ սրգաւոր դառնալ:

Կաշաղակ ճարպիկ, գող արծաթասէր,
Շահի զրուցով որդուս քննը բեր.
Բայց նա լալիս է, կաշաղակ, մի գալ,
Իմ որդին չուզէ սովորազար դառնալ:

Թող որսդ, արի, քաջասիրտ բազէ,
Քո երգը գուցէ իմ որդին կ'ուզէ.
Բազէն որ եկաւ, որդիս լընեցաւ,
Ռազմի երգերի ձայնով քընեցաւ:

Բառեր՝ սոխակ—բլբուլ. մէրի—անտառ. արեղածաղ—արտու-
տիկ. արեղայ—վարդապետ. տատրակ—աղունակի տեսակ մի թըռ-
չուն. կաշաղակ—քըչեղակ (сорока). բազէ—ղզըղուչ, որսի թըռ-
չուն (соколы). ռազմի երգեր—պատերազմի երգեր:

Նրկնեցէ՛ք սովորածներդ՝ առարկայ, շնչաւոր առարկաներ,
անշունչ առարկաներ, մտաւոր առարկաներ, հոգեւոր առարկաներ.
առարկայի անունը, անուան թիւը—մէկը և չատը: Օրինակներ այս
դասից:

35. Կ Ա Ի Ի Ճ

Փոքրիկ Նազելին վաղուց գիտէր, որ կաւիճով գրում
են գրատախտակի վրայ, որ նրանով կարելի է ձեռներն ու
շորերը փոշոտել, որ նա սպիտակ է ու փափուկ և կարելի
է փշրել, փոշի դարձնել: Ուրիշ ոչինչ չէր խմանում Նազե-
լին կաւիճի մասին: Մի անգամ նա հարցրեց աղախնին.

—Ո՞րտեղից են ստանում կաւիճը:

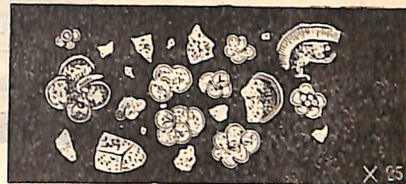
—«Խանութներէ», պատասխանեց աղախինը:

—Շատ լաւ, իսկ խանութներում ի՞նչ տեղից է:

«Սարերից... այդպիսի սարեր էլ կան»:

—Հա՛, ուրեմն դա հող է, մտածեց Նազելին և էլ ո-
չինչ չհարցրեց:

Բայց որքան զարմացաւ մեր Նազելին, երբ մի ան-
գամ նկատեց զրքի մէջ մի
այնպիսի պատկեր, որպիսին
նկարած է այստեղ, և նրա
տակը կարգաց՝ կաւիճ: Նա-
զելին վազեց իւր մօր մօտ.

«Մայրիկ, սիրելի մայրիկ, մի՞թէ սա կաւիճ է նկարած»:

—Այո՛, որդի, տեսնում ես, գրած է:

«Բայց մեր կաւիճը այդպէս չէ, մայրիկ»:

—Նա էլ այդպէս կ'երևի, եթէ խոշորացոյցի տակ
դնենք: Խոշորացոյցը մի ապակի է, որ առարկաները ցոյց
է տալիս մեծ դիրքով:

Այնուհետև մայրն սկսեց պատմել, թէ ինչից և ինչ-
պէս է գոյանում կաւիճը *):

Նկատեցէք նշանակած բառերը՝ փ ո բ ր ի կ Նազելի. խ ե լ օ ք
Նազելի. ծ ո յ լ Նազելի. ա չ խ ա ա ս է ր Նազելի: Փ ա փ ու կ
կաւիճ, պ ի ն դ կաւիճ. ծ ա ն ր կաւիճ. թ ե թ և կաւիճ:—Ս պ ի տ ա կ
փոշի. ս և փոշի. դ ե դ ի ն փոշի. կ ա ր մ ի ր փոշի:

Նշանակած բառերը մի առարկայ ջոկում են (որոշում
են) իրան նման մի ուրիշ առարկայից—ցոյց են տալիս, թէ
առարկան ինչպիսի է (որպիսի է):

Ուսուցիչը բացատրում է.

Կաւիճը այն մանր կենդանիների բուռն է, որոնք չինում են
կաւիճէ և կրէ լեռներ: Դրանք բնակւում են ծովային ջրերում և
այնքան մանր են, որ հասարակ աչքով չեն տեսնում: Ուսուցիչ-
կաններն այդ մանրիկներին անուանում են ի ն ֆ ու զ օ Ր ի ա Նրանք
չատ են և իրանց մանր կաշուի մէջ սողում են ջրի յատակում...
այնտեղ ապրում են—ապրում ու մեռնում, իսկ իրանց կաշին—վա-
հանը թողնում են ջրի յատակում: Զուրն էլ աւազի հետ քշում է
նրանց իւր ալիքներով դէպի ծովի ափերը: Նրանք այնքան շատ

36. Թ Ռ Չ Ն Ի Կ

Երէկ բացի ես դռնակը այն բանդի,
Որի մէջը խեղճ թչնիկն էր բանդարկուած.
Նրան տուի ազատութիւն ցանկալի,
Եւ դաշտերին իրանց երզիչը կորած:

Թռաւ—անցաւ նա նուրբ օդը ճեղքելով,
Պայծառ օրուայ թարմութիւնը զգալով.
Թռաւ—անցաւ ազատութիւն շնչելով
Եւ ինձ համար մեղմ, մնջիկ աղօթելով:

Բառեր՝ դռնակ—փոքրիկ դուռը. բանդ—արդելարան, վանդակ. բանդարկել—բանդը գնել—տուն գցել. ազատութիւն տուի—արձակեցի. ցանկալի—ինչ որ ինքը կամենում էր, ուզում էր. նուրբ—նոսր, ոչ-թանձր. պայծառ—պարզ, մաքուր. թարմ—թաղայ. թարմութիւն—նոր լինելը, թաղայ լինելը. մեղմ—կամայ. մնջիկ—ցածր ձայնով, մաքումը:

Արտագրեցէ՛ք որոշող ըստերը առարկայի անուան հետ՝ խեղճ թռչնակ, ցանկալի ազատութիւն, նուրբ օդ, պայծառ օր...

են, որ չնայելով իրանց մանրութեան, այդ մեծած մարմինների միմեանց վրայ դարսուելուց ծովի յատակից, շատ տարիներ անց—նելուց յետոյ, վեր է բարձրանում մի ամբողջ սար: Երբեմն այն սարերի վրայ աճում են խոտեր, թփեր և չինւում են քաղաքներ, դիւղեր: Մեր պատերն սպիտակացնող կիրն էլ քիչ չունի այն ջրային մանրիկների պատկաններին:

37. Ս Պ Ո Ւ Ն Գ

Փոքրիկ Սաթինիկը՝ հեալով և հազիւ շունչ քաշելով, ներս վազեց մօր սենեակը և բացականչեց. «Մայրիկ, մայրիկ, տես թէ ինչպիսի սև մարդ է անց կենում մեր փողոցով. նրա վրայ, ոտից մինչև գլուխը, կախկիւռած են մի տեսակ գեղեցիկ փափլիկ բաներ, սիրուն ծաղկախներով: Նրանցից մինին ես այն էր՝ ձեռք էի տալիս, բայց որ իմանաս, թէ նա ինչպէս ծիծաղելի կերպով կուշ եկաւ, կ'ասես թէ վախեցաւ ինձանից. իսկ յետոյ ինքն իրան էլի ուղղուեց»:

— Հա, հասկանում եմ, ասաց մայրը. դա սպունգ վաճառող յոյնն է. գնանք—գնենք միքանիսը. ես վաղուց մտադիր էի գնել Յովակի համար: Եւ բռնելով Սաթինիկի ձեռքից, մայրը դուրս գնաց բակը, ուր ներս էր եկել սպունգ վաճառողը:

Մինչև որ Սաթինիկի մայրը շփոււմ էր սպունգներից աւելի ամուրներն ու փափուկները, աղջիկն անդադար սեղմում էր կամ մէկ կամ միւս սպունգը. նրան սաստիկ պրաւում էր այն բանը, թէ ինչպէս են նրանք սեղմում և նորից բացւում—լայնանում: Մայրը գնեց միքանի սպունգ, վճարեց նրանց արժէքը և յոյնն էլ արդէն պատրաստւում էր հեռանալու, բայց Սաթինիկը դեռ էլի բռնում էր իւր փոքրիկ թաթիկներով չեչոտ սպունգները և հետաքրքրու-թեամբ նայում էր կամ յոյնին կամ մօրը:

— Դէհ, գնանք, աղջիկս, տեսնում ես՝ ծախողը հեռա-նում է:

«Իսկ դա ռրտեղից է հաւաքել այդքանը, մայրիկ»:

— Գնանք, գնանք. ես յետոյ տանը կը պատմեմ քեզ: Եկան տուն: Աղջիկը չէր հեռանում մօրից, այլ շա-

բունակ խնդրում էր, որ պատմէ, թէ որտեղից է հաւաքել յոյնը այդքան սպուզները:

Մայրը կատարեց իւր աղջկայ խնդիրը և պատմեց, թէ ինչ տեղից և ինչպէս է ստացւում սպուզները *):

Բառեր՝ հեալով—չուտ—չուտ չնչելով, հեթեթալով. բացա-
կանչեց—բարձր ձայն տուեց. մտադիր եմ—միտք ունիմ. զբաւում
էր—զիւր էր գալիս, հետաքրքիր էր թւում. սեղմել—հուպ տալ.
սեղմուիլ—կուշ գալ, հուպ գալ. վճարել—արժէքը տալ. շարունակ
—միշտ, անդադար:

Մայրը ջոկում էր ամուր սպուզներ. մայրը ջոկում էր փա-
փուկ սպուզներ:—Մայրը ջոկում էր ամուրները. մայրը ջոկում
էր փափուկները:

Առարկայի որպիսութիւնը ցոյց տուող բառերն էլ թիւ
նշին. նրանք առարկայի հետ միշտ եզակի են դրում, իսկ
երբ առարկան չկայ՝ յոգնակի:

*) Ուսուցիչը պատմում է.

Այն երկիրը, որտեղ ապրում են յոյները, կղզիներով ցրուած
է ծովի մէջ: (Ծովը մի մեծատարած ջուր է, այնքան մեծ, որ երբ
մի անգամ նրա մէջն ես մտնում, էլ չուտով ցամաքի երես չես տես-
նում): Այս ծովի ափերի մօտ յոյներից աղքատները լողալով խո-
բասուղում են ջրի տակը և այնտեղից հանում են այդ սպուզ-
ները: Ջրիցը նոր հանած ժամանակը սպուզները ամենեին նման
չեն լինում մեր գնածներին. նրանք ամբողջապէս ծածկուած են
լինում լորձիւնով, այնպէս որ այն խոր ծակոտիները ամենեին չեն
նշմարում: Այդ լորձիւնը նոյնպէս կենդանի է և ապրում է ծովի
յատակում, թէև ամենեին չէ կարող իւր տեղը փոխել: Բայց քանի
որ նրան չեն պոկել իւր ծննդեան տեղից, նա ապրում և շար-
ժում է իւր շօշափուկները: Այդ շօշափուկներով նա ջրիցն ընդու-
նում է իրան մտնողը: Նրանք շատ անգամ բռնում են բաւական
մեծ տարածութիւն ծովի խորքում: Երբ—որ ծովի տակից հանում
են նրան, ստիպուած են լինում երկար ժամանակ լուանալով մաք-
րել այդ անշարժ կենդանու անախորժանոտ լորձիւնը, մինչև որ
հասնում են նրա փափուկ, ծակոտկենաւոր մասերին, որոնք հիմա

38. ԳԱՐՆԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏ

Մարտն անցաւ, հասաւ ապրիլ գեղեցիկ,
Հեռու աշխարհից եկաւ ծիծեռնիկ:
Բարով դու եկար, գարնան կարապետ,
Բուն շինողներից ամենից վարպետ:

Կռուկը թռաւ գնաց վերերից,
Սոխակն էլ փախաւ մեր պարտէզներից.
Մէկ դու փնայիր ճնճղուկների հետ,
Սիրուն ծիծեռնակ, գարնան կարապետ:

Պատուհանիս մօտ շինիր քո բունը,
Անուշ ճուռողով երգիր զարունը,
Ածա՛ն ձու, հանիր գեղեցիկ ձագեր,
Ու փնա՛ մեզ մօտ մինչև սեպտեմբեր:

Բառեր՝ կարապետ—ձամպայ բաց անող, առաջից գնացող.
Կարապետ—տղամարդու յատուկ անուն. վերերից—վերներից.
ճնճղուկ—ծիւ. երգիր զարունը—երգ ասան գարնան մասին, գո-
վիր զարունը:

Արտագրեցէ՛ք որպիսութիւնը առարկայի հետ՝ գեղեցիկ
ապրիլ. հեռու աշխարհ. սիրուն ծիծեռնակ. անուշ ճուռողիւն.
քնքուշիկ ձագեր...

Միևնոյն որպիսութիւնները գրեցէք առանց առարկայի՝ յոգ-
նակի թուով:

Էլ ներս են ծծում ջուրը, բայց հէնց սեղմում եւ թէ չէ, նորից
դուրս են թողում: Հէնց իւր այս յատկութեամբն է նա մեզ պի-
տանի և օգտակար: Ուրեմն մեր ունեցած սպուզը այն ծովային
կենդանու ամրամասը, նրա ոսկրակազմն է:

39. Մ Ա Տ Ի Տ

Յոլակը շատ սրամիտ մանուկ էր. մի օր նա, իւր հօր գրասեղանի առաջ նստած, մատիտ էր կտրում իրան համար. բայց բանի կտրում էր, կտրելում էր. թէև մատիտ կտրելը դժուար բան չէր, բայց այսօր գործը չէր յաջողւում: Յոլակը մտածման մէջ էր. նա անուշադիր էր, նրա համար էլ գործը գլուխ չէր գալիս:

— Ի՞նչ ես անում, փոքրիկս, ներս մտնելով ասաց հայրը. երևում է՝ խելքդ ուրիշ բանի վրայ է, նրա համար էլ գործը ձեռիցդ վայր է ընկնում:

«Այո, հայրիկ, ես ուզում եմ իմանալ, թէ ինչպէս է այս սև ու փայլուն չոփը փայտէ ճիւղոտի մէջ մտել ու մատիտ դարձել»:

— Է՛, որդի, կ'ուզես հարիւր մատիտ կտրատիր ու կտրատիր, բայց էլի քո խելքովդ ոչինչ հաստատ տեղեկութեան չես հասնիլ... Դա արդէն շատերին յայտնի է. գրքի մէջ կարդա՛, հարցրո՛ւ... Իսկ ինչ-որ ամենքն էլ վաղուց գիտեն, նրա մասին հարկաւոր չէ գլուխ ցաւացնել:

«Գրքերի մէջ ես այդ բանին չեմ պատահել, իսկ եթէ դու պատմես, հայրիկ, շատ շնորհակալ կը լինիմ»:

— Շատ լաւ. նայիր այդ կտորներին, որ դու այդտեղ թափել ես. նրանք սև են, նշանակում է՝ ինչի՞ նման են:

«Ածուխի նման են, հայրիկ»:

— Շատ լաւ. բայց նկատիր՝ ածուխն աւելի փափուկ է և, երբոր կտրում ես, հաւասար չէ կտրւում. իսկ երկաթը, տեսել ես, ինչպէս է կտրւում:— Համեմատիր...

«Հասկացայ. այստեղ խառնուած են երկաթն ու ածուխը»:

— Ճշմարիտ է, ասաց հայրը և համառօտ կերպով պատմեց, թէ ինչպէս է պատրաստւում մատիտը *):

Դիտեցէ՛ք եւ զանազանեցէ՛ք՝ կտրել—կտրատել. սրել—սրտտել. քանդել—քանդոտել. փորել—փորփրել. պատառել—պատառտել. կտրել—կտրատել:

Դիտեցէ՛ք հետեւեալ քտերի կազմութիւնը՝ սրամիտ, գրասեղան, այսօր, կապարաքար:

Յկատեցէ՛ք եւ զանազանեցէ՛ք՝ երկար ճիւղոտ, փայտէ ճիւղոտ, մեծ սար, կաւի ճէ սար. բարձր տուն, քարէ տուն. ափակ կտուր, հողէ կտուր:

40. ԼՈՒՍԻՆԸ ԵՒ ԱՐԵԻԸ

«Արի, իմ քոյրիկ, լոյս տուր գիշերը,

թէ ամաչում ես դուրս գալ պարզ օրը»:

— Ո՛չ, վախենում եմ ես, լուսին եղբայր,

Գիշերը շրջել, մարդկանցը լոյս տալ:

«Յերեկը շրջիր, կը տամ ասեղ քեզ,

Որ մարդ կը նայի, աչքերը կ'ածես»:

*) Ուսուցիչը քաջատրում է.

Ածուխն ու երկաթը անհաւասար չափով, այսինքն մէկից շատ, միւսից քիչ, հողի տակը խառնուել են միմեանց հետ, միացել են և գրանից առաջացել է կապարաքարը: Մարդիկ էլ գտել են նրան, սղոցել են և անց են կացրել ճիւղոտի մէջ ու մատիտը պատրաստուել է: Բայց այս էլ պէտք է իմանաս, որ սարերում գտած կապարաքարով չեն բաւականացել մարդիկ. այժմ նրանք միևնոյն բանը չինում են արհեստական կերպով, այսինքն՝ գործարանում. դրա համար առանձնապէս չինած հնոցներում երկաթը հալում են, նրա հետ ածուխ են խառնում և կապարաքար են պատրաստում, պատրաստելուց յետոյ՝ նրան ջովջրում են և ստանում զանազան տեսակներ՝ փափուկ, պինդ... Փափուկ մատիտների մէջ երկաթը ասկաւ է, իսկ պինդերի մէջ նա համեմատաբար աւելի է:

Այն օրից արդէն աննման քոյրը
Տալիս է երկրին տաք, փայլուն օրեր.
Իսկ գիշերները աստղեր անհամար
Հուսին եղբօր հետ փայլում են պայծառ:

Գրեցէ՛ք եւ զանազանեցէ՛ք՝ աննման քուրիկ, արեւիկ քու-
րիկ. անուշիկ եղբայր, լուսին եղբայր. քարի վարժապետ, Յով-
հաննէս վարժապետ:

Գրեցէ՛ք միքանի զոյգ անուններ միեւնոյն առարկայի
համար՝ Թիֆլիս քաղաք, Կուր գետ... (Բայցայայտ որոշողներ—բա-
ցայայտիչներ):

41. Ռ Ե Տ Ի Ն

Վարդիկը, որ մի փոքրիկ, աշխատասէր ու խելօք մա-
նուկ էր, մի անգամ գրքից դասն արտագրելիս՝ ը տառի տեղ
սլ գրեց: Վարդիկը նկատեց իւր սխալը և սկսեց լաց լինել:

«Մի լաց լինիր, սիրունիկ, ասաց նրան իւր մայրը.
քան թէ լաց ես լինում, վեր առ, ուղղիր»:

— Բայց այն ժամանակ կը կեղտոտուի, մայրիկ. իսկ
վարժապետը պատուիրել է, որ մաքուր և անսխալ ար-
տագրենք:

«Է՛հ, այդ ցաւին էլ ճար կ'անուի. վեր առ ուսումը
ու կամաց և զգուշութեամբ քերիւր սխալ գրած տառը.
միայն զգոյշ կաց, որ թուղթը չծակես»:

— Յետոյ այդ քերած տեղը ինչպէս ը գրեմ, մայրիկ.
չէ՞ որ թանաքը կը ծծի և աւելի վատ կը լինի:

«Ա՛յ, ինչպէս կ'անես. զգուշութեամբ քերելուց յետոյ՝
գու նրան կը տրորես գրչահատի կոթով. լաւ տրորելուց
յետոյ՝ շուտով կը գրես հարկաւոր տառը և իսկոյն աւագ
կ'ածես վրան... Էլ ոչինչ չի նկատուիլ»:

Լացը դադարեց. տառը ուղղուած էր արդէն և Վար-
դիկն սկսեց իւր մօրը հարցուփորձ անել.

— Ո՞րտեղից է, մայրիկ, այդ պատուական ուսումը,
որ այդպէս զարմանալի կերպով ձգւում, մատովդ է փա-
թաթւում, իսկ երբ-որ բաց ես թողում, նորից սեղմում,
կուշ է գալիս: Իսկ այն միւսը հազցրած է փայտի մէջ և
ի՛նչ երկար է ու մեծ... Ո՞րտեղից են այդ բոլոր ուսումն-
ները, մայրիկ:

«Մի տեսակ ծառ կայ, ասաց մայրը, որ աճում է
տաք երկիրներում. այդ ծառից հիւթ է դուրս գալիս, իսկ
այդ հիւթիցը կամ խէժիցը մարդիկ պատրաստում են դա-
նազան տեսակ ուսումներ. նրանցից միքանիսը թանաքով
գրածի համար են, միւսները մատիտով գրածի համար:
Ռեւոլյուցիոն շինում են նոյնպէս կրկնակօշիկներ, կօշիկներ,
գնդակներ և ուրիշ շատ բաներ:

Բառեր՝ ուսում—բէզին, խուսկ. աճում է—դուրս է գալիս,
բուսնում է. հիւթ—ծուծը, ջուրը. խէժ—թանձր հիւթ. կրկնակօ-
շիկ—գալօշ:

Գրեցէ՛ք միքանի շնչաւոր առարկաների անուններ այս
դասից. առարկաների մօտ դրէ՛ք իրանց յարմարաւոր որպի-
սութեան անուններ:

Հետեւեալ անունների մօտ դրէ՛ք մի երկրորդ անուն
իրանց պաշտօնին համեմատ՝ Վարդիկ, մայրիկ, վարժապետ,
աշակերտ, քոյր, եղբայր, քեռի, մօրաքոյր, ընկեր, ընկերուհի,
թագաւոր, թագուհի:

42. ԵՐԿՈՒ ՔՈՅՐ

Մեզնից շատ առաջ կար մի թագաւոր,
Հոգով դեռ արի, գլխով ալիւր.

Մեծ ծով էր պատել նորա աշխարհը.

Ոսկի ասացին գիտունք այն դարը:

Ունէր նա երկու մատղահաս աղջիկ,
Մինը խիստ տրգեղ, միւսը գեղեցիկ:
Մի օր տգեղը ասում է միւսին՝
«Երթանք ծովի ափ, քոյրիկ, միասին»:

Սիրունը գնաց առաջից տրտում,
Տգեղը յետքից ոխ պահած սրտում.
Հագիւ թէ ծովի ափին էր հասած,
Իւր սիրուն քրոջ գլորեց նա ցած:

Կանչեց կիսամեռ սիրունը ջրից.
«Քոյրիկ, իմ քոյրիկ, փրկէ ինձ մահից.
«Ես ունիմ տանը գեղեցիկ մանեակ,
«Ա՛ռ, էն քեզ լինի, պարգևէ ինձ կեանք»:

— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,
Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի՛ յուսալ:
«Քոյրիկ, թէ այդ էլ քեզ չէ բաւական:
Կը տամ քեզ ոսկէ պսակ պատուական»:

— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,
Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի՛ յուսալ:
«Քոյրիկ, մի՛ թողնիր դու ինձ անտէրունչ.
«Քեզ սիրուն փեսաս կը տամ անտրտունջ»:

Տգեղի սիրտը դարձել էր լեռ քար,
Քրոջ խնդիրքը թողեց անկատար:

Ձկնորսը ծովը ձգեց մեծ ուռկան,
Բռնեց մարմինը սիրուն աղջրկան,
Ջրիցը հանեց, դրեց ափի մօտ,
Շատ ծաղիկ ցանեց վրան ու շատ խոտ:

Մի աշուղ անցաւ, տեսաւ աղջրկան,
Հացեց ու առաւ, դրեց ուսի վրան,
Տարաւ իւր տունը այդ անգին գիւտը,
Չորացրուց նորա մարմնի դիւի հիւթը.
Գեղեցիկ տաւիղ շինեց ոսկրերից,
Քաղցրաձայն լարեր հիւսեց մագերից:
Երբ-որ ամեն բան պատրաստեց կարգին,
Գնաց արքունիք՝ տաւիղը ձեռքին.
Երբ մտաւ դահլիճ շքեղ զարդարած,
Տեսաւ տրգեղին փեսի մօտ կանգնած.
Բացեց բերանը, լարերին խփեց,
Հիւրերի առաջ բարձրաձայն երգեց.

«Հնչէ, իմ տաւիղ, հնչէ համարձակ,
«Հարազատ քոյրս խլեց իմ պսակ.
«Լսէ, իմ ծնող, լսէ, սիրական,
«Հարազատ քոյրս խլեց իմ փեսան.
«Լսէ, ժողովուրդ, լսէ անխրոտի,
«Հարազատ քոյրս գլորեց ինձ ծով»:

Միւս օրը դահլիճ խարոյկ շինեցին,
Մահապարտ քրոջ մէջը գլորեցին:
Հուրը պըլպըլաց, աղջիկը կանչեց.
«Իմ մեղաց համար Աստուած ինձ պատժեց»:

Բառեր՝ արի—քաջ, առողջ. ալեւոր—ծեր, սպիտակ մազերով
ծածկուած. գիտունք—գիտացող, ուսումով մարդիկ. մատղահաս
—ջահէլ տարիքով. ոխ—քէն, ջիգրը. մանեակ—ожерелье. բնաւ—
ամենեին. անտրտունջ—առանց դանդաղութեամբ, առանց փրկութիւն—
թալու. լեռ քար—պինդ քար, ժայռ. գիւտ—գտնուածք. տաւիղ—
փնար, սազ. արքունիք—թագաւորի պալատը. լարեր—տաւիղի
թելերը, սիմերը. դահլիճ—պաշտօնեայ՝ մարդկանց կախիլու, գլխա-

տելու, պատժելու համար. հուր—կրակ. իմ մեղաց համար—իմ մեղքերի համար:

Դիտեցէ՛ք առարկաների արածը, գործածը՝ Սիրունը ա-
սում է՝ ես ունիմ տանը գեղեցիկ մանեակ... ես այն քեզ կը
տամ... դու պարզելիր ինձ կեանք:

Տգեղը գնաց, ասաց, կանչեց...

Չկնորսը ձգեց, բռնեց, հանեց, դրեց, ցանեց...

Աշուղը անցաւ, տեսաւ, լացեց, առաւ, դրեց, տարաւ, չորա-
ցրեց, շինեց, հիւսեց...

Դու փրկէ, լսէ, հնչէ... դու մի յուսար, մի թողնիր...

Արտագրած բառերը ցոյց են տալիս, թէ առարկան ինչ
է անում, ինչ կ'անէ, ինչ պիտի անէ, կամ ինչ պիտի չանէ...

43. Կ Ր Ա Կ

Սիմոնը գնաց դաշտը: Շատ ցուրտ էր և անձրև էր
գալիս. նա դողդողում էր ամբողջ մարմնով: Սիմոնը մտաւ
անտառը, չոր ցախ ժողովեց, գրպանից հրահանը հանեց,
զարկեց կայծաքարին և կրակ արեց: Նա տաքացաւ, շորերը
ցամաքացրեց և իւր չոր հացի կտորը տաքացրեց կերաւ:

Կրակի առաջ նստած՝ Սիմոնը մտածում էր. «Ի՞նչ
լաւ բան է կրակը. առանց նրան ո՛չ կերակուր կարելի է
եփել և ո՛չ տաքանալ: Տես, որքան գործ է շինում դարբ-
նոցում և գործարաններում: Եթէ կրակը չլինէր, մենք եր-
կաթից ինչպէս պիտի շինէինք պայտեր, խոփ, կացին և
ուրիշ շատ բաներ: Ճշմարիտ, թէև երբեմն կրակից մենք
փրաս ենք ստանում, բայց այդ էլ մեր անզգուշութիւնից,
մեր յիմար անհոգութիւնից է լինում: Մենք արեգակիցն էլ
ենք տաքանում. նա էլ կրակի նման այրւում է երկնքում:
Առանց արեգակի ոչինչ չէր աճիլ՝ ո՛չ դաշտերում, ո՛չ ան-
տառներում և ո՛չ պարտէզներում, և բոլոր կենդանիք ու
մարդիկ կը մեռնէին քաղցածութիւնից, իսկ այժմ Աստու-
ծոյ ողորմութեամբ ապահով ապրում ենք:

Բառեր՝ հրահան—չախմախ. արեթ—դաւ (трутѣ). կայծաքար
—չախմախաքար. դարբին—երկաթագործ. գարբնոց—դարբնի խա-
նութը. գործարան—ուր որ շինում են զանազան գործուածքներ.
պայտ—ձիու նալը. խոփ—գութանի երկաթը, որ հողը բարձրա-
ցնում, չուռ է տալիս:

Մենք ի՞նչ ենք անում՝ տաքանում ենք, շինում ենք, մրսում
ենք...

Սիմոնը ի՞նչ էր անում՝ դողում էր, մտածում էր, ասում էր...

Սիմոնը ի՞նչ արւաւ՝ մտաւ անտառը, հրահանը հանեց...

44. Դ Ա Ր Բ Ի Ն

Կրոնանը ձեռքին, զընդամեն առաջին,
Քիթ-երես մըրոտ, դարբնոցի միջին,
Կաշուէ գոգնոցը առաջը կապած,
Լըռիկ կանգնած է մեր Խաչոյ դարբին:

Փուքսը—փո՛ւ-հա-փո՛ւն—փչում է, փչում,
Կայծեր ու մոխիր դէս ու դէն փրոռւմ,
Երկաթի մի շերտ հնոցը կոխած,
Մաստիկ տաքիցը վառում, կարմըրում:

Խաչոն հանում է երկաթի շերտը,
Զընդանի վրայ կռանով ծեծում,
Շինում նրանից պայտ, մեխ ու կացին
եւ իսկոյն ջրի տաշտակը կոխում:

Թշշո՛ւմ է երկաթն ցուրտ ջրի միջին,
Ամպի պէս փրոռւմ տաք-տաք գոլորշին,
Կրկին պնդանում, կրկին փափկանում,
Մինչև պատրաստուած շրպըրտում գետին:

Այսպէս ամբողջ օր մեր դարբին Խաչոն
կրակի առաջ, այն կեղտ ու մըրում,
Մի կտոր չոր հաց ճարելու համար
Կուչ-ձիգ անելով իւր կեանքն է մնշում:

Բառեր՝ կռան—մեծ չաքուծ. մուրճ—սովորական չաքուծ-
գնդան—սալը. չերտը—կտորը. գոլորչի—չոգի:

Արտագրեցէ՛ք առարկան եւ նրա արած գործողութիւնը:
Այդ գործողութիւնները, իրանց նշանակութեանը նայե-
լով, խումբերի բաժանեցէք:

45. Օ Դ

—Դու օդ տեսնել ես:

—Նա միշտ քեզ մօտ է և դու նրան չես տեսնում:

—Բայց կարելի է լսել, թէ ինչպէս է ձայն հանում նա:

—Տեսնենք:

Ահա քամին ղողանջում է խողովակների մէջ և սուլե-
լով ներս է մտնում տան ամենայն բացուածքներից. ահա
նա խփում է պատուհաններին և սաստիկ փռչի է բար-
ձրացնում ճանապարհներում:

—Իսկ ի՞նչ բան է քամին:

Նա օդն է, որ շարժվում է—մի տեղից միւս տեղ է
փախչում: Փախչելու ժամանակ նա զարկում է որևիցէ
առարկայի և լսում է աղաղակ, շվիոց: Երբ փչում ես
փողդ, կամ սրինգ ես ածում, կամ մտրակդ պտըտացնում
ես—ամեն անգամ ձայն է լսում: Փորձի համար մի թղթի
պարկ շինիր և մի փոքրիկ ծակ թողելով՝ փչիր, ուռցրու
նրան, իսկ յետոյ բռունցքով խփիր այդ փչած պարկին.
պարկը սաստիկ կը ճայթի և կը պատուռւի: Սա օդն էր,
որ դու լցրել էիր նրա մէջ քո բերանից: Երբ-որ փաղում
ես, զգում ես, թէ ինչպէս է խփում օդը երեսիդ: Նշա-

նակում է՝ նա միշտ քեզ հետ է և դու նրանով ես շունչ
քաշում: Առանց օդի դու մի րոպէ էլ չես կարող ապրել:
Երբ-որ դու, լողանալիս, ջրի տակն ես անում, քո չորս
կողմից ջուր է լինում: Բոլորովին այնպէս էլ օդն է շրջա-
պատում քեզ ցամաքի վրայ և դու նրան չես տեսնում այն
պատճառով, որ նա շատ նուրբ է և թափանցիկ: Օդը մին-
չև անգամ քո ներսդ էլ է մտնում:

Բառեր՝ ղողանջում է—զրնգ-զրնգում է. խողովակ—լուլա
(труба). սուլել—շվիւկնել. բացուածք—ճեղք. աղաղակ—ձայն,
բղառց. փող—խողովակ, զուռնայ. սրինգ—շվի. մտրակ—ղամշի.
բռունք—գմբուղ (кулак). նուրբ—բարակ, նոսր. թափանցիկ—
նուրբ, պարզ. լոյս անցկայնող:

46. ՔԱՄԻՆ ԵՒ ՆԱԿԵՐԸ

Ծովի երեսին հանդարտիկ քամին

ձեմում է աղատ՝ ծիծաղը դէմքին.

Փոքր ու մեծ նաւեր՝ առազատ բացած,

Նորա ժպիտին նայում են յառած.

Քամին հնչում է յաջողակ ու մեղմ,

Նոքա խաղում են, ձեմում քաղցրադէմ.

Կանգնում է քամին, գժւում, բորբոքւում,

Տանջւում են նաւերն, ողբում ու սրգում:

Բառեր՝ ձեմում է—զբօնում է. առազատ—վարագոյր, նաւի
քաթանէ թեւերը, որոնց քամին ուռցնում է ու առաջ տանում նա-
ւը. յառած—աչքը դղած, պլչած. հնչում է—փչում է. յաջողակ—լաւ
կողմից. մեղմ—կամայ. բորբոքւում—սաստկանում. սրգում են—սուգ
են անում, լալիս են:

Ես ձեմում եմ, դու ձեմում ես, նա ձեմում է, մենք ձեմում
ենք, դուք ձեմում էք, նոքա ձեմում են:

Ես ձեմեցի, դուք ձեմեցիք... Ես կը ձեմեմ, դուք կը ձեմէք...

Ես պիտի ձեմեմ, դուք պիտի ձեմէք...

Գործողութեան անունն էլ, առարկայի անունն պէս, երկու թիւ ունի՝ եզակի եւ յոգնակի:

«Արտագրեցէ՛ր այս դասից առաջ եզակի գործողութիւնները, յետոյ յոգնակիները»:

47. ՈՒՐԻՇԻՆ ՀՈՐ ՓՈՐԵՍ, ԻՆՔԴ ՄԷՋԸ Կ'ԸՆԿՆԵՍ

I

Մի ծեր մարդ ապրում էր իւր պառաւ կնոջ հետ: Պառաւը շատ չար կին էր և ունէր մի աղջիկ՝ անունը Շողակաթ: Շողակաթը չարութեան կողմից իւր մօրիցը պակաս չէր:

Ծերը հանդարտ և բարի մարդ էր և ունէր մի աղջիկ, անունը Մարիամ: Մարիամն էլ շատ հանդարտ, աշխատասէր և գեղեցիկ աղջիկ էր:

Խորթ մայրն ամենեւին չէր սիրում Մարիամին: Նա միշտ ասում էր իւր մարդուն: «Ձեմ ուզում Մարիամի հետ կենալ. տա՛ր նրան անտառը, այնտեղ մի գետնափոր գտի՛ր, թո՛ղ նա այնտեղ մանի, գործի, ինչ ուզում է՝ անի»:

Պառաւն այնքան ասաց, որ խեղճ մարդու գլուխը տարաւ: Էլ ուրիշ ճար չկար. ծերը լծեց սայլակը, վեր առաւ Մարիամին և ճանապարհ ընկաւ: Գնացին անտառը և այնտեղ գտան մի այր: Շատ ցաւում էր ծերը իւր աղջկայ վրայ, բայց ինչ կարող էր անել: Նա տուեց Մարիամին հրահան, կայծաքար, աբեթ և մի տոպրակ բրինձ ու ասաց նրան. «Մարիամ, կրակ վառի՛ր, սրճի՛, բրնձից քեզ համար կերակուր եփի՛ր, խրճիթդ լաւ սրբի՛ր—աւելի՛ր և դու էլ նստի՛ր ու մանի՛ր. մի՛ վախենար, վաղը ես կը գամ քեզ տեսութեան»:

Մարիամը մնաց մենակ, ամբողջ օրը մանեց, իսկ երբ-որ սթնեց, վառարանը վառեց և իրան համար կերա-

կուր եփեց: Հէնց որ կերակուրն սկսեց եփ գալ, մին էլ տեսնես, յատակի տակից մի մուկը դուրս վազեց և նրան ասաց. «Սիրուն աղջիկ, մի գդալ սպաս տա՛ս ինձ՝ ուտեմ»:

Մարիամը լաւ կերակրեց մկանը. նա էլ շնորհակալութիւն արեց ու գնաց:

Ինքը Մարիամն էլ հաց կերաւ ու սկսեց մանել: Յանկարծ, կէս գիշերին, մէկ արջ ներս է մտնում խրճիթը և ասում է նրան. «Ապա, աղջիկ, կրակը հանգցրո՛ւ, արի՛, աչքակապուկի խաղանք. վեր առ այս արծաթէ զանգակն ու զընգզընգացրո՛ւ, իսկ ես կ'աշխատեմ քեզ բռնել»:

Մարիամը շատ վախեցաւ և չէր իմանում, թէ ինչ անէ: Բայց այն բոլէին մուկը դուրս վազեց յատակի տակից, բարձրացաւ Մարիամի ուսերը և նրա ականջումն ասաց. «Մի՛ վախենար, Մարիամ, կրակը հանգցրո՛ւ, դու էլ դռնն յետևը թագ կաց, իսկ զանգակն ինձ տուր»:

Մարիամն այդպէս էլ արեց:

Արջն սկսեց խաղը, բայց ամենեւին չկարողացաւ մկանը բռնել. մուկը վազում էր և զընգզընգացնում, իսկ արջը նրա յետևից պտոյտ-պտոյտ էր անում: Նա շատ այս ու այն կողմն ընկաւ, բարկացաւ, կատաղեց, դռաց բարձր ձայնով, սկսեց դազանակով բոլոր անկիւններին ու պատերին խփել, կոտորեց եղած աման-չամանը, բայց մկանը ինչ կարող էր անել: Վերջապէս արջը հանդարտուեց ու ասաց. «Դու շատ լաւ աչքակապուկի ես խաղում, աղջիկ, այդ պատճառով ես առաւօտեան կ'ուղարկեմ քեզ համար մի ջոկ ձի և մի սայլ հարստութիւն»:

Ասաց ու գնաց:

II

Միւս օրը առաւօտեան պառաւն ինքն ուղարկեց ծերին անտառ. «Գնա՛, ասաց, տես, շատ է մանել քո Մարիամը»:

Ծերը գնաց. իսկ պառաւը նստեց լուսամուտի առաջ և ինքն իրան ասում էր. «Ահա ծերուկս կը գայ և Մարիամի ոսկորներն էլ հետը կը բերէ»:

Պառաւը նստած սպասում էր. մէկ էլ լսեց, որ անտառի կողմից մի չըխըրիկոցի ձայն էր գալիս: Պառաւը մտածեց. «Ահա ծերուկս գալիս է և Մարիամի ոսկորներն էլ հետը բերում է»: Այս խօսքերն ասաց-չասած՝ բակի դռները բացւում են, ձիերը ներս են վազում. իսկ Մարիամը, իւր հօր հետ սայլի վրայ նստած, անթիւ բարիք է բերում: Պառաւը բարկանում, կատաղում է... «Ա՛յ քեզ հրաշք, գոռում է նա. վաղն էլ իմ աղջկաս տանես անպատճառ. իմ Շողակաթը քո Մարիամի հատը չէ. նա երկու ջուկ ձի և երկու սայլ ոսկի կը բերէ»:

III

Միւս օրը ծերը պառաւի աղջկան տարաւ անտառի այրը և տուեց նրան բոլոր բաները, ինչ-որ իւր աղջկան էր տուել: Շողակաթը կրակ վառեց և ճաշ եփեց: Մուկը յատակի տակից դուրս նայեց և ասաց. «Միրուն աղջիկ, խնդրեմ մի գգալ կերակուր տաս»: Շողակաթը գոռաց նրա վրայ. «Կորիւր, կեղտոտ անպիտան. դեռ կերակուր էլ է ուզում», ասաց ու ճիւղտով խփեց խեղճ մկան մէջքին: Մուկը փախաւ, մտաւ իւր բունը. իսկ Շողակաթը նստեց միայնակ, բոլոր կերակուրը կերաւ ու պառկեց քնելու:

Կէս գիշերին արջը ներս մտաւ այրը և ասաց աղջկան. «Ա՛յ աղջիկ, արբի աչքակապուկի խաղանք. առ այս փոքրիկ զանգակը, վազիւր և զընգզընգացրո՛ւ, իսկ ես կ'աշխատեմ քեզ բռնել»: Աղջիկը վեր առաւ զանգակը և սկսեց վազել. բայց ո՛ւր պիտի փախչէր արջի ձեռքից: Նրա ծընկները ծալւում էին, ձեռները գողգողում և զանգն ինքն

իրան զընգզընգում էր: Իսկ մուկը յատակի տակից ասում էր. «Զար Շողակաթը թող ոչնչանայ, արժանի է»:

Միւս առաւօտ պառաւը մարդուն ուղարկեց իւր աղջկայ յետևից. «Գնա՛, ասաց նա, ձիերը և ոսկին բեր»:

Ծերը գնաց. իսկ պառաւը նստեց դռանը և սպասում էր: Փոքր ժամանակից յետոյ նա լսեց, որ անտառի ճանապարհից թըխկթըխկոցի ձայն է գալիս: Պառաւը մտածեց. «Ահա գալիս է իմ Շողակաթը և իրան հետ անթիւ բարիք է բերում»:

Վերջապէս ծերունին մօտեցաւ դռանը: Պառաւի աղջիկն այնպէս ջարդուած ու կոտորատուած էր, որ հազիւ կարողացան սայլակից ցած բերել: Կատաղեց չար պառաւը, բայց ինչ կարող էր անել:

Միքանի ժամանակից յետոյ Մարիամը մի խելօք երիտասարդի հետ ամուսնացաւ:

Արտագրեցէ՛ք այն բառերը, որոնք ձեզ չեն պատահած...

Արտագրեցէ՛ք միքանի գլխաւոր առարկաներ իրանց գործողութիւններով:

Արտագրեցէ՛ք միքանի որպիսութիւն ցոյց տուող բառեր այն առարկաների հետ, որոնց համար նրանք դրած են:

Արտագրեցէ՛ք այն բոլոր առարկաների անունները, որոնց համար միաժամանակ դրած է երկու անուն (քացայայտող բառեր):

Ջոկեցէ՛ք այն անունները, որոնց մօտ դուք ինքներդ կարող էք աւելացնել մի ուրիշ յարմարաւոր անուն, որ նրանց ո՛վ կամ ինչ լինելը ցոյց տայ (քացայայտէ):

ՇՐՋԱՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՆԻԻԹԵՐ ԿԵՆԴՈՆԱԿԱՆ ԱՅԹԱՐԻՅ

48. Շ Ն Ի Կ

«Ապա, սիրուն շնիկ, կարգա՛, թէ ի՞նչ է գրած իմ գրքումը», ասաց Հայկը իւր փոքրիկ շանը։

«Ի՞նչ իմ բանն է գիր կարդալը, ասաց շունը. ես տունը կը պահպանեմ, գիշերները չեմ քնիլ ու միշտ կը հաջեմ, գայլերին կը վախեցնեմ, որսի կը գնամ, նապաստակ կը բռնեմ, բազեր կը գտնեմ. իմ կողմից այսքանն էլ բաւական է»։

49. Կ Ա Տ Ո Ի

Փխիկ-փխիկ, դու չա՛ր փոքրիկ, շատ սիրուն ես, խորամանկ ես, մետաքսապատ թաթեր ունիս, սուր եղունգով մատներ ունիս։ Ականջներդ շուտ են լսում, մեծ աչքերդ մթնում փայլում, երկար բեխերդ ոլորած, խեղճ մրկներին մահ ես նիւթում։

Քո ընկերիդ երբ տեսնում ես, պոչդ այս-այն կողմն ես շարժում, մէջքդ ծալում, կռացնում, աչքերդ փակ

մռացնում, բայց թէ յանկարծ մի խեղճ մուկիկ մի անկիւնից դուրս է ընկնում, քո պողպատէ թաթիկներով գլուխին խփում ես, սպանում։

50. ՇՈՒՆԸ ԵՒ ԿԱՏՈՒՆ

I

Փամանակով կատուն ճօն էր.

Շունն էլ գլխին գդակ չունէր.

Սա մի անգամ, որդիանց-որդի,

Ճանկել էր մի գառան մորթի.

Եկաւ մի օր, ձմրան մըտին,

Կատուի կուշտը տարաւ մորթին։

«Բարի-աջողում, ուստայ Փխոյ,

Գլուխս մըսեց, ի սէր Աստ'ծոյ,

Ա՛ռ էս մորթին ու ինձ համար

Գրդակ կարիւր գլխիս յարմար.

Վարձըդ կը տամ, հանգիստ մընա,

Միայն՝ խնդրում եմ, չուշանայ»։

—Աչքիս վըրայ, քեռի Քուշի,

Մի գրդակ է, հօ մի քուրք չի.

Քո պատուական խաթրի համար,

Ուրբաթ օրը համեցէք, տար.

Փողի մասին աւելորդ է,

Մեր մէջ խօսին էլ ամօթ է։

II

Ուրբաթ օրը քեռի Քուշին

Ուստից առաջ, բաց-բաց կուճին

Թափ-թափ տալով, քայլերը մեծ,

Ուստայ կատուի շէմքում կանգնեց:
Ուստէն եկաւ, քուրքը հագին,
Շանը տեսաւ. բեղի տակին
Իրան-իրան քիչ փրնթփրնթայ
Ու մուշտարու վրայ թընդաց.
— Ի՜նչ եղաւ քեզ, վահ, տընաշէն.
Չես թողնում որ մի շունչ քաշեն.
Հեշտ բան հօ չէ. դեռ ես նոր եմ
Յըրցամ տուել, թէ որ կարեմ:

«Դէհ, հէր օրհնած, այդպէս ասա,
Այդ բարկանալդ էլ ինչի՞ս ա».
Ասաւ Քուշին ու նեղացած
Վերադարձաւ, գլուխը բաց:
Մին էլ եկաւ. դարձեալ չըկար:
Այս անգամը դիպան իրար.
Էլ գող փիսոյ, էլ քաշալ շուն...
Բանը հասաւ դիւանբաշուն:
Շունը մինչև գընաց-եկաւ,
Ուստայ կատուն կոտոր ընկաւ,
Գըլուխն առաւ ու մի գիշեր
Հայդէ, կորաւ, էն կորչիլն էր...

III

Այն օրուանից մինչև այսօր
Շունն այս բանը չի մոռանում.
Որտեղ կատուին պատահում է,
Յարձակում է, մորթուց քաշում.
Իսկ սևերես կատուն յանկարծ
Յետ է դառնում ու բարկացած

Փըշտացնում է՝ իբր նոր եմ
Յըրցամ տուել, թէ որ կարեմ:

Բառեր՝ ճօն—քուրք կարող, գլխարկ կարող. քիսի—մօրեղ-
բայր. կուճին—գլուխը. թնդաց—բարկացաւ. յրցամ տուել—ջրցան
տուել, թընդել. դիւանբաշի—գլխաւոր դատաւոր. յարձակում է—վը-
րայ է ընկնում:

51. ԵՐԿՈՒ ՄՈՒԿԸ

Փոքրիկ մուկը մեծին ասաց. «Ի՜նչքան չար և ժլատ է
մեր տանուտէրը. տունը կատուներով լցրել է. այս դեռ
բաւական չէ՝ անկիւններումն էլ թակարդներ է դրել և
ամեն կերպով կամենում է մեզ ջնջել: Մի՞թէ մեզ շատ
բան է հարկաւոր. մի կտոր ճարպ, քիչ հացի փշրանք, մի
քանի հատիկներ—ինձ բաւական է:

— Ծշմարիտ է, պատասխանեց մեծ մուկը, մեզ ամեն
մինիս քիչ է հարկաւոր, բայց մենք էլ քիչ չենք:

52. ԳԱՇՏԵՑԻ ՄՈՒԿԸ

Վախկոտ, մոխրագոյն գազան,
Շատ մեծ է քո երկիւղը.
Ոտներդ զգոյշ ես փոխում,
Սիրտդ սաստիկ է շարժում.

Քիչ վախեցիր,
Ես չար մարդ չեմ.
Քեզ չեմ հալածիլ,
Միամիտ կացիր:

Քո խրճիթը քարուքանդ եղաւ

Եւ հողի հետ հաւասարուեցաւ,
Դու նոր հողը պիտի փորես,
Փափուկ մամուռ պիտի ճարես,
Նոր տուն շինես,
Մէջը ապրես:
Չորս կողմումը փշող քամուց
Խիտ ներգործող սառնամանուց
Ազատ լինես:

53. Ձ Ի

Ձին գեղեցիկ կենդանի է: Նա, երբ-որ ուրախ է, խրխնջում է եռանդով, ականջները վեր ցցում, աչքերն այս ու այն կողմը ուրորում, վիզը սիրուն կռացնում և իւր ամուր սմբակներով գետինը թակում: Ձին պարանոցի վրայ երկար բաշ ունի, որի մի փունջը, երկու մանրիկ ականջների միջով, ծածկում է նրա ճակատը. յետևի կողմը նա ունի հերարձակ ագի, որ տէրերը, թամբելուց յետոյ, կշկռում, կարճացնում են, կամ սանրում ու երկար ձգում են թողում:

Ձիու բերանը սանձ են գցում, մէջքին սիրուն թամբ են դնում, փորքաշը կապում, կրծկալը պնդում, երկու կողմից ասպանդակներ կախում, յետոյ հեծնում ու քշում, ուր որ սրտերն է ուղում:

Ձիու սմբակները պայտում են, որ ոտները չմնասուին: Ձին արագ և գեղեցիկ գնացք ունի. նա ուժեղ կենդանիներից միսն է: Երբ աշխոյժ երկվարը չափ է ընկնում, գետինը ոտների տակը, կ'ասես, տատանւում է:

54. Տ Խ Ո Ի Ր Ձ Ի

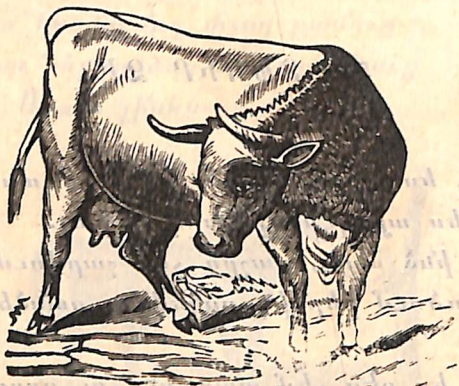
— Ի՞նչ ես խրխնջում, իմ ձի եռանդուն,
Ինչի՞ ես այդպէս գլուխըդ կախել.
Ինչի՞, ինձ ասա, բաշըդ չես շարժում,
Չես կռծում բերնիդ ոսկեփայլ սանձեր:

Մի՞թէ ես քեզ չեմ պատում ու քորում
Եւ կամ քեզ դարի առատ չեմ տալի.
Մի՞թէ սարքըդ չէ սիրուն, շողշողուն,
Կապդ ու փորքաշըդ չե՞ն արբեշումի.
Երկդոյգ պայտերըդ չե՞ն արծաթաշրած,
Ասպանդակներդ ոսկով չե՞ն պատած:

Տխուր ձին ինձի այս պատասխանեց.
«Ես նորա համար եմ այսչափ տրտում,
Որ որոտմունքի ձայներ եմ լսում.
Ահա փողերի թինդ ու դղրդիւն,
Սըրերի ձայնիւն աշխարհ է լցնում:

Ես խրխնջում եմ մորմոքիչ ձայնով,
Պատճառ՝ զգում եմ, որ հովիտներով
Երկար չեմ վազիլ, պատուով չեմ ապրիլ.
Իմ փայլուն սարքով էլ չեմ պճնուիլ:

Թշնամին անգուլթ — ես այդ զգում եմ —
 Իմ ողջ սարքերս պիտի կոզոպտէ
 Եւ այս արծաթեայ երկզոյդ պայտերս
 Թեթեւ ոտներիցս նա պիտի պոկէ»:

55. Կ Ո Վ

Կովը ձիու չափ գեղեցիկ չէ և ոչ էլ նրա չափ ուժեղ, բայց օգտակարութեան կողմից նա ոչ մի ընտանի կենդանուց յետ չի մնալ:

Կովի դուռնը լայն է, ականջները դէպի այս ու այն կողմն են ցցուած: Կովը վերին ծնօտի վրայ առաջնատամներ չունի, այդ պատճառով էլ նա կծել չէ կարող, բայց դրա փոխանակ կարող է հարու տալ իւր երկու սուր եղջիւրներով:

Կովի ճակատը տափակ է, վիզը բարակ, ողնաշարը դուրս ցցուած, կողքերը փքուած, ոտները կարճիկ, կրճղակները բաժանուած, պոչը վրձնաձև:

Կովը իւր կերակուրը երկու անգամ է ուտում. առաջ խոտը պոկում է, փոքր ինչ ծամւմորում ու կուլ տալիս. յետոյ երբ-որ բաւական պաշար է հաւաքում, կանգնում է

կամ նստում մի ապահով տեղ, կուլ տուածը նորից բերանն է դուրս բերում և հանգիստ կերպով որոճում է, այսինքն իւր տափակ սեղանատամների տակ նորմէկից լաւ աղում, մանրացնում է:

56. ԿՈՐԱԾ ՀՈՐԹ

Ձիւն էր գալիս փաթիլ-փաթիլ,
 Հետն էլ անձրև կաթիլ-կաթիլ.

Այդ միջոցին մի պառաւ կին
 Հորթ էր փրնառում դաշտի միջին:

Կովը եկաւ տաւարիցը՝

Կուրծ ու ծծեր կաթնով լիքը.

«Հորթուկս ճըր է», նա բառաչեց,

Խեղճ պառաւին լացացրեց:

Մինչդեռ այսպէս պառաւ ու կով

Ողբում էին լաց ու կոծով.

Յանկարծ լսուեց մի բարակ ձայն,

Կովն իմացաւ, որ հորթն է այն:

Կովը վազեց բառաչելով,

Պառաւն ետքից տրնքտրնքալով.

Կորած հորթը մօրը գտաւ,

Լիքը ծծերը բերանն առաւ,

Ծծեց բոլոր կաթն ու տրոգեց,

Տան-տիկնոջը բան չթողեց.

Բայց պառաւը այս անգամին

Սիրով ներեց չար հորթուկին:

57. ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ՎԷՃԸ

Կովը, ձին և շունը վիճում էին միմեանց հետ, թէ տէրը նրանցից որին աւելի է սիրում:

«Ի հարկ է նա ինձ ամենիցդ շատ է սիրում, ասում էր ձին. ես նրա արօրն ու ցաքանը քաշում եմ, անտառից նրա համար փայտ եմ բերում. նա շատ անգամ հեծնում է ինձ և քաղաք է դնում. նա առանց ինձ բոլորովին կորած կը լինէր»:

— Ո՛հ, մեր տէրն ինձ աւելի է սիրում, ասաց կովը. քո արածդ ի՞նչ է, որ մեծ-մեծ էլ խօսում ես. դրա մեծագոյն մասը իմ եղբայր եզն էլ կարող է կատարել. իսկ ես նրա բոլոր ընտանիքը կաթնով կերակրում եմ:

— Դուք երկուսդ էլ սխալւում էք, օռնաց շունը. մեր տէրն ինձ ամենիցդ էլ աւելի է սիրում, որովհետեւ նրա բոլոր հարստութիւնը ես եմ պահպանում:

Կենդանիների տէրը լսեց այս վէճը և ասաց նրանց. «Ձուր տեղը միմեանց հետ մի վիճէք. դուք ամենքդ էլ ինձ հարկաւոր էք և ձեզանից ամեն մինը լաւ է իւր տեղումը»:

58. Կ Թ Ե Ն Ե Ի Հ Ա Ր Ե Ն

(Մարմնամարդական խաղ)

«Ասա, տեսնեմ, մեր գիւղերում Կովերն ի՞նչպէս են կրթում»:

— Ահա այսպէս են կրթում.

Հորթը կապում մօր ծընկնից,

Ծիծը խլում գաւակից,

Կովկիթն իրանց ձեռքն առնում,

Ապա կողքին կըկրգում.

Փը՛շշ, բը՛ժժ...

Փը՛շշ, բը՛ժժ...

Ահա այսպէս են կրթում,

Փոքրիկ հորթին լացացնում:

—

«Ո՞նց են հարում խընոցին,

Հէնց էսօր էլ հարեցին»:

— Ահա այսպէս հարեցին.

Թոկը ծառից կապեցին.

Հաստ խնոցին կախեցին,

Երկու օրուայ հաւաքսը

Նրա մէջը ածեցին,

Տաք ու հով ջուր խառնեցին

Եւ ծայրերից բռնելով,

Տարան բերին շարժեցին.

Թրը՛խկ, չրը՛խկ,

Չրը՛խկ, թրը՛խկ...

Ահա այսպէս հարեցին,

Դեղին կարագ հանեցին:

59. Ո Ձ Խ Ա Ր

Ասում են, թէ ոչխարը յիմար է, ես էլ կարծում եմ, որ այդ ճշմարիտ է: Հրդեհի ժամանակ ոչխարներն իրանք-

իրանց ընկնում են կրակի մէջ, իսկ երբոր տեսնում են գայլը, փայտի պէս մնում են իրանց տեղը և յիմարաբար կճղակներով գետինը փորում են:

Բայց մեր ինչին է պէտք ոչխարի խելքը. մեզ հարկաւոր է նրա բուրդը՝ գուլպայ, շալ և մահուդ գործելու համար, նրա ճարպը՝ սապոն և մոմ շինելու, կաշին՝ կոշիկների և մուշտակների, իսկ միսը՝ խորովելու համար:

60. ԳԱՌԸ ԳԱՅԼԻ ՄՈՐԹՈՎ

Մի օր մէկ գառը, չեմ գիտում ինչ էր, խելքին ինչ տեսակ քամի էր փրչել,
Գրցեց իւր վրայ մի գայլի մորթի,
Գրնաց, խառնուեցաւ հետը իւր հօտի:

Բայց երբ շների աչքովն ընկաւ,
Ասին՝ անտառից ահա գայլ եկաւ.
Գոռում-գոչումով վրան վազեցին,
Բերաններն առան ու զրգզրգեցին:

Լաւ էր, որ շուտով հովիւը տեսաւ,
Փայտ ու մահակով նոյն տեղը հասաւ.
Ու խեղճ գառնուկը կատղած շների
Սուր ատամներից հազիւ փրկուեցաւ:

Եւ մեր գառը հազիւ հազ,
Արիւնթաթախ ու նուազ,
Թոյլ ոտները քաշ տալով,
Հասաւ գոմը վայ տալով:

61. Խ Ո Չ

Շատ կեղտոտ է մեր խոզը, կեղտոտ է և շատակեր. ամեն բան ուտում է, ամեն բան ջարդում, տիղմերի մէջ այնպէս է թաւալւում, կ'ասես թէ պարզ ջրի մէջ լինի. նա մեծ յօժարութեամբ մտնում է ճահիճների մէջ և էլ չի ուզում դուրս գալ այնտեղից:

Խոզի կնճիթը գեղեցիկ չէ—բութ է, քիթը գետնին է հասնում, բերանը՝ ականջներին. իսկ ականջները կեղտաշորի պէս կախուած են: Ամեն մի ոտի վրայ խոզը չորս կճղակ ունի: Նրա պոչը ոլոր է, ողնաշարը դուրս ցցուած. ողնաշարի և պարանոցի վրայ կոշտ մազեր են դուրս եկած: Խոզը երեքի չափ ուտում է, հինգի չափ հաստանում. տէրերն էլ նրան լաւ պահում են և շատ ուտացնում, որովհետեւ նրա ճարպը և մազը լաւ գին ունին:

62. ԽՈՉԸ ԿԱՂՆԻ ԾԱՌԻ ՏԱԿ

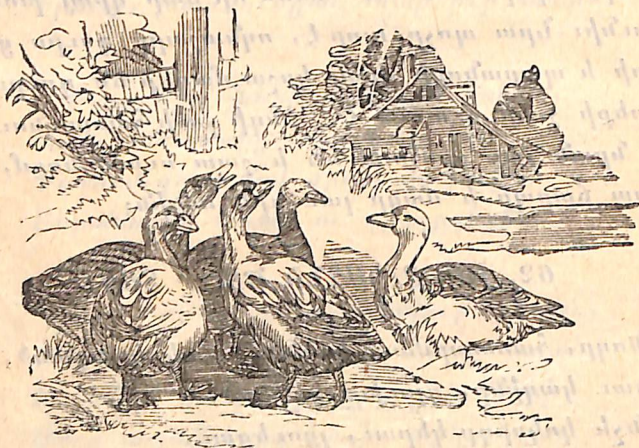
Խոզը, հաստարմատ կաղնու տակ կանգնած,
Կերաւ կաղինը, դուխը կախած,
Մինչև կոկորդը կերաւ, լցուեցաւ,
Ապա կաղնու տակ հանգիստ քնեցաւ:

Յետոյ զարթելով՝ բացաւ աչքերը
Եւ բութ կնճիթով սկսաւ փորել
Այն կաղնի ծառի հաստ արմատները,
Որից այդ ժամին սնունդ էր առել:

«Ձէ՞ որ այդ բանը ծառին մնաս է,
Նրան վերեւից ազոաւը կ'առէ.
Եթէ այդպիսով արմատը բանաս,
Նա կը չորանայ, այդ լաւ իմանաս»:

— Իսկ ինձ ի՞նչ մնաս, թէ կը չորանայ,
Ցածից ասում է նրան խոզն ագահ.
Ես գըրա մասին իսկի չեմ ցաւում,
Կաղինն է իմս, նա է գիրացնում:

Ծառը բարձրիցը՝ «Ապերախտ, ասաց,
Ուստի ես թափում կաղինները ցած.
Գէթ կարենայիր մի վերն նայել
Եւ կոյր աչքովդ այդ բանն ստուգել»:

63. Ս Ա Գ Ե Ր

Սագերը գնացին գետի ափը՝ կերակուր գտնելու, ճի-
ճուններ որսալու: Իրիկնապահին պառաւ վեր առաւ ճի-
պուրը և գնաց, որ նրանց տուն ընդի: Սագերը պառաւին

որ տեսան, ջուրը թափուեցան և սկսեցին լողալ: Պառաւը
կանչեց նրանց.

Ջո՛ւ-Ջո՛ւ, ջո՛ւ-ջո՛ւ, շատակեր,
Սև ու սպիտակ իմ սագեր,
Հերիք, որչափ լողացիք,
Կարմիր տոտիկ լուացիք,
Հերիք, որչափ գետի մօտ
Որդեր կերաք դուք տըղմոտ.
Գընանք, գընանք դէպի տուն.
Ձեզ կուտ կը տամ իրիկուն:

Բայց չար սագերը խղճուկ պառաւին չուզեցան լսել.
Էրկար ու բարակ վիզները ձգեցին, կարմիր թաղանթոտ
տոնները շարժեցին, լայն թևերը թափ տուին, կտուցները
բաց արին.

— Դա՛-դա՛, դա՛-դա՛, գոռացին,
Թո՛ղ ջուր մտնենք մենք կրկին.
Դեռ չենք ուզում գնալ տուն,
Մտնել աղտոտ հաւաքուն.
Զրի մէջը վայր ու վեր՝
Պէտք է մաքրենք մեր թևեր:

Պառաւը նստեց գետի ափին: Սագերը լողացան, լո-
ղացան, մէկ էլ յանկարծ թևները թափիթափ տուին, մի-
մեանց յետևից գոգոռալով դուրս թափուեցին ջրից ու
դէպի տուն վազեցին:

64. ԱՂԱՆՆԻՆԵՐ

Սիրուն աղանձներ, թաւոտն թռչուններ կտրին նըս-
տելով, միմեանց նայելով, իրար սիրում են, միշտ համ-

քուրուում են և ձագուկներին մնաս բարով ասելով, դէպք
դաշտն են շտապում, հատիկներ են հաւաքում, քուչերում
փափկացնում, իրանց փոքրիկ ձագերին նախաճաշիկ պատ-
րաստում: Իսկ բնի մէջ ձագերը, քնքուշ աղաւնեակները,
նստած են մնում. ուտել են ուզում: Մայրը տուն է յետ
դառնում և պատրաստած սնունդով փոքրիկներին կերակրում:

65. Ծ Ի Ծ Ե Ռ Ն Ա Կ

Ծիծեռնակը, տես, ամենեւին չէ հանգստանում. ամ-
բողջ օրը թռչում է, ծղօտներ է հաւաքում, կտուցովը
կաւ է կրում, իւր համար բուն է շինում: Բունը շինեց,
վերջացրեց, մէջը երեք ձու ածեց, նրանց վրայ շարունակ
երեք շաբաթ բինդ նստեց, փոքրիկ
ձագեր գոյացրեց: Ձագերը որ դուրս
եկան, բերանները բաց արին և
կերակուր խնդրեցին: Ծիծեռնակը
թռաւ, դաշտը դուրս եկաւ, մծեղ-
ներ բռնեց, նրանց կերակրեց:

Ժամանակը հասաւ. ձագերի փետուրները դուրս եկան.
նրանք թռաւորուեցան, իրանց բնից դուրս թռան, հեռու
բարձր սարերի վրայից անցան:

66. ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՊԱՏԱՆՈՒ ԵՐԳԸ

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ, դու գարնան սիրուն թռչնակ,
Դէպի ո՞ւր, ինձ ասա, թռչում ես այդպէս արագ:

Ախ, թռիւր, ծիծեռնակ, ծնած տեղս—Աշտարակ,
Անդ շինիր քո բունը հայրենի կտուրի տակ:

Անդ հեռու արևոյ հայր ունիմ սգաւոր,
Որ միակ իւր որդուն սպասում է օրէցօր:

Երբ տեսնես դու նորան, ինձնից շատ բարեւ արա,
Ասա՝ թող նստի լայ իւր անբաղդ որդու վերայ:

Դու պատմէ, թէ ինչպէս աստ անտէր ու խեղճ եմ ես,
Միշտ լալով, ողբալով կեանքս մաշուել, եղել կէս:

Ինձ համար ցերեկը մութ է շրջում արեգը,
Գիշերը թաց աչքիս քունը մօտ չի գալիս:

Ասիւր՝ որ չբացուած, թառամեցայ միացած,
Ես ծաղիկ դեղեցիկ՝ հայրենի հողից զրկուած:

Դէհ, սիրուն ծիծեռնակ, հեռացիր, թռիւր արագ
Դէպի Հայոց աշխարհ՝ ծնած տեղս—Աշտարակ:

67. ԿԱՂԱՄԲԻ ԹԻԹԵՌ

Մանուկը պարտէզում բռնեց մէկ սպիտակ թիթեռ և
բերեց իւր հօր մօտ:

«Դա շատ փնասակար թիթեռ է, ասաց հայրը. եթէ
դրանք բազմանան, մեր կաղամբը բոլորովին կ'ոչնչանայ»:

—Միթէ սա այդչափ ազան է, հարցրեց մանուկը:

«Ոչ թէ ինքը թիթեռն է ազան, այլ դրա թրթուրը,
պատասխանեց հայրը: Այդ թիթեռն ածում է շատ մանր
ձուաներ, իսկ նրանցից դուրս են սողում որդունքներ,
որոնք անուանւում են թրթուրներ: Թրթուրը շատ ազան
է. նա ուրիշ բան չունի, բացի ուտելն ու մեծանալը: Երբ
նա մեծանում է, պատենաւորւում է: Այդ միջոցում նա
ոչ ուտում է, ոչ խմում, այլ անշարժ ընկած է: Միքանի
Ժամանակից յետոյ նրանից թիթեռ է դուրս գալիս, ինչ-

պէս անս այդ բռնածդ: Այդպէս է կերպարանափոխում
ամեն մի թիթեռ: Ձուից գոյանում են թրթուրներ, թըր-
թուրներից պատենաւորներ և պատենաւորներից՝ թիթեռ-
ներ: Իսկ թիթեռները ձու են ածում ու մեռնում:

68. Ձ Ա Տ Ի Կ

Որդին. Նայիր, հայրիկ, ինչպիսի գեղեցիկ, կըրիկ
բզէզ եմ բռնել: Սրա գլուխը սև է, թևերը կարմիր և թե-
ւերի վրայ բծեր կան: Միթէ սա կենդանի է, հայրիկ.
ամենևին չի շարժւում:

Հայրը. Կենդանի է, բայց մեռած է ձեռնում. իւր վեց
ոտները ծալել, փորիցն է կպցրել, բեխերը թաղցրել է և
սպասում է, որ դու նրան վայր գցես խոտերի մէջ: Դրա
անունը Չատիկ է. դա շատ օգտակար բզէզ է: Չատիկը
և աւելի էլ դրա թրթուրները ուտում-ոչնչացնում են շատ
փնասակար կանաչագոյն միջատներ, որոնք խմբովին կըպ-
չում են տերեւներին և շատ փնաս տալիս նրանց:

Որդին. Նայիր, հայրիկ, բզէզն արթնացաւ և բարձրա-
ցաւ մատիս ծայրը. այնտեղից նա սևը կը գնայ:

Հայրը. Ահա կը տեսնես. մտիկ տուր, թէ նա ինչպէս
շարժում է իւր կարծր վերնաթևերը, իսկ նրա տակից
հանում—չում է իւր իսկական թևերը, որոնք թեթև են
և թափանցիկ:

Որդին. Ահա թռաւ նա. ինչ խորամանկն է եղել:

69. ԹԻԹԵՌ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿ

Մ Ա Ն Ո Ւ Կ

Սիրուն թիթեռ, ինձ ասա,
թէ ինչո՞վ ես դու ապրում.

Ամբողջ օրը խաղում ես,
Ի՞նչպէս է որ չես յոգնում:

Թ Ի Թ Ե Ռ

Սիրուն կանաչ դաշտերում
Ես ապրում եմ համարձակ,
Ծաղկանց բուրմունքը անուշ
Իմ կերակուրն է միակ:

Բայց իմ կեանքը շատ կարճ է,
Նա մի օրից չէ երկար.
Բարի եղիր, ո՞վ մանուկ,
Խնայիր ինձ, ձեռք մի՛ տար:

70. Հ Ր Ե Ղ Է Ն Ձ Ի

Ա

Մի ծեր մարդ երեք որդի ունէր՝ երկուսը խելօք, իսկ
երրորդը յիմար և կեղտոտ: Գիշեր ու ցերեկ յիմարը,
տանը վայր ընկած, ոչինչ գործի չէր գնում:

Ծեր մարդը մի օրավար ցորեն էր ցանել: Յորենը
դուրս էր եկել, մեծացել և գեղեցիկ հասկեր բռնել. միայն
գիշերները մէկը գալիս էր ու տրորում արտը: Այս բանին
մի ճար անելու համար՝ ծերը իւր որդոցն ասաց. «Սիրելի
որդիք, գիշերները հերթով գնացէք, արտը պահպանեցէք
և աշխատեցէք գողին բռնել»:

Առաջին գիշերը՝ մեծ որդին չէր գնաց՝ պահպանութիւն
անելու, բայց կէս գիշերին քունը տարաւ ու քնեց: Առա-

ւօտեան յետ դարձաւ տուն և ասաց. «Ամբողջ գիշերը չքնեցի, սառայ, փայտ դարձայ, բայց գող չտեսայ»: Միւս գիշերը երկրորդը գնաց, ողջ գիշերը քնեց և առաւօտեան միևնոյն լուրը բերեց:

Երրորդ գիշերը հերթը յիմարին հասաւ: Նա մէկ պարան վեր առաւ և գնաց, արտի մօտ նստեց, դողին սպասեց: Կէս գիշերին մօտեցած՝ նրա քունը տարաւ: Յիմարը վեր առաւ դանակը, մատը մի փոքր կտրեց, մէջը աղածեց, մրմնջացրեց և այդպիսով քունը փախցրեց: Կէս գիշերին, մէկ էլ տեսնես, աշխարհ շարժուեցաւ, քամի վեր կացաւ և երկնքից հրեղէն թևով մի ձի ցած իջաւ, արտի մէջ մտաւ. քթածակերից ամպ էր բարձրանում, աչքերում կարծես, կայծակ էր փայլում: Եւ ձին սկսեց ուտել ցորենը. ոչ այնքան ուտել, ինչքան կոխտել:

Փորսող տալով մեր յիմարը կամաց-կամաց մօտեցաւ ձիուն և յանկարծ թոկը նրա պարանոցը գցեց, բռնեց: Ձին ամենայն զօրութեամբ ձգձգեց, յետի ոտների վրայ ծառս եղաւ, բայց մեր յիմարի ձեռքից չազատուեցաւ: Ապա կանգնեց ու սկսեց աղաչել. «Յովհաննէս, բարեկամ, ինձ արձակիր. ես դրա փոխարէն մեծ ծառայութիւն կ'անեմ քեզ»:

«Շատ լաւ, բայց ես քեզ յետոյ ինչպէս գտնեմ», ասաց Յովհաննէսը:

— «Երբ-որ կը կամենաս ինձ կանչել, դուրս կը գաս դաշտը, երեք անգամ կը շփացնես և կը կանչես. «Հրեղէն ձի, հրեղէն ձի, շուտով ինձ հասիր». ես այն բոլէին քո առաջը կը լինիմ»: Յովհաննէսն արձակեց ձին և պատուիրեց, որ միւս անգամ արտը չտրորէ:

Յիմարը յետ դարձաւ տուն: «Ի՞նչ տեսար, ի՞նչ շինեցիր», հարցրին նրան եղբայրները: Յովհաննէսը պատասխանեց. «Ես մի հրեղէն ձի բռնեցի. նա ինձ խոստացաւ, որ էլ մեր արտը չի մտնիլ. ես էլ նրան արձակեցի»: Մնա-

ցած բաները նա չպատմեց: Շատ ծիծաղեցին եղբայրները խեղճի վրայ. միայն, ճշմարիտ որ, այն օրից յետոյ ոչ ոք արտին վնաս չէր տալիս:

Բ

Այս անցքից մի օր յետոյ թագաւորից ամեն զիւղեր ու քաղաքներ մուկետիկներ ուղարկուեցին, որոնք բարձր ձայնով կանչում էին և ասում. «Ո՛վ պարոններ, քաղաքացիներ, աղնուականներ և զիւղացիներ, մեծ թագաւորը տօն է կատարում և ձեզ ամենքիդ հրաւիրում է. երեք օր պէտք է ուրախութիւն լինի: Լաւ ձիաներդ վեր առէք. թագաւորի միակ և արեգակից դեղեցիկ աղջիկը բարձր բուրգի պատշգամբում նստած կը լինի. ով որ իւր ձիով կարողանայ թռչել, թագաւորի աղջկան հասնել ու նրա մատից մատանին հանել, թագաւորը նրան իւր աղջիկը կ'ուրթեան կը տայ»:

Յովհաննէսի եղբայրներն էլ գնացին այս հանդէսը, բայց ոչ թէ իրանք թռչելու, այլ ուրիշներին նայելու: Յովհաննէսը խնդրեց, որ իրան էլ հետները տանեն: «Դու ինչի՞ համար ես գալիս, յիմար, ասացին եղբայրները, մարդկանց վախեցնելու, ինչ է. տանը վէր ընկիր»:

Եղբայրները ձի նստեցին, գնացին: Յովհաննէսն էլ նրանց յետևից ծածուկ դուրս գնաց դաշտը և իւր հրեղէն ձիուն կանչեց: Որտեղից որ էր՝ ձին խսկոյն վազեց, Յովհաննէսի առաջին կանգնեց: Յովհաննէսը ձիու գլխովը թռաւ, օրից յետոյ կերպարանքն էլ փոխուեցաւ և մի այնպիսի քաջ տղամարդ դարձաւ, որ տեսնողն ամենեին չէր ճանաչիլ, թէ առաջուայ կեղտոտ Յովհաննէսն է: Յետոյ նա հեծաւ ձին և քշեց դէպի հանդէս: Գնաց-տեսաւ, որ թագաւորի տան առաջ, ընդարձակ հրապարակում,

անհամար ժողովուրդ էր հաւաքուած. իսկ բարձր աշտա-
րակի պատշգամբի վրայ թագաւորի աղջիկն էր նստած.
ինքը գեղեցիկ լուսնի նման, մատանին փայլում էր արե-
գակի նման: Բայց ոչ որ չէր համարձակոււմ դէպի վեր
ցատկել. ո՞վ էր իւր գլխից ձեռք վեր առել: Մեր Յովհան-

նէսը խփեց իւր ձիու կողերին: Չին մոռցաց ու ցատկեց.
միայն երկու աստիճան մնաց, որ հասնէր թագաւորագն
աղջկան: Ժողովուրդը լեզուն կծեց—զարմացաւ: Իսկ Յով-
հանէսը ձիու գլուխը յետ դարձրեց ու փախաւ: Եղբայր-

ները ուշ ճանապարհ տուին, Յովհաննէսը մի լնւ մտրա-
կեց նրանց ու անյայտացաւ: Երբ-որ հասաւ նոյն դաշտը,
ձիու վրայից թռաւ, իւր առաջուայ կերպարանքն ստա-
ցաւ, ձին արձակեց ու տուն գնաց: Եղբայրները երեկոյեան
յետ դարձան քաղաքից և զարմացած պատմեցին իրանց
հօրը, ինչ որ տեսել էին: Իսկ Յովհաննէսը լսում էր և
քթի տակին ծիծաղում:

7.

Հետեւեալ օրը մեծ եղբայրները միւսների նման կրկին
գնացին հանդէս և Յովհաննէսին հետները չտարան: Յով-
հաննէսը զուրս եկաւ դաշտը, ձիուն կանչեց, հեծաւ
ու քշեց: Երբ-որ թագաւորի պալատին մօտեցաւ, առա-
ջուանից աւելի մարդ տեսաւ. ամենքն էլ թագաւորագն
աղջկան էին մօտիկ տալիս, բայց ոչ որ չէր կամենում ցատ-
կել: Նա խփեց իւր ձիու կողերին, ձին մոռցաց ու ցատ-
կեց. միայն մէկ աստիճան մնաց, որ աղջկան հասնէր:
Ժողովուրդը լեզուն կծեց—զարմացաւ, իսկ Յովհաննէսը
ձիու գլուխը յետ դարձրեց ու փախաւ: Նրա եղբայրները
ուշ ճանապարհ տուին, Յովհաննէսը նրանց մի լնւ մտրա-
րակեց, ճանապարհ բացեց, դէպի դաշտ վազեց, իւր ձին
արձակեց ու յետ դարձաւ տուն: Եղբայրներն եկան, իրանց
հօրը պատմեցին բոլորը. իսկ Յովհաննէսը լսում էր և
քթի տակին ծիծաղում:

Երրորդ օրը եղբայրները նորից գնացին հանդէս:
Յովհաննէսը զուրս եկաւ դաշտը և հրեղէն ձին հեծնելով
ինքն էլ գնաց. բայց երբ-որ աշտարակին մօտեցաւ, ձիուն
այնպէս մտրակեց, որ նրա ազդրի կաշին պլոկուեց: Կեն-
դանին մոռցաց, աստիճակ ոյժով վեր ցատկեց և պտուղ-
զամբին հասաւ: Յովհաննէսն շտապեց, թագաւորի աղջը-
կայ մօտից թանկագին մատանին հանեց, ձիու գլուխը

յետ դարձրեց և սկսեց փախչիլ: Թագաւորը, թագուհին և բոլոր ժողովուրդը սկսեցին գոռալ. «Բռնեցէք, համ, բռնեցէք»... Բայց ճրտեղ...

Յովհաննէսը տուն եկաւ՝ ձեռքի մէկը փալասով փաթաթած: «Այդ ի՞նչ է եղել ձեռքդ», հարցրին հարսները:

«Մորի քաղելիս քարից վայր ընկայ, ձեռքս պոկուեցաւ, ոչինչ բան չկայ», ասաց Յովհաննէսը և գնաց, կրակի առաջ ձգուեց:

Եղբայրները յետ դարձան և մեծ զարմանքով պատմեցին իրանց հօրը բոլորը, ինչ-որ պատահել էր քաղաքում: Այդ միջոցին Յովհաննէսը կամեցաւ նայել մատանուն. փալասը բարձրացրեց թէ չէ, բոլոր խրճիթն սկսեց լուսաւորուիլ: «Յիմար, կրակի հետ չեն խաղալ, գոռացին եղբայրները. փոքր մնաց՝ խրճիթը կրակ տայիր. ամենեւին պահելու պտուղ չես. վաղուց պէտք էր քեզ տանից դուրս անել»:

Դ.

Երեք օրից յետոյ թագաւորից մունետիկներ են գալիս և ասում են, որ բոլոր մարդիկ, որոնք բնակւում են նրա թագաւորութեան մէջ, պարտաւոր են գնալ նրա մօտ՝ խրճոյք անելու, և ով որ թագաւորի այս հրամանը չի կատարիլ, նրա գլուխը կը կտրեն:

Ուրիշ հնար չկար. ծերունին իւր բոլոր ընտանիքով գնաց հրաւերքի: Եկան, ժողովուրդեցան, սփռոցի շուրջ շարուեցան, կերան, խմեցին, շատ ուրախացան: Խրճոյքի վերջում թագաւորի աղջիկը իւր ձեռքով սկսեց ամենքին մեղրաշուր բաժանել: Ամենից յետոյ Յովհաննէսին մօտեցաւ: Յովհաննէսն էլ այն օրումն էր, որ թշնամիդ չլինի. շորերը պատառոտած, մրտուած, մազերը կեղտոտ, խճը-

ճուած, ձեռքի մէկն էլ կեղտոտ փալասով փաթաթած. իստակ զգուելի: «Տղայ, ձեռքդ ինչի՞ է կապած, հարցրեց թագաւորի աղջիկը, բաց արա, տեսնեմ»:

Յովհաննէսը ձեռքի փաթաթանը յետ արեց. մատի վրայ փայլեց թագուհու մատանին: Աղջիկը բռնեց նրա ձեռքից, տարաւ իւր հօր մօտ և ասաց. «Հայրիկ, անա իմ փեսացուն»:

Սկսեցին Յովհաննէսին բաղանիք տանել, գլուխը սանրել, մազերը օծել, շորերը փոխել... և նա այնպիսի գեղեցիկ տղամարդ դարձաւ, որ հայրն ու եղբայրներն էլ չէին կարողանում ճանաչել նրան: Թագաւորը եօթն օր, եօթը գիշեր հարսանիք արեց, մեծ խնճոյք տուեց և Յովհաննէսին փառքով պսակեց:

ՇՐՋԱՆ ԶՈՐՐՈՐԴ

ՆԻԻԹԵՐ ԲՈՒՍԵԿԸՆ ԱԾԽԱՐՀԻՑ

71. Ա Յ Գ Ի

Այգիները երկու տեսակ են՝ պտղաբեր և հասարակ։
Հասարակ այգիները սովորաբար տների առաջ կամ քա-
ղաքի զանազան թաղերումն են լինում՝ զբօսանք անելու
համար։ Պտղաբեր այգիները մեծ մասով քաղաքից դուրս
են լինում։ Այգիները շրջապատում են ցանկով, պատով
կամ ճաղերով (վանդակներով)։ Այգու մէջ տնկում են
պտղատու ծառեր, թփեր և պարտիզի ծաղիկներ։ Գեղեցիկ
հասարակ ծաղիկներ էլ են բուսնում այնտեղ։

72. ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԸ ԵՒ ԾԱՂԻԿԸ

Համեստ ծաղիկ դաշտային,
Վատ ժամի հանդիպեցար.
Երբ արօրը բշեցի,
Նրա առաջն ընկար։

Գեղեցիկութիւն դաշտերի,
Քեզ փրկեւ չըկարացի.

Սըրտի ցաւով, ահամայ,
Քաղցըր կեանքդ կարճեցի:

Խոնարհաբար փայլելով
Իբրեւ գոհար խոտերում,
Միամիտ կըսպասէիր
Արեգակի ծագելուն.

Յանկարծ արօրս սրածայր
Անգըթաբար քեզ կըտրեց,
Եւ այսպիսով քաղցըր կեանքիդ
Դըժբաղդաբար վերջ տուեց:

73. Պ Ա Ր Տ Է Զ

Պարտէզները տների մօտ են շինուած և չորս կողմից
ցանկ կամ պատ են քաշում: Պարտէզը շատ անգամ մշա-
կում է պարտիզի տէրը, երբեմն էլ պարտիզպանը: Պար-
տիզի մէջ շինուած են մարգեր (ածուներ) և ցանում են
տեսակ-տեսակ ծաղիկներ ու բանջարներ: Պարտիզում
տնկում են նաև պտղատու ծառեր: Շատ ծառեր էլ կան,
որոնք պտուղ չեն տալիս, բայց սիրուն, անուշահոտ ծա-
ղիկ ունին: Պարտիզին փլաս են տալիս թռչունները, ընտանի
կենդանիները և որդերը: Տաք եղանակին մարգերը ջրում
են: Պարտիզի բանջարեղէնները մարդիկ գործ են ածում
իբրեւ կերակուր, իսկ անպէտք մասերը անասուններին են
տալիս: Եթէ պարտիզում միայն բանջարեղէն է ցանած
ընտանջարանոց կամ քնէզ է կոչուած:

74. ԾԱՂԻԿՆԵՐԻ ԵՐԳԸ

Վ. Ա. Ր. Դ.

Ինձ ամենքը կոչում են
Ծաղիկների թագուհի,
Որովհետեւ ծաղիկս
Միրուն գոյն ու հոտ ունի:

Թէև իմ կանաչ թուփը
Շատ մարդու ձեռք կը ծակի,
Բայց այս անմեղ յանցանքը
Ինձ ամեն մարդ կը ների:

Շ Ո Ւ Շ Ա Ն

Իմ սպիտակ կոկոնում
Անուշ բուրմունքներ կան շատ,
Եւ ոսկեման փոշի
Մեղուններին բազմաշխատ:

Իմ ցօղունս է նազուք,
Եւ գազաթս գեղեցիկ,
Տերևներս ընդարձակ
Եւ ինքս եմ խիստ հեզիկ:

Իմ հիւրասէր թերթերում
Մեղու, մըջիւն, թէ թիթեռ

Կարող են հանգիստ գտնել
Իբրեւ ազնիւ գեոուհներ:

Յ Ա Փ Ր Ո Ւ Կ

Իմ թուփերս փարթամ չեն,
Ոչ ծաղիկս փառաւոր,
Բայց բուրմունքս կը լսեն
Ամեն մարդիկ հեռաւոր:

Այս պատճառով կարող էք
Յափրուկ գտնել ամեն տեղ՝
Թէ փոքրիկ պարզ փընջերում,
Թէ պարտէզներում շքեղ:

75. Ե Ր Ա Շ Տ

Ամառը չորային էր: Արեգակը օրէցօր բարձրանում
էր պարզ երկնքի վրայ: Փոշին ամպի նման տարածւում
էր ճանապարհին: Երկիրը քարի պէս պնդացել, ճաքճքո-
տել էր:

Առուները ցամաքել էին: Ծաղիկները տխրութեամբ
կախել էին իրանց գլուխները: Խոտերը գեղնել էին, նորա-
հաս արտերը թառամել: Երկրագործը տխրութեամբ նայում
էր իւր արտերին և ասում. «Աստուած իմ, ինչ-որ ինձա-
նից կախուած էր՝ արեցի. հողը՝ որքան կարելի էր, խոր
ցելեցի, ընտիր սերմով սերմեցի և ուշադրութեամբ ցա-
քեցի. այժմ թո՛ղ լինի Քո սուրբ կամքը»:

76. ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ԱՌԱՒՕՏ

Գարնան արեւը հպարտ բարձրացաւ,
Երկրագործն իրան մաճը ձեռք առաւ.

Արօրի ետքից հանգարտ դնում է
Եւ ուրախ-գուարթ բարձր երգում է.

«Ո՛վ է կեանք վարում երկրագործի պէս
Գարնան սկզբից միշտ ուրախ այսպէս»:

77. ԲՈՅՍՆԵՐԻ ԿԵՐԱԿՈՒՐԸ

Պայծառ երկնակամարի վրայ ամպեր երևացին. փոքր-
աւիոքը նրանք թանձրացան և սև կեղևով ծածկեցին կա-
պոյտ երկինքը, իսկ երեկոյին կենսատու անձրևը ջրեց
արօտամարգերն ու արտերը: Գաշտային թառամած բոյ-
սերը զուարթացան. նրանք աննկատելի կերպով ծծեցին
իրանց բարակ արմատներով թաց հողի սննդարար հիւթը:
Խոտը կանաչեց. ծառերի փայլուն տերևները ազահաբար
ներս ծծեցին խոնաւ օդը: Ուրախ-ուրախ տատանուիլ
սկսեցին ցորենի, գարու և վարսակի արտերը և արագ-
արագ լցրին իրանց քստալի հասկերի նիհար հատիկները:

78. ԳԱՐՆԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

Գարնան փոթորիկն ես շատ եմ սիրում,
Երբ բարձր օդի մէջ ամպեր են գոռում
Եւ կարծես պայծառ, կապոյտ երկնքում
Ուրախ ոստիւնով առաջ են խաղում.
Գլուխում են, գոռում, անձրևներ թափում.
Իսկ կաթիլներից ցնցող բարձրանում:

Ձորերի միջով անթիւ առուակներ
Ուրախ քրքիջով ցած են գլուխում
Եւ անտառներում երգող հաւերի
Երգի փոխանակ ժայռերն են թընդում:

79. Ծ Ա Ռ Ե Ր Ի Վ Է Ճ Ը

Ծառերը վիճեցին միմեանց հետ, թէ նրանցից որն է լաւը: Կաղնին ասաց. «Ես բոլոր ծառերի թագաւորն եմ. իմ արմատս գետնի մէջ խորն է մտած, բունս հաստ է, գաղաթս երկնքին է նայում. իմ տերեւներս կարատուած, իսկ ճղներս կարծես երկաթից ձուլած լինին: Ես փոթորիկների առաջ չեմ խոնարհում, կայծակների առաջ չեմ ընկճւում»:

Սօսին ժպտաց այս խօսքերի վրայ. «Շատ ես պարծենում, ասաց նա. դու մոռանում ես, որ ինձ նման ծառով Հայաստանումը չկայ. արմատներս անդունդն են հասնում, գաղաթս ամպերի մէջ է խաղում. ես հարիւրաւոր ճղներ ունիմ, ամեն մի ճիւղս քո բնիցը հաստ: Իսկ իմ բունս... օ, նրա փշակում կարող է մարդս կարիք օրը տեղ գտնել: Համեստութիւն արեցիր, պտուղներդ չիշեցիր. բայց նրանք էլ խոզերին են քեզ մօտ հրաւիրում. իսկ իմ կոծոծները թէև անուցիչ չեն, բայց տերեւներիս հետ ձեռք ձեռքի տուած սօսելով, յոգնած ու տոշորուած անցուորականին իրանց ստուերի տակն են առնում, արեւից, անձրևից պաշտպանում են»:

Խնձորենին լսեց այս երկուսի խօսակցութիւնը և ասաց. «Դուք երկուսդ էլ շատ էք հպարտանում. բայց, ասացէ՛ք՝ դուք տալիս էք մարդկանց այն, ինչ որ նրանք ինձանից են ստանում»:

Լսում է մայրին, շարժում է իւր փշոտ գլուխը և ասում է. «Սպասեցէ՛ք, շուտով կը գայ ձմեռը և դուք ամենքդ էլ կը մերկանաք, իսկ ինձ վրայ միշտ կը մնան իմ կանաչ փշերը: Առանց ինձ ցուրտ երկիրներում ապրել չի կարելի. ես նրանց վառարանները տաքացնում եմ և մարդիկ իմ փայտից իրանց համար խրճիթներ են շինում»:

80. ՈՒՌԵՆԻ

«Ուռենի կանաչ, ուռենի սիրուն,
Ինչի՞ դու այսօր ուրախ չես ժպտում.
Մի՞թէ քեզ սաստիկ արևն է այրում,
Արևն է այրում, անձրևը ծեծում,
Արմատիդ մօտից սառ ջուր չէ՞ վազում»:

Հայոց աշխարհից իշխաններ անցան,
Ուռին կարեցին—կեանքից զրկեցին.
Նրան տաշեցին, տաշտորեցին
Եւ իրանց համար թիւեր շինեցին.
Նաւակ կազմեցին, մէջը նստեցան,
Մէջը նստեցան ու տուն յետ դարձան
Եւ ինձ, փոքրիկիս, հետները տարան:

81. ՈՒՏԵԼԻՔ ԵՒ ԽՄԵԼԻՔ

Առանց ուտելիքի մարդս քաղցից, իսկ առանց խմելիքի ծարաւից կը մեռնէր: Մարդը իբրև ուտելիք գործ է անում բուսեղէն, մսեղէն և աղ: Նա խմում է ջուր, թէյ, աւուրճ, գինի, գարեջուր...

Ամենահարկաւոր ուտելիքը հացն է. ամենակարևոր և անողջարար խմելիքը ջուրն է:

82. ՀԱՆՆԵԼՈՒԿ

Մի տուն ունինք, տան նման չի.
Գետի ափին մեծ ժայռի տակ,
Կրկըզած է մեն-միայնակ.
Գիշեր-ցերեկ չար բուռի պէս
Չայն է հանում, գոռում այսպէս՝
Թրր՝ թկ-չրր՝ թկ,
Վը՛ շտ-ճը՛ շտ:

Առուն բարձրից ցած է թռչում,
Պատը ծակում, միջոքն անցնում.
Յատակումը դղրդոց է,
Շրթմկոց ու թրքիկոց է.

Տան մէջ երկու ուժեղ գազան,
Մինը տակին, միւսը վրան,
Ասիւծի պէս մորնչում են,
Իրար ըռեխ կրծոտում են . . .

Սրանք մարդ չեն, ո՛չ արջ, ո՛չ գայլ,
Ինչ էլ որ տաս, քիչ է դարձեալ.
Հարամի են խալառ քաղցած,
Էլ չեն լսում ոչ խօսք, ո՛չ լաց,
Դուրս են մղում իրանց փորից
Կերակուրը փռի դարձրած:

Այժմ ասէք՝ այդ ի՞նչ տուն է,
Որ մինչ այսօր էլ կանգուն է:

83. ՓՈՐՁԱՆՔ ՈՒ ՊԱՏՈՒՀԱՍ

Գիւղացին ցօրեն էր տանում ջրաղացը: Զուարը ծակ էր և միքանի ցօրենի հատիկներ թափուեցին ճանապարհին: Ծտերը խմբովին ցած եկան և սկսեցին ուտել հատիկները, բայց աքաղաղը մօտ վազեց և ծտերին հալածեց: Ծտերը գանգատուեցին ցինին: Յինը իւր օրէնքով դատեց նրանց. առաջ պառառոտեց աքաղաղին, իսկ յետոյ խեղդոտեց ծտերին:

84. Զ Ր Ա Ղ Ա Յ

Զուրը նաւից արշաւելով,
Կատաղաբար ձայն է հանում
Եւ ջրաղացի յատակի տակ
Կարծես ամպեր են որոտում:

Անիւնների խիստ շարժուելոց
Ամբողջ յատակն է դողդողում
Եւ երկանի պտըտուելոց
Փոքրիկ լեզուակն է չըխշըխկում:

Նա շարժում է օրօրուելով,
Յորնատաշտի բերնից քաշում,
Որից վերին երկանի մէջ
Մաքուր աղունն է կաթկաթում,

Եւ քարի տակ մանրուելով՝
Ալիւր դարձած ամբարն ածւում,
Իսկ ջրաղացը գեղեցկապէս
Իբրեւ ծերուկ ալեգարդում:

85. ՎՈՒՇ ԵՒ ՔԱԹԱՆ

1. Փոքրիկ Հայկանուշը տեսաւ, որ իւր հայրը արտումը բռնով մանր ու փայլուն սերմեր էր ցանում և հարցրեց.

«Հայրիկ, այդ ի՞նչ ես անում»:

— Վուշ եմ ցանում, աղջիկս, որ քեզ ու Բարսեղի համար շապիկ գուրս գայ:

Հայկանուշը մտածման մէջ ընկաւ: Նա երբեք չէր տեսած, որ շապիկներն աճեն արտումը:

Նրկու շաբաթից յետոյ ցելը ծածկուեցաւ կանաչ մետաքսեայ խոտերով և Հայկանուշը մտածեց. «Ինչ լաւ կը լինէր, եթէ ես այգալիսի շապիկ ունենայի»:

Միքանի անգամ Հայկանուշի մայրը և քոյրերը գնացին արտը քաղհանելու և ամեն անգամ ասում էին նրան, թէ լաւ շապիկ պէտք է ունենաս: Անցաւ էլի միքանի շաբաթ. կանանչը բարձրացաւ. ցօղունների գլուխներին կապտագոյն ծաղիկներ երևացին: «Իմ եղբայր Բարսեղի աչքերի նման են սրանք, մտածեց Հայկանուշը. բայց այսպիսի շապիկ ես ոչ ոքի հազին չեմ տեսել»:

Նրբ-որ ծաղիկները վայր թափուեցին, նրանց տեղը մնացին կանաչ և կոլոր գլուխներ: Նրբ-որ գլուխները փոքր ինչ կարմրեցին ու չորացան, Հայկանուշի հայրն ու քոյրերը արմատից փետեցին նրանց, խուրձեր կապեցին և կոթերի վրայ կանգնեցրին, որ չորանան:

II. Վուշի խուրձերը չորացան. նրանց գլուխները կլուրեցին, կապեցին և պահեցին, իսկ կոթերը թրջոց զրին առուակի մէջ, վրան էլ քարեր դարսեցին, որ ջրի երեսը չանեն: Հայկանուշը տխուր նայում էր, թէ ինչպէս են իւր շապիկը ջրումը խեղդում: Իսկ քոյրերը նրան նորից ասացին, թէ շատ գեղեցիկ շապիկ ես ունենալու:

Նրկու շաբաթից յետոյ վուշը ջրից հանեցին, չորացրին և սկսեցին փայտով թակել՝ առաջ կալումը, իսկ յետոյ բակումը, այնպէս որ խեղճ վուշի չոփերը բոլորը դուրս թափուեցին: Թակելուց յետոյ սկսեցին երկաթէ սանդերքով գզել, մինչև որ նա փափկեց և դարձաւ իբրև մետաքս: «Ի՜նչ գեղեցիկ շապիկ ես ունենալու», ասացին նորից Հայկանուշի քոյրերը: Իսկ Հայկանուշը մտածում էր. «Այս ի՜նչ տեսակ շապիկ է. կ'ասես թէ մեր Բարսեղի շէկ մագերը լինին»:

III. Չմեռուայ երկար գիշերներն եկան: Հայկանուշի

քոյրերը ճախարակները սարքեցին և սկսեցին վուշից թել մանել: «Այս թել է, իսկ շապիկը ռն է», մտածում էր Հայկանուշը:

Հայկանուշի հայրը տորքը սարքեց խրճիթում, նրա վրայ հինաձ արեց և սկսեց գործել: Մաքուքը սատանի նման անցուղարձ էր անում թելերի միջով և Հայկանուշը տեսնում էր, թէ ինչպէս էր թելերից քաթան շինուում: Նրբ-որ քաթանը պատրաստուեց, պրծաւ, նրան ցրտի տակ սառցրին և ձիւնի վրայ փռեցին, իսկ դարնանը ձգեցին կանաչ խոտերի վրայ, արևի տակը, և վրան էլ ջուր ցանեցին: Քաթանը փոքր առ փոքր սպիտակեց ինչպէս ձիւն:

Մայրը քաթանից շապիկներ ձևեց և Հայկանուշի քոյրերն սկսեցին կարել, այնպէս որ Զրօնէքին նա էլ, իւր եղբայր Բարսեղն էլ հագան ձիւնի պէս սպիտակ շապիկներ:

87. ՉՀՆՁԱԾ ԱՐՏ

Աշունն սկսուեց, ծիծառը թռաւ.

Անտառն է դատարկ, դաշտը մերկացաւ.

Միայն դաշտումը, անհունձ մնացած,

Տխուր ու տրտում մի արտ կայ կանգնած:

Կարծես հասկերը ասում են միմեանց.

«Ի՜նչպէս մրսում ենք մենք այս ցրտի տակ.

Շատ տխրալի է գետին խոնարհուել

Եւ ատօք պտուղդ հողում թաթախել:

«Ամենայն գիշեր մեզ մօտ իջաւում են

Անցնող թռչուններն ու մեզ ուտում են,

Գազաններն տրորում, քամին մեզ ծեծում.

Ո՛ւր է մեր տէրը, ի՜նչ է սպասում»:

Քամին տալիս է նրանց վատ համբաւ.
«Մահը ձեր տիրոջ երկրից վեր առաւ»:

- 87. ԶՐԻ ԶԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

I

Չուրը սում ասես որ հարկաւոր չլինի. բոյսերին, գազաններին, թռչուններին և մարդկանց հարկաւոր է նա: Ահա թէ ինչի Աստուած ծովերն ու ովկիանոսները լցրել է ջրով:

Բայց ծովի ջուրն աղի է և դառն: Այդ վնաս չունի, որովհետեւ ամենքը ծովի մօտ չեն բնակւում: Սակայն ինչպէս մաքրենք ջուրը, ինչպէս տանենք մենք նրան ծովից հազարաւոր մղոն հեռու, ինչպէս բարձրացնենք նրանց սարերի գլուխը, ինչպէս անենք, որ նա լաւանայ, քաղցրանայ, խմելու ջուր դառնայ:

Աստուած այս գործը յանձնել է աշխատասէր արեին: Իւր տաք ճառագայթներով արեւը ջուրը թեթեւ գոլորշիների է դարձնում. ջրի գոլորշիներն իրանց միջի աղային մասերը թողնում են ծովերում, իրանք բարձրանում են և, թանձրանալով, երևում են արծաթափայլ ամպի կերպարանքով կապոյտ երկնակամարի վրայ:

II

Գոլորշիները բարձրանալով թանձրանում և ամպ են դառնում. բայց նրանք չեն կանգնում ուղղակի ծովի վրայ: Այստեղ քամին սկսում է իւր գործը և ահագին ամպերը թեթեւ փետուրի նման քշում է գէպի լոյս աշխարհի ամեն կողմերը: Ամեն մէկ ամպի մէջ այնքան ջուր կայ, որ եթէ նա միանգամից ցած թափուէր, կը ծածկէր քաղաքներ, գիւ-

ղեր, մարդկանց և կենդանիներին: Բայց Աստուած գործը ուրիշ տեսակ է կարդադրել. ամպերից կաթկաթում են անձրևի փոքրիկ կաթիլները, ինչպէս ալիւրը մաղի միջից, կամ սառչում ու թափւում են ինչպէս ձիւն:

III

Չուրը թարմացնում է հովիտներն ու արտերը և հողը նրան իւր ներսն է ծծում: Հողի տակ աւելորդ կաթիլները միմեանց յետեից հաւաքւում և կազմում են սառերկրեայ փոքրիկ կոհակներ. միջանի կոհակներ խառնւում են միմեանց հետ և, մի ճանապարհ գտնելով, դուրս են բղխում երկրի երեսը սառն աղբիւրի ձեով: Աղբիւրը բղխում է և, առուակ կազմելով, առաջ է խաղում: Առուակն էլ իրան համար ճանապարհ է պատրաստում. փոքր առփոքր հողը քանդում է և սկսում է քարերի վրայ խոխոջալով առաջ գնալ: Պատահում է, որ նա ճանապարհին հանդիպում է իւր նման մի շատախօսի և նրա հետ եղբայրանալով, ձայն ձայնի տուած, առաջ են խաղում: Նրանց պատահում են ճանապարհին երրորդ, չորրորդ և հինգերորդ առուակներ... սրանք ամենքը խառնւում են միմեանց հետ և բարեկամաբար առաջ են հոսում: Նայում-տեսնում ես, որ ահա այս եղբայրական միութիւնից մի կանոնաւոր գետակ է կազմուել: Այս գետակը ջուր է տալիս մարդկանց, կենդանիներին, թարմացնում ու զովացնում է դաշտերի ծառաւ բոյսերը, պտըտացնում է ջրադացների երկանները, կրում է իւր վրայ լաստեր և թեթեւ նաւակներ. իսկ նրա սառը կոհակների մէջ խաղում են ուրախ ձկները՝ փայլեցնելով իրանց արծաթագոյն թեփուկները:

IV

Գետակը վազում, խառնւում է ուրիշ գետակի հետ
և միասին առաջ են գնում: Ճանապարհին նրանց հետ
խառնւում են ուրիշները և այսպիսով կազմում են մի անա-
գիւն գետ, որ ունենում է բազմաթիւ վտակներ և անցնում
է մի թագաւորութիւնից միւս թագաւորութիւն. երբեմն
միևնոյն գետն անցնում է շատ մանր տէրութիւններով և
նրանց ամենին էլ բաշխում է իւր առատ ջրից: Լողում
են գետերի վրայ ծանր նաւեր, որոնք բարձած են լինում
զանազան ապրանքներով: Անցնում են նրանց վրայով
առագաստաւոր նաւեր, իսկ եզերքների մօտ շինւում են
արուեստագործական գիւղեր և առևտրական քաղաքներ՝
մինը միւսից հարուստ: Գետը մեծամեծ հարստութիւններ
է տանում մի երկրից միւսը և իւր լայն բերանով ոչ թէ
փոքրիկ նաւակներ, այլ և մեծամեծ նաւեր, թևանման
առագաստներով զարդարւած, ծովն է մտնում:

Գետերից շատ ջուր է թափւում ծովերի մէջ, բայց
արեգակն էլ հանդարտ չէ մնում. նա անդադար գոլորշի-
ներ է բարձրացնում, ամպեր է կազմում և ամբողջ աշ-
խարհին անձրև է բաժանում:

Գետերը դարերով թափւում են ծովերի մէջ և նրանց
երբեք չեն լցնում. արևն էլ յաւիտեան գոլորշի է բարձրա-
ցնում ծովերից, բայց երբեք նրանց չէ ցամաքեցնում: Այս-
պէս ամենիմաստ կերպով է կարգադրել Աստուած այս գործը:

88. ԶԱՐԾԱՆԱԼԻ ՄՇԱԿ

Ինքն է անշունչ, չունի հոգի,
Բայց գործերն են ազգի-ազգի.

Անիւները մեծ ու փոքրիկ,
Լիսեռները լայն ու նեղիկ.
Կաշուէ գօտիկ մէջքին կապած,
Հուր ու դժոխք իւր փորն առած.
Ծծած ջուրը տակառներով,
Արտաշնչումն ամպ է ու ծով:

Մռնչում է վիշապի պէս,
Ծրվում, ճչում, մրրիկ կ'ասես.
Փռնչոցը այնպէս ուժգին՝
Հազար զոմէշ ունի միջին:

Ինչեր ասես նա չէ անում՝
Ցորեն կալսում, կտաւ գործում,
Բուրդ ու բամբակ մաքրում, մանում,
Վուշը զգում, հինաձ անում,
Երկար ու լայն մեծ տորքերին,
Անթիւ ու բիւր մաքուքներին
Արագ-արագ գործի դնում:
Գերաններից մանրիկ մեխեր,
Բազմատեսակ տախտակ քաշում.
Մետախներից սիրուն փողեր,
Եւ երկաթից գործիք ձուլում.
Կարծր ապակիք, պողպատիկներ
Խաղ ու պարով տաշում, յրդում,
Կ'ասես նրա սուր կրտորիչին
Չեն դիմանալ՝ ինչ էլ դիպչին:

Այս ամենը նա գործում է անխռով.
Յոգնիլ չունի, միշտ շարժւում է անվրդով:

89. ՅՈՒԱԿԸ ԵՒ ՎԱՐԴՈՒՀԻՆ

I

Երկու որբ, Յոլակը և Նրա քոյր Վարդուհին, հեռու ճանապարհ էին գնում: Սաստիկ շոք էր. արեգակն այրում էր Նրանց: Յոլակը ծարաւ էր: Ճանապարհին ոչ աղբիւր կար, ոչ գետ: «Քոյրիկ, ծարաւ եմ, ջուր եմ ուզում, ասաց Յոլակը»:

— Սպասիր, եղբայր, շուտով աղբիւրին կը հասնենք: Գնում են:

Արեն էլ բարձրից կրակ է թափում
Եւ խեղճ որբերին այրում, խորովում:

Աղբիւրն էլ, կարծես, դեռ շատ հեռու է.
Գրնում են-գրնում, Նրան չեն հասնում:

Յոլակը տեսնում է մի ձիու սմբակ ճանապարհի մօտ
ընկած, անձրևի ջրով լիքը: «Քոյր իմ Վարդուհի, անհ
ջուր. կաց, թոյլ ես այս սմբակի ջուրը խմեմ»:

— Չէ, եղբայր, մի՛ խմիր, թէ չէ՝ քուռակ կը դառնաս:
Յոլակն ան է քաշում և Նորից առաջ են գնում:

Արեն էլ բարձրից կրակ է թափում
Եւ խեղճ որբերին այրում, խորովում:

Աղբիւրն էլ, կարծես, դեռ շատ հեռու է.
Գրնում են-գրնում, Նրան չեն հասնում:

Ճանապարհին Յոլակը տեսնում է մի կովի կճղակ,
անձրևի ջրով լիքը: «Քոյր իմ Վարդուհի, անհ ջուր. կաց.
թոյլ ես այս կճղակի ջուրը խմեմ»:

— Չէ, եղբայր, մի՛ խմիր, թէ չէ հորթ կը դառնաս:
Նրանք շարունակում են իրանց ճանապարհը:

Արեն էլ բարձրից կրակ է թափում
Եւ խեղճ որբերին այրում, խորովում:

Աղբիւրն էլ, կարծես, դեռ շատ հեռու է,
Գրնում են-գրնում, Նրան չեն հասնում:

Վերջապէս Յոլակը նկատում է մի ոչխարի կճղակ,
անձրևի ջրով լիքը: Նա էլ քրոջը չի հարցնում. մի փոքր
յետ է մնում, վեր է առնում կճղակը և բոլոր ջուրը խը-
մում է:

II

Վարդուհին յետ է նայում և տեսնում է, որ եղբայրը
չկայ. նա կանչում է բարձր ձայնով, բայց փոխանակ Յո-
լակի, Նրան մօտենում է մի սպիտակ գառը: Վարդուհին
հասկանում է, թէ սա ինչ գառն է և սաստիկ արտասւում
է: Բայց էլ ճար չկար. նա առաջ է գնում գառան հետ:
Ճանապարհին Նրանց պատահում է մի պարոն: «Սիրուն
աղջիկ, ասում է սա. ծախիր այդ գառը, առնեմ:

— Ո՛չ, պարոն, այս գառը ծախու չէ. սա խկական
գառը չէ, իմ հարազատ եղբայրս է:

Պարոնը խղճում է Նրանց և երկուսին էլ վեր է առ-
նում իւր մօտ: Յետոյ նա պատկում է Վարդուհու վրայ,
իսկ գառանը պահում-պահպանում է:

Նրանք շատ երջանիկ էին ապրում. բարի մարդիկ,
Նրանց վրայ նայելով, ուրախանում էին, իսկ չարերը նա-
խանձում էին: Ամենից աւելի նախանձում էր մի պառաւ,
որ Նրանց հարեանն էր: Սա միտք ունէր իւր աղջիկը պա-
րոնին կնութեան տալ, բայց իւր մտադրութիւնը չկատա-
րուեց: Պառաւը մտքումը դրեց փորձանքի մէջ գցել Վար-
դուհուն... Մի օր Վարդուհին գնաց լճի ափը գթօսելու:
Պառաւը թագուն հետևում էր Նրան: Երբ-որ մի փոքր
հեռացան բնակութիւնից, պառաւը բռնեց տիկնոջը, վզից
մի քար կապեց և գցեց լիճը: Յետոյ նա Վարդուհու շո-

րերը հագցրեց իւր աղջկան և ուղարկեց պարոնի ապա-
րանքը: Նրան ոչ ոք չճանաչեց. նոյնիսկ պարոնը խա-
բուեցաւ: Միայն գառն էր տեսել ամեն բան. նա ոչ ու-
տում էր, ոչ խմում. միշտ վազվզում էր լճի եզերքին և
ցաւալի կերպով մայում էր:

V

Նոր տիրուհին տեսնում է, որ գառը շատ է գոռում,
գոչում. նա վախենում է՝ չլինի թէ պարոնը հասկանայ
իւր խարդախութիւնը, այս պատճառով հիւանդ է ձեռնում
և խնդրում է ամուսնուն, որ գառանը մորթել տայ: «Ինձ
բժիշկներն ասել են, որ այն ժամանակ միայն կազատուիմ
այս հիւանդութիւնից, եթէ այդ գառան մսից ուտեմ»,
ասում է նա: Պարոնը շատ է զարմանում, բայց էլի հրա-
մայում է, որ կնոջ կամքը կատարեն:

Գառը հասկանում է, որ ինքն էլ երկար ապրելու չէ,
գնում է լճի ափը և ողբալի ձայնով կանչում է.

«Քոյր իմ Վարդուհի, օգնութեան հասիր,
թշուառ եղբորդ մահից ազատիր.

Ահա մեր բակում հընոց են շինել,
Հընոց են շինել, դանակներ սրել՝
Խղճուկ եղբորդ ուզում են մորթել»:

Վարդուհին ջրի տակից պատասխանում է.

«Անուշիկ եղբայր, ինչպէս օգնեմ քեզ,
Ի՞նչպէս ճար անեմ քո ցաւերիդ ես.

Մի անազին քար վրդիցս է կապած,
Ձուրը ինչպէս սար վրասս ծանրացած»:

«Անգութ պառաւը ինձ լիճը գրցեց,
Տունըս կործանեց, իմ փեսաս խրլեց.

Միթէ խիղճ չունի իսպառ իւր սրտում,
Որ անմեղ եղբորս մորթել է ուզում»:

Պարոնը շատ հեռու չէր. նա լսեց այս խօսակցու-
թիւնը և կանչեց իւր սպասաւորներին.

«Հաւաքուեցէք, հաւաքուեցէք, ծառաներ,
Եւ ձգեցէք իմ մետաքսեայ ուռկաններ»:

Ծառաները վազեցին, ուռկանները ձգեցին և Վարդու-
հուն հանեցին. նրա պարանոցի թուղ կտրեցին, մաքուր
ջրով լուացին և վրան ճերմակ սաւան ձգեցին: Վարդու-
հին առաջուանից աւելի գեղեցկացաւ: Նա գրկեց գառանը
և կամենում էր համբուրել... Բայց գառն էլ գառը չէր,
այլ սղամարդ էր դարձել: Պարոնը տուն տարաւ նրանց և
այնուհետեւ երեքը միասին առաջուանից աւելի երջանիկ
սկսեցին ապրել: Իսկ պառաւի աղջկան ծառաները տանից
դուրս արին:

Շ Ր Զ Ա Ն Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

ՏԱՐՈՒՆՅ ՉՈՐՍ ԵՂԵՆՈՒՆԵՐԻՆ

90. ՉՈՐՍ ԵՂԵՆՈՒՆԵՐԻՆ

Չորս եղբայր են. ամեն տարի
Երկրիս վրայ ման են գալի.
Չորսն էլ ջուկ-ջուկ ունին հասակ,
Պարզեւներն են հազար տեսակ:

Առաջինն է պատանի,
Բողբոջ, տերև, սաղարթ ունի.
Պայծառ տերև, կանաչ արօտ,
Որոնց տղայք են միշտ կարօտ:

Երկրորդ եղբայրն երիտասարդ,
Տալիս է մեզ անձրև առատ.
Ծաղկունք ցանում է ամեն դի,
Յոյս է տալիս առատ հընձի:

Երրորդ եղբայրն այն չափահաս,
Մրգերով լի ունի մի թաս.

Բաժանում է տղոց իւր զանձ՝
Ծիրան, խընձոր, խաղող ու տանձ...

Չորրորդ եղբայրն է ծերունի,
Յուրա ու խաւար շալկած ունի.
Այգի, անտառ ամայացած,
Դաշտ ու արօտ ձիւնով լցուած:

91. ԱՆԵԻՈՐ ՊԱՊԻ ՉԱՐԻՔՆԵՐԸ

Բարկացաւ ալեւոր ձմեռը, սաստիկ բարկացաւ և մըտ-
քումը դրեց, որ ոչ մի կենդանի շունչ չթողնէ երկրիս
երեսին: Ամենից առաջ նա թռչուններին ձեռք առաւ.
Նրանք ձանձրացրել էին նրան իրանց երգերով ու ծղլը-
ւոցով:

Ձմեռը փչեց սառը քամի, ծառերի տերեւները վէր
ածեց, թռչունների տեղը կտրեց: Թռչուններն էլ խումբ-
խումբ հաւաքուեցին, միտք արին և սկսեցին կռկռալով
թռչել բարձր սարերի, խոր-խոր ձորերի և կապոյտ ծո-
վերի վրայով դէպի տաք երկիրները: Մնացին միքանի
թռչուններ, բայց նրանք էլ մօտեցան մարդկանց բնակա-
րաններին:

Ձմեռը տեսաւ, որ թռչունների յետևից չէ կարող
հասնել, գազաններին ձեռք առաւ: Ձիւնով ծածկեց դաշ-
տերն ու անտառները և մինը միւսի յետևից ուղարկեց իւր
սառնամանիքները: Գալիս են սառնամանիքները մինը միւ-
սից չար, գալիս են և թռչկոտալով անցնում են ծառից
ծառ, ամեն բան ճայթում, ճոճըռացնում ու գազաններին
վախեցնում: Բայց գազանները չվախեցան. նրանցից մի-
քանիսը հաստ քուրքի մէջ էին կոլոլուած, միւսներն էլ,
մտան իրանց խոր որջերի մէջ. սկիւռը իւր խոռոչում

ընկոյզ էր կրծում. արջը քարայրի մէջ իւր թաթն էր ծըծում. նապաստակը ցատկոտելով էր տաքանում. իսկ ձիաները, կովերը, ոչխարները շատ վազուց տաք գոմերի մէջ պատրաստի խոտը ծամում էին և տաք ջուրը խմում:

Աւելի սաստիկ բարկացաւ ձմեռը և դէպի ձկները դարձաւ: Սառնամանիքներ է ուղարկում մինը միւսից կատաղի: Նրանք վազում, անցնում են գետերի ու լճերի վրայից և նրանց երեսը ծածկում են թանձր սառուցով: Գետերն ու լճերը սառան, բայց միայն երեսից. իսկ ձկները ջրերի խորքը գնացին. սառցային ծածկոյի տակ նրանք աւելի տաք էին ապրում:

«Էհ, սպասիր, ասում է ձմեռը. հիմա ես իմ բոլոր բարկութիւնը մարդկանց վրայ կը թափեմ: Ասում է ու մինը միւսի յետևից ուղարկում իւր սառնամանիքները: Յրտութիւնից լուսամուտների ապակիները սառուցով ծածկում են. սառը քամին խփում է պատերին, լուսամուտներին: Իսկ մարդիկ վառում են վառարանները, նրանց առաջ նստում ու ձմեռուայ վրայ ծիծաղում: Եթէ մէկը կամենում է գնալ անտառը փայտ բերելու, հաջնում է հաստ քուրք ու տաք թաթմաններ և, երբ սկսում է կացինը բարձր ու ցածր անել, փայտ կտրել, դեռ քըրտնում էլ է: Ծանապարհներին, կարծես ծիծաղելով ձմեռուայ վրայ, կարաւանները շարւում են՝ ձիաներից գլուրջի է բարձրանում, իսկ ձիապանները ոտով են գնում, ձիւնը տրորում, ուսերը թափահարում և ցուրտը գովաբանում:

Ամենից աւելի ամաչեց ձմեռը, երբ տեսաւ, որ մինչև անգամ փոքրիկ մանուկները իրանից չեն վախենում. նրանք սղզում են սառուցների վրայ, ճնազնդի են խաղում, ձիւնից սարեր են կանգնեցնում և նրանց վրայ ջուր ցանելով՝ երգում են.

«Օրը կարճ է. արեւ չըկայ, շատ ցուրտ է. ձերմակ ձիւնը քուլայ-քուլայ կը բըրդէ.

Մարդ, անասուն բուք-բորանից վախեցած, Տաք-տաք տներ, խոր-խոր բներ են մտած:

Օյ-օյ-օյ, — ձմեռն է,

Մեզ դուրեկան մի բեռն է»:

Ձմեռը տեսաւ, որ ոչ ոքի չէ կարողանում յաղթել, բարկութիւնից լաց եղաւ. Երկնքից նրա արտասուքը կաթկաթեց. . . Երևի զարունը մօտեցել էր:

92. ԻՆՉ ԱՐԵՅ ՁՄԵՌԸ

Ո՞ւր է շնչիւնը
Քաղցր անտառի
Եւ կարկաչիւնը
Մերձակայ առուի.
Ո՞ւր են հոտաւէտ
Ծաղկունքը դաշտի:
Ծառը մերկացաւ,
Էլ տերև չունի.
Ձիւնէ սփռոցը
Ամենը ծածկեց,
Դաշտեր ու ձորեր

Սպիտակացրեց:
Ալեւոր պապը
Իւր թևի տակը
Ամենն շղթայեց.
Առուն էլ սառեց:
Միայն ցուրտ քամին
Կատաղութիւնով
Անցորդի բերանն
Լցնում է ձիւնով,
Երկինքն էլ ծածկում
Մռայլոտ մէգով:

93. ՅՈՒՆՎԱՐԻ ՄԷԿԻՆ

Մանկական յիշողութիւնից

Երէկ երեկոյեան մեր տանը շատ հիւրեր կային. նրանք հաւաքուել էին, որ դիմաւորեն նոր տարուն: Ես մինչև

տասներկու ժամն արթուն չմնացի, և առանց շորերս հանելու, քնեցի: Այսօր ես շատ վաղ դարթեցի և գնացի, իմ ծնողներն ու նոր տարին շնորհաւորեցի: Համբուրելով նրանց ձեռքը, ես վաղեցի բարի հօրեղբօրս սննեակը, շնորհաւորեցի նոր տարին և ցանկացայ նրան բաղձաւորութիւն և առողջութիւն: Հօրեղբայրս համբուրեց և տուեց ինձ մի գեղեցիկ պատկերազարդ գիրք: Նա ասաց. «Եթէ միշտ լաւ աշխատես, այսպիսի ընծաներ շատ կըստանաս ինձանից»: Ո՛րքան բարի է իմ հօրեղբայրս. նա իմ փոքր բրոջս ու եղբօրս էլ չմոռացաւ ուրախացնել. Շուշանիկին ընծայեց մի գեղեցիկ տիկին, իսկ Գարեգինն մի փոքրիկ թմբուկ: Նա ուրախութիւնից այնքան խփեց թմբուկը, որ ձեռները թուլացան:

Այսօր ամենքն էլ ուրախ են և շնորհաւորում են միմեանց նոր տարին՝ փոխադարձ բաղձաւորութիւն ցանկանալով: Մայրս հագցրեց մեզ նոր շորեր: Երեկոյեան մենք գնալու ենք հօրաբրոջս տուն: Ես գիտեմ որ այնտեղ կը խաղանք, կ'երգենք և շատ ուրախութիւններ կ'անենք:

94. Ն Ո Ր Տ Ա Ր Ի

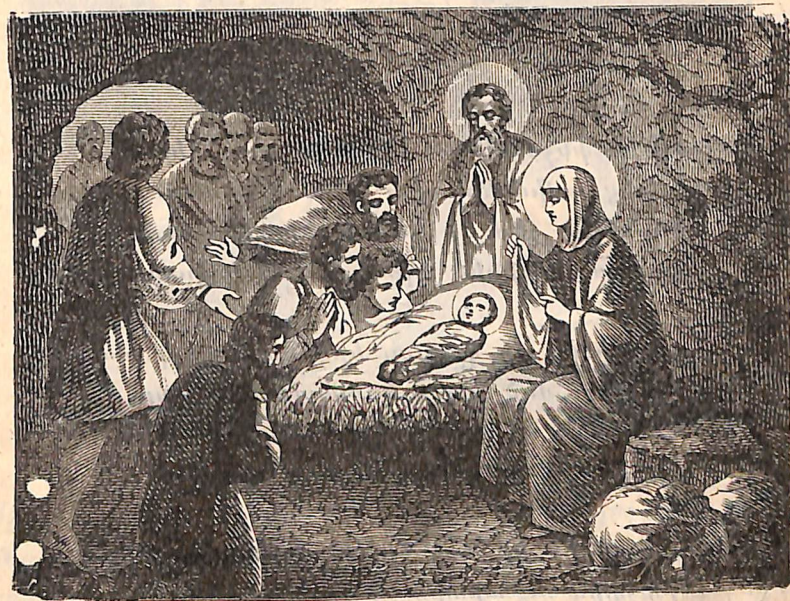
Ահա եկաւ նոր տարի,
Հետը բերաւ նոր բարի.
Մանր տղոց ուրախ օր,
Բարի դաւակ հօրն ու մօր:

Մանր տղայք են ուրախ,
Ունին կաղին, գօզինաղ.
Սալորի չոր, չամիչ, թուզ.
Փշատ, յունապ և ընկուզ:

Մանր տղայք, չըմոռնաք՝
Աշխարհումս չէք մենակ.
Ուրիշ շատ խեղճ տղայք կան
Աղքատ և անօգնական:
Նոքա հայր ու մայր չունին,
Սե չոր հացի կարօտ են.
«Աղքատներին ողորմած
Եղէք», կ'ասէ ձեզ Աստուած:

95. ՅՈՒՆՎԱՐԻ ՀԻՆԳԻՆ

Այսօր երեկոյեան Քրիստոսի սուրբ ծննդեան և մկրտութեան ճրագալոյցն էր: Ես իմ ծնողներն ու հետ գնացի:

Եկեղեցի, որ լեքն էր ժողովրդով: Եկեղեցին լուսաւորուած էր հազարաւոր ճրագներով. տիրացուներն ու սարկաւաղ-

ները քաղցր ձայնով շարականներ ու երգեր էին երգում. քահանան պատարագ էր մատուցանում. մի ուրիշը կարգում էր աւետարանը. իսկ բոլոր ժողովուրդն աղօթում էր:

Ես էլ էի աղօթում: Ես մտաբերում էի իմ վարժապետի պատմածը, թէ ինչպէս Փրկիչը ծնունդ ոչխարների այրի մէջ, ինչպէս հրեշտակը աւետիս տուեց հովիւներին. ինչպէս այդ հովիւներն եկան, երկրպագութիւն տուին նորածին Մանկանը: Երեւի այն երկիրը, ուր ծնունդ Փրկչիչը, մեր երկրից տաք էր, որ հովիւները կարողանում էին գիշերները դուրսը քնել: Իսկ մեզ մօտ ինչպէս ցուրտ է այժմ: Ճշմարիտ՝ յունվարը ամենացուրտ ամիսն է: Երկիրը սպիտակ սաւանով ծածկուել է: Ի՜նչքան լաւ կը լինէր, եթէ վաղը գոնէ եղանակը մեղմ լինէր:

96. Ձ Ի Ի Ն

«Ա՛խ, ինչո՞ւ-ինչո՞ւ կը գայ պաղ ձիւնը.
Նորից ամիսներ պիտ' մընամ տունը.
Տեսնելու չեմ ես կանաչ ծառ, արօտ.
Հոսոտ ծաղիկին պիտ' մընամ կարօտ»:

— «Ձիւնը որ կը գայ երկինքէն դէպ' վար,
Իմացիր՝ մեծ բաղդ է մարդուս համար.
Վերմակի պէս տաք կը ծածկէ գետին,
Որ բոյսի արմատն զիմանայ ցրտին»:

Նա հողին կը տայ հիւթ, պարարտութիւն,
Դաշտին ու արտին մեծ առատութիւն:
Մի տրբանջար, մարդ, դու բնութեանէն.
Թէ տաք և թէ ցուրտ՝ մեզ միշտ օգուտ են»:

97. ՅՈՒՆՎԱՐԻ ՎԵՅԻՆ

Արդէն քանի օր է, որ գետի եզերքին Քրիստոսի մկրտ-տութեան համար տեղ է պատրաստած: Այսօր, կէսօրին, պատարագից յետոյ, բոլոր քահանայական դասը ժողովրդի հետ մայր եկեղեցուց զիմեց դէպի Յորդանան: Հանդէսը շատ փառաւոր էր:

Ճաշից յետոյ քահանան տիրացուի հետ եկաւ՝ մեր տունն օրհնեց: Նա կարգաց աւետարանից, թէ ինչպէս

Յիսուսն եկաւ Յորդանան գետը՝ մկրտուելու, թէ ինչպէս ընդունեց նրան Յովհաննէս Մկրտիչը, ինչպէս բացուեց երկինքը և Աստուծոյ Հոգին աղանակերպ իջաւ Նրա վրայ, ինչպէս լսուեց երկնքից Հայր Աստուծոյ ձայնը:

Սիրտս տրորւում է, երբ-որ մտածում եմ, թէ վաղը

չէ՛ միւս օրը պիտի գնամ ուսումնարան. բայց մայրս ասում է, որ եթէ միշտ ազատ ման գամ, տօներն էլ այսպէս ուրախալի չեն լինիլ: Պէտք է իմացած, արդեօք շատ ժամանակ կայ մինչև բարիկենդան:

98. ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԳԱՐՆԱՆ

Զմեռը դաշտում ծաղիկներ չըկան.
Զին գալուց առաջ նոքա չըքացան.
Բայց ծաղիկների քնքուշ արմատներ
Փափուկ ձիւնի տակ հանգիստ են առել:

Կըգայ գարուն ոստոստալով,
Մար ու դաշտին այցելելով.
Կռիւ կըտայ ձիւն ու սառին,
Վերջ կըգնէ գիծ ձըմեռին:

Նոր բողբոջ կըտան խոտերն ու ծաղիկ.
Գարնանաբերը կըբացուի հեզիկ.
Մանկունք ցնծալով դաշտը կըվազեն՝
«Օրհնեալ է գալը, գարուն, քո», կ'ասեն:

99. ՊԱՍԻ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒՇԱԹԻՒՆ

Բարիկենդաններին մենք շատ ուրախութիւններ ա-
րինք, խաղացինք, իւզաբլիթ կերանք: Մենակ մենք չէինք
ուրախանում: Ամենայն կողմից խնդութեան ձայներ էին
լսում... Այսօր էլ մարդիկ մեծ շարժողութեան մէջ են,
բայց յայտնի երևում է, որ այդ շարժողութիւններն այն
զուարթութիւնը չունին, ինչ-որ երէկ. ամենքն զգում են,

որ այժմ պատ է: Մեզմ գանգաճարութիւնը օրը երեք ան-
գամ և փառաբանութիւնները եկեղեցիներում, անա պատի
միակ զարդարանքը: Մարդիկ համեստութեամբ օրը երեք
անգամ ժամ են գնում: Երէկ նրանք ուրախանում էին,
այսօր աղօթում և պատրաստում են հաղորդուելու:

Այժմ օրերն էլ փոխուել են: Օդի մէջ դարնան նշան-
ները երևում են: Միջօրէի արեգակը բաւականին տաքա-
ցնում է: Կտուրներից բիւրեղեան շիթեր են կախում:
Չնծաղիկը դեղնած խոտերի միջից իւր գլուխը բարձրա-
ցնում է: Ինչքան ուրախալի է մտածել, որ Զատիկին եր-
կիրը կանաչ խոտով ծածկուած կը լինի: Մենք միայն վեց
շաբաթ ենք կարգալու. եօթներորդ շաբաթն ազատ ենք:

100. Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

Կարօտ ենք տեսքիդ, անման գարուն,
Շուտ արի, մեզի բեր ծաղիկ սիրուն.
Բեր պայծառ արև, բեր մեզ տաք օրեր,
Ճըւլըռող թռչուն, բեր կանաչ դաշտեր:

Բաց մեր դռները, բաց մեր պատուհան,
Թո՛ղ բացուին, ծաղկին վարդ, մեխակ, շուշան.
Փակուած սենեակից երևենք, ազատուենք,
Կանաչ դաշտ երթանք, խաղանք, գլորուենք:

101. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ծաղկազարդ կիւրակի

Անա պատի վեց շաբաթն անց կացաւ: Երէկ մեզ ու-
սումնարանից արձակեցին: Երբ-որ տուն եկայ, հայրս

հարցրեց, թէ երէկ ինչ տօն էր: Ես այդ չգիտէի, բայց ինձ հասկացրին, որ շաբաթ օրը Ղազարոսի յարութեան տօնն էր. իսկ այսօր Քրիստոսի հանգիստաւոր կերպով երուսաղէմ մտնելու տօնն է. այս ես գիտեմ:

Այսօր մեր տանըքիբ բոլորը, բացի մանուկներից, շատ շուտ ժամ գնացին: Երբ մայրս վերադարձաւ, ձեռքին ուռնէր: Մենք դեռ անկողնի մէջ էինք: Մայրս ուռով մեզ կամաց խփեց և ծիծաղելով ասաց. «Վեր կացէք, այսօր ով որ շուտ վեր կենայ, շնորհքով աղայ կը լինի»: Մենք ամենքս էլ տեղներիցս վեր թռանք: Մայրս համբուրեց ամենիս և մի-մի ուռ տուեց ասելով՝

Օրը տաքցաւ, ձիւնը հալուեց արևից,
Քչքչալով ջուր է հոսում լեռներից.

Մար ու ձորեր զարդարուեցին կանաչով,
Դաշտը ծածկուեց ոչխարների հօտերով:
Հն-հն-հն, զարուն է.
Տեսէք, ինչպէս սիրուն է»:

Ախ, ինչ գեղեցիկ է: Ուռի վրայ բրդոտ կոկոններ — գառնուկներ կան. սա զարնան նշան է: Երեւի շուտով ծառերի ծաղիկներն էլ կը բացուին:

102. ԱԻԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Այսօր ես խոստովանուեցայ: Ես երկիւղով մօտեցայ քահանային, չորեցի նրա առաջ և խոստովանուեցայ իմ աղայական սկսած թիւններս: Քահանան խրատեց ինձ, և երբ ես խոնարհաբար խոստացայ, որ կ'աշխատեմ միշտ ջանասէր, բարի և ճշմարտախօս լինել, նա ձեռքը դրեց գլխիս և Քրիստոսի անունով օրհնեց ինձ:

Պատարագն սկսուեց. բայց վարագուրով դեռ ծածկուած էր սեղանը և քահանան կարդում էր այդ օրուան աղօթքը: Եկեղեցին լիքն էր մարդկանցով: Նրանք ամենքն էլ աղօթում էին: Ես էլ աղօթում էի. ես աղօթում էի, որ Աստուած ինձ կարողութիւն տայ կատարելու իմ խոստումներս: Ես գիտեմ, որ խոստում չկատարելը մեծ պակասութիւն է: Քահանան վերջացրեց աղօթքը: Յանկարծ վարագույրը բացուեց. սարկաւազներն սկսեցին գեղեցիկ ձայնով երգել: Սրբութիւնը վերաբերեցին ժողովրդի միջով: Հաղորդութեան ժամանակ սարկաւազը երգեց. «Երկիւղով և հաւատով առաջ եկէք և սրբութեամբ հաղորդուեցէք»: Ես խոնարհութեամբ և երկիւղով մօտեցայ սեղանին և հաղորդուեցայ:

Այսօր ես ամբողջ օրը չեմ վազվզել, այլ նստած էի տատիս մօտ և աղօթք էի կարդում:

Աւագ ուրբաթ գիշեր մենք գնացինք սգին: Քահանան կարդաց եկեղեցում, թէ ինչպէս էր աւանդում մեր Փրբկիչը աշակերտներին Իւր վերջին պատուէրները և թէ ինչպէս դիմում էր, որ Ինքն արդէն մատնուած է և պէտք է բռնուի: Իզուր չէր, որ ամեն մի աւետարանից յետոյ դպիրները ողբաձայն երգում էին... Վերջին աւետարանը կարդացին, ուր մանրամասն գրուած էր, թէ չար մարդիկ ինչպէս չարչարեցին ու խաչեցին Քրիստոսին:

Այս գիշեր տասներկու գլուխ աւետարան կարդացին: Ի հարկէ դժուար էր կանգնել այդքան երկար, բայց ես կանգնեցի:

103. ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԻՆ

Այսօր Քրիստոսի թաղման օրն է և մենք գնացինք եկեղեցի: Ժամերգութիւնը դեռ չէր սկսուել: Ես սկսեցի պարտել եկեղեցու շուրջը: Շատ պայծառ օր էր. արեգակը երեկոյեան վերջալոյսի ճառագայթներով փայլեցնում էր եկեղեցիների գմբէթները: Թռչուններն ուրախ-ուրախ թռչկոտում էին եկեղեցու կողմի վրայ և երեկոյեան վերջալուսի տակ մեղմօրէն ծլվլացնում էին: Չնայելով այդ բոլորին, ես կարծես տխուր էի. այսօր մեր Փրկչի թաղման օրն է. եկեղեցու մէջ դրած է Քրիստոսի դագաղը, որի չորս կողմը հանդարտ այրւում են մոմերը և իրանց շուրջը կապտագոյն շառաւիղներ են արձակում. կարծես նրանք էլ տխուր են: Միայն ուրախալի է լսել, թէ ինչպէս բարի Յովսէփը սուրբ կտաւով պատեց մեր Փրկչի մարմինը և չթողեց նրան չարագործների ձեռքին:

Ժամերգութիւնից յետոյ մենք յետ դարձանք տուն:

Ճանապարհին տեղ-տեղ դեռ ևս ձիւն էր երևում, բայց շատ տեղերում էլ նա արդէն հալուել էր: Հալուած տեղերը կանաչ նորափթիթ խոտով ծածկուել էին: Պարտէզներում էլ հոտաւէտ փոքրիկ մանուշակն արդէն բաց էր արել իւր կապոյտ աչերը: Ծառերի կոկոններն ուռել ու լցուել էին. իսկ նշենիններն արդէն քանի օր է զարդարում են այգիներն իրանց սպիտակ ծաղիկներով: Ահա մերձակայ ձորում խոխոշում է ձիւնի ջրերից գոյացած առուակը: Գեղեցիկ արև, գործիր ջանասիրութեամբ. մի՛ մոռանար, որ երկու օրից յետոյ Զատիկ է լինելու:

104. ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ԶՐԵՐ

Սարերի ձիւնը դեռ չէ վեր կացել,
Բայց դաշտ ու հովիտ փթթել են, բացուել.
Ձիւնի ջրերը ուրախ կարկաչով
Յած են գլորւում հովիտի միջով:

Յաց են գլորւում հովիտի միջով,
Մտնում են դաշտը ուրախ քրքիջով,
Եւ ամեն մարդու համբաւ ցանկալի,
Ամեն մանուկի աւետիս տալի:

«Ահա կենսաբեր դարունը եկաւ,
Նոր հողի, նոր կեանք մեր երկրին տուաւ.
Դուք էլ, մանուկներ, նոր եռանդ առէք,
Պարնան ծաղկի պէս դուք էլ ճոխացէք»:

105. ՍՈՒՐԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Զատիկ շաբաթ երեկոյին եկեղեցում հանդիսով տօնեցին սուրբ Յարութեան ճրագալոյցը: Մենք երեկոյեան

ժամից յետոյ վերադարձանք տուն և լուծեցինք պաններս
— թաթախուեցանք: Եօթը շաբաթ պահելուց յետոյ՝ ինչ-
քան ուրախալի էր ձեռքիդ ունենալ կարմիր ձու և նրանով
թաթախուիլ: Սեղանի վրայ դարսած էին զանազան տե-
սակ կերակրեղէն, բացի մսեղէնից, որովհետեւ այս երեկոյ

նաւակատիւ էր: Հաց ուտելուց յետոյ ես շուտ քնեցի.
բայց խնդրեցի մօրս, որ ինձ էլ զարթեցնի առաւօտեան
ժամերգութեանը ներկայ գտնուելու:

Կէս գիշերից յետոյ մայր-եկեղեցու զանգակը որոտաց:

Ես նրա ձայնից ինքս զարթեցի: Լուսաբացին միւս եկե-
ղեցիները զանգակներն էլ սկսեցին մեղմաբար ղողանջել:
Մենք դուրս եկանք տանից: Փողոցները դեռ ևս մութն
էին, բայց եկեղեցին հազարաւոր ճրագներով փայլում էր:
Եկեղեցում այնքան ժողովուրդ կար, որ մենք հազիւ տե-
ղաւորուեցինք: Ժամերգութիւնն սկսուած էր: Ես անշափ
ուրախացայ, երբ սարկաւազները երգեցին քաղցր ձայնով.
«Քրիստոս յարեաւ 'ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց
և յարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգևեաց»: Ահա իս-
կապէս ամենամեծ տօնը:

Պատարագը վերջանալուց յետոյ՝ մենք վերադարձանք
տուն: Ես շտապեցի համբուրել իմ հօրն ու մօր ձեռքը,
կրկնելով ինձ շատ սիրելի խօսքը՝ «Քրիստոս յարեաւ 'ի
մեռելոց»: Նրանք էլ ինձ համբուրեցին: Ապա ես մօտեցայ
իմ փոքրիկ եղբօրս ու քրոջս և քաղցրութեամբ համբուրե-
ցինք իրար:

Միքանի ժամից յետոյ եկաւ քահանան տիրացուի
հետ: Նրանք օրհնեցին մեր տունը և երգեցին Քրիստոսի
հրաշափառ յարութեան շարականը:

Ես և եղբայրս դուրս եկանք, որ գնանք մեր բարե-
կամների Զատիկը շնորհաւորենք: Ախ, ինչպէս գեղեցիկ
առաւօտ էր. փայլուն արեւ սփռում էր իւր արծաթագոյն
ճառագայթները. մեր պարտիզի բոլոր նշենիները ծաղ-
կել էին. մանուշակը խոտերի մէջ փռուել էր ինչպէս մի
կապտագոյն սփռոց և անուշահոտութեամբ լցնում էր աշ-
խարհս: Ահա միւս կողմից ծիրանի ծաղիկներն իրանց
կիսաբաց կոկոնների տակից համեստաբար փայտում են:
Ի՜նչքան պայծառ է օրը. բոլոր բնութիւնը կարծես զար-
դարուած լինի: Կռուճիկների երամներն ահա շղթայած և
լնթանում են՝ փառաբանելով գեղեցիկ զարուհը. իսկ
նրանցից ցած, երկրի վրայ, մանուկները, միասին ժողո-

վուած, ուրախ գուարթ ձուի են խաղում: Ահա մատաղ
գառները փոքրիկ հօտերն էլ մայելով շրջում են փողոց-
ներում: Ամեն մարդ աշխատում է գառն ունենալ իւր
տանը: Սա Զատիկի նշանն է: Հայրս գնեց մեզ համար մի
գեղեցիկ գառը. ես նրան շատ եմ սիրում և նորաբոյս կա-
նանչ խոտով կերակրում եմ:

106. ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՆ

Դաշտերումը ձիւնը հալուեց,
Կենդանարար հովը փչեց.
Սառնամանիք, հողմ ձըմեռուան,
Կարճ միջոցում անյայտացան:
Բերկրութիւն է անհոգ մարդոց.
«Քրիստոս յարեալ 'ի մեռելոց»:

Այգի, պարտէզ զարդարուեցան,
Ծառերն ամեն կանաչեցան.
Ծիծեռնակներ, թռչուն ամեն
Ողջունեցին նորեկ գարնան:
Յնծութիւն է հարուստ մարդոց.
«Քրիստոս յարեալ 'ի մեռելոց»:

Բազմութիւնը մեծ ու փոքր
Ժողովուեցան եկեղեցին.
Հարսն ու աղջիկ զարդարուեցան
Որպէս ծաղկունք գարնանային:
Բերկրութիւն է շատ-շատ մարդոց.
«Քրիստոս յարեալ 'ի մեռելոց»:

Եկեղեցում վիզը ծռած,
Հագուստները պատառոտած,
Քարի վրայ ոտաբոբիկ
Տեսէք, եղբարք, ով է կանգնած...
Սուգ ու լաց է թշուառ մարդոց.
«Քրիստոս յարեալ 'ի մեռելոց»:

Որդկերանցով շրջապատուած,
Նա աղքատ է, սոված, քաղցած.
Նա տկար է, անօգնական,
Մըխիթարենք, եղբարք, նորան:
Տանջանք, մահ է թըշուառ մարդոց.
«Քրիստոս յարեալ 'ի մեռելոց»:

107. ՄԵՌԵԼՈՅՔ

Զատիկ երկուշաբթի ծնողներս ինձ, քրոջս և եղբօրս
տարան հանգստարան: Այնտեղ, գերեզմանաքարերի տակ,
հանգստանում են մեր ազգականներից շատերը. այնտեղ
է և իմ քոյր Եղիսաբէթը: Քահանան ներկայ էր: Հայրս
օրհնել տուեց քրոջս գերեզմանը: Ի՛նչքան խոտեր են կա-
նաչել նրա փոքրիկ բնակարանի վրայ: Գերեզմանատունն
էլ է նորոգուել: Ամեն կողմում ծաղկում են գեղեցիկ ծա-
ղիկներ: Շատ գերեզմանների ճաղապատերի մէջ իրանց
ազգականները զանազան ծառեր են տնկել: Գարունը չէ
մոռացել հանգստարանն էլ գեղեցկացնել. ծառերը զար-
դարուած են կանաչ տերևով. թռչունները նրանց վրայ
թռչկոտում են և ծվլում. մինը ծղօտ է տանում, միւսը
փետուրներ. երեւում է, որ նրանք սկսել են իրանց համար

բներ շինել: Հանգստարանի միւս կողմում գիւղացիք արդէն հերկում են իրանց վարելահողերը:

108. ՇԻՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՐԳԸ

Այ մարդ, այսօր շատ քրնեցար, ննջեցիր,
Առաւօտեան հով ժամանակն անցուցիր.
Արեգակը ծովի ծայրէն ծագեցաւ,
Ջերմութիւնը ձորն ու դաշտը փռուեցաւ:
Ընկերներդ վաղ արտերը գնացին.
Յորեն, գարի գերանդիով հնձեցին.
Խուրճ կապեցին, բարդ բարդեցին դաշտումը,
Նստան հանգչիլ կաղնիների հովումը:

Այ մարդ, վեր կաց, սառը ջրով լուացուիր,
Գօտիդ կապէ, գերանդիդ ան, դաշտ հասիր.
Քանի հով է՝ հունձդ արա արտումըդ,
Հունձդ հնձէ, մի՛ ծուլանար գործումըդ:

Հունձդ կապէ, բարդդ բարդէ, տուն արի,
Հանգստացիր, երբ քո հունձդ կատարի.
Բեր գերանդիդ, կախէ պատէն քո տանը,
Ես իրիկուան կը պատրաստեմ սեղանը:

Այ մարդ, հերիք ինչ-որ այսօր քնեցար:
Աչքդ մէկ բաց, տես թէ սրչափ ուշացար.
Մեր դրացին վաղ անցկացաւ կամուրջէն,
Վաղ լրուել է մեր գոլիը ձայնելէն:

Ինչ ես պառկել, ինչ ես քրնել, սիրեկան,

Արեգական շողը հասաւ մեր դռան.

Մի՛ ծուլանար, ժամանակդ խնայէ.

Այն պիտի մեզ բոլոր ձմեռ կերակրէ:

109. ԱՄԱՐԱՅԻՆ ԱՌԱՌՑ

Ամառուայ պարզ գիշերն անց կացաւ. առաւօտեան
հովը տարածուեցաւ օդի մէջ. մութ մէգերը բարձրացան
ձորերից. աստղերը մինը միւսի յետևից շիջան. լուսաւառն
էլ թառամեցաւ և շիջանելուն մօտ էր. նա երկնակամարից
նկատում էր, որ ամպերը վազում են դէպի արևելք և,
հանդիպելով արեգակին, ոսկիափայլ և արծաթագոյն շեր-
տերով զարգարւում են:

Ահա և նա երևեցաւ: Ուրախ-գուարթ բարձրանում է
երկնքում ոսկեճաճանչ արևը և իւր փայլուն ճառագայթ-
ներով արթնացնում է գետակները, դաշտերը, հովիտներն
ու անտառները. արթնացնում է ծառերի վրայ թառ եղած
թռչուններին և անտառի գազաններին. արթնացնում է
բզեզին, որ մի փոքր հանգստացել էր իւր մամուսպատ
անկողնում: Ոսկիանման արևը կարճ խօսքերով ասում է
ամենին. «Հանգստացաք, բաւական է. այժմ ժամանակ է
գործ շինելու»:

Գիշերն ամենքը հանգստացել են ցերեկուայ գործե-
րից: Դաշտերն ու արտերը, գովարար ցօղով նորոգուած,
նոր ոյժ են ստացել և ոսկիանման փայլում են առաւօ-
տեան ճառագայթների տակ: Ծառերի տերևները, մարգերի
խոտերը, արտերի հասկերը—բոլորը նորոգուեցին, գուար-
թացան: Թռչուններն արթնացան և սկսեցին ուրախ երգե-
լով իրանց նախկին գործը ձեռք առնել: Ամառուայ գիշերը
կարճ է, բայց կենդանարար է:

Մանուկները զարթեցին և յետ գցեցին վերմակները-
նրանց մատղաշ անդամները բաւական հանգստացել էին-
ոտները կամենում էին վազել. ձեռները գործ էին խընդ-
րում. գանգրապատ գլուխներում նոր-նոր մտքեր էին
ծնւում: Աղջիկները հագնուեցին, սառը ջրով երեսները
լուացին, Աստուծուն աղօթք արին և զնացին ուսումնա-
րան: Ահա վազում են նրանք, ծըլվրլում են ինչպէս թռ-
չունները դաշտերում և ուրախ զուարթ սկսում են գոր-
ծել: Արեգակը երկնքից նայում է աշխատասէր մանուկնե-
րին և ասում է քնքշաբար. «Թող Աստուած օգնէ ձեզ»:

110. Ա Մ Ա Ռ

Ստեղծողն Իւր առատ ձեռքը բաց արեց,

Արտեր, անտառներ հարստացրեց.

Ծառեր ու թփեր զարդով ծածկուեցին.

Ամենայն կողմում ծաղկունք փայլեցին:

Ազատ շրջում են հօտերը դաշտում.

Ազատ լողում են ձկները ծովում.

Այգում պտուղները դեղնիլ սկսան.

Արտերում հարուստ ցանքերը հասան:

Դաշտում մանգաղներն սկսան փայլել,

Եւ անտառներում թռչնակներն երգել.

«Ի՞նչքան սիրուն է այս ստուերներում.

Ե՛կ, հանգստացիր, մանկիկ, հովերում.

Ականջ դիր, ինչպէս մենք երգ ենք երգում,

Առատ ամառուան փառք վերնծայում»:

— «Ո՛չ թէ ամառուան, ասաց, փառք տուէք՝

Ով ամառ տուեց, Նորան օրհնեցէք»:

111. ԱՄԱՌԸ ԽՈՏՀԱՐՔՈՒՄ

«Տղայք, վաղը առաւօտեան մենք ամենքս կը գնանք
խոտհարքի», ասաց մեր հայրը, և մենք այնպէս գոռգոռա-
ցինք ու վազվեցինք, որ զօրով կանգնեցրին մեզ: Եւ
ձուկը բռնելու կարթեր էի պատրաստել, իսկ քոյրերս
վեր առան իրանց կողովները, որ պտուղներ հաւաքեն, և
առաւօտեան լուսաբացին մեր բոլոր ընտանիքը, սայլերի
վրայ նստած, ճանապարհ ընկաւ:

Մի ժամից յետոյ մենք շեղուեցինք լայն ճանապար-
հից և զնացինք նեղ շաւիղներով, իսկ վերջումը բոլորովին
ճանապարհից դուրս եկանք և, վերջապէս, հասանք մեր
փափագելի մարգագետիններին: Երբ-որ մենք տեղ հա-
սանք, արևի ոսկիափայլ ճառագայթները դեռ նոր ծածան-
ւում էին Մեծ-Մասիսի ձիւնապատ գագաթի վրայ, բայց
հովիտն արդէն հնձողներով լիքն էր: Հնձողները չուխանե-
րը հանած, շապկանց, գոյգ-գոյգ առաջ էին քայլում բարձր
խոտերի մէջ և իրանց յետեից վայր էին գցում կանաչ
խոտերի շերտերը: Նրանցից փոքր ինչ հեռու, միւս կողմը,
նրանց ընկերները փոցխով ու եղանով հաւաքում էին չո-
րացած խոտը և փոքրիկ դէզեր կազմում: Հովաի այս ու
այն կողմումն էլ սարի նման բարձրանում էին մեծամեծ
դէզեր: Մէկ մարդ կանգնած էր դէզի գլխին և վարպե-
տութեամբ դարսում էր խոտը: Գիւղացի մանուկները
փոքրիկ կոյտերը կրում էին մեծամեծ դէզերի մօտ: Ուրա-
խութեան ազաղակը տարածւում էր օդի մէջ. աշխատա-
սէր մշակները գործում էին զուարճութեամբ. երգեր,
ծիծաղ, բարձրաձայն խօսակցութիւն, շների հաջոցը, գե-
րանդիների զընգզընգոցը, բեռնակիր ձիաների խրխնջոցը,
եզների բառաչիւնը, անիւների մեղմ շառաչիւնը—այդ բո-

լորը խառնուելով բնութեան երգիչներն քաղցր դայլայլիկներն հետ, յափշտակում էին մարդու միտքը:

Ես շտապեցի ձուկը բռնել այն գետակի մէջ, որ հոսում էր այդ հովտի միջով. իսկ քոյրերս սկսեցին հատապտուղներ ժողովել: Յետոյ մենք շատ ուրախութիւններ արինք՝ թիթեռներ բռնեցինք, ծաղիկներ ժողովեցինք և քոյրերիս հաւաքած մորու գեղեցիկ կարմրախառն հատիկներից փնջեր կազմեցինք:

Փոքր առ փոքր սկսեց մութն ընկնել. արեգակն արդէն ծածկուել էր հորիզոնի յետևը: Մշակները դադարեցին իրանց գործերից, ցած դրին գերանդիները և, խաշակնքելով, գոհացան Աստուծոց: Միքանի ըօպէից յետոյ բանուորները, գերանդիներն ուններին, ուրախ-ուրախ ճանապարհ ընկան դէպի գիւղը: Փոքր տղաները, խմբեր կազմած, գնում էին առաջից. նրանցից միքանիսը սըինդ էին ածում, միւսները պարելով հետևում էին նրանց և երգում:

«Մաստիկ շոք է. ցորեն, գարի հասել են.

Հնձողները խոտը քաղել՝ դիզել են.

Բոլոր ծառեր ծածկլլել են տերևով,

Պտուղները «ձիթ» են անում ժպտալով:

Հօ-հօ-հօ,— ամառ է.

Արեւ խիստ կը վառէ»...

Ես ու քոյրերս էլ խառնուեցինք այդ երգող խումբի հետ և ամենեկն չիմացանք, թէ ինչպէս տուն հասանք:

112. Հ Ո Ւ Ն Ձ

Ահա բանուորներն շարէ-շար կանգնած,
Մանգաղը ձեռքին, գոգնոցը կապած,
Մինչև գօտկատեղ բարձրացող արաում,
Ժպիսկն երեսին, ցորեն են հնձում:

Ընդարձակ դաշտը, որ ամիսուկէս
Մեղմ քամու գիմաց, կապոյտ ծովի պէս,
Ճրկուում-թեքուում էր ու հէրանց գնում,
Նորից յետ դառնում, իւր տեղն էր բըռնում,

Այժմ բաց-դեղին ոսկու գոյն առած,
Տիրոջ օրհնութեամբ հասկերը լցրած,
Արևի գիմաց փայլում է, խաղում,
Ամբողջ հովիտը հուր ու ծով շինում:

Կարծես հրեշտակը Տիրոջ հրամանով
Ծիծաղ է սրվոել իւր առատ ձեռքով.
Ուրախ ու քրքիջ, խինդ ու բերկրութիւն
Դաշտը բռնած է, կ'ասես, օրն-ի-բուն:

Ահա բանուորներն շարէ-շար կանգնած,
Մանգաղը ձեռքին, գոգնոցը կապած,
Հնձում են ցորենն ու խուրձեր կապում,
Կապած խուրձերից տասնեակներ կազմում:

113. Թ Ա Ժ Ա Յ Հ Ա Յ

Կիւրակէի արեւ ծածկուեցաւ անտառի յետևը: Միւս՝
առաւօտ գիւղացին իւր որդոց հետ դուրս գնաց դաշտը

և ուրախ-ուրախ նայեց մարգագետիններին ու արտերին։
Մարգագետիններում կանգնած էին մեծամեծ խոտի դե-
ղեր, իսկ արտերում դեռ տատանւում էին հասած ցորենի
հասկերը։ Գիւղացին խաչակներեց և առաց. «Օրհնենք Աստու-
ծուն, սրգիք. այս տարի մեր տաւարը խոտ կ'ուռնենայ և
մենք էլ հաց»։ Գիւղացին պոկեց մէկ հասկ, արորեց իւր
ափի մէջ, նայեց և տեսաւ որ հատիկները մզացել են.
յետոյ ատամի տակ փորձեց և տեսաւ որ արաքում են։
«Ո՛րքիք, ժամանակ է հնձելու. ձեր մայրը երէկ ամբարի
վերջին ալիւրը մաղեց»։

Միւս օրը, թէ մեծ և թէ փոքր, բոլորը դուրս թա-
փուեցին դէպի արտերը։ Խուրձերը արագութեամբ շա-
րուեցին միմեանց յետևից. իսկ երեկոյեան արդէն բարձր
տաննակներ և երեսնակներ կարգով կանգնած էին ար-
տումը։

Դեռ հունձը չէր վերջացել, որ կամս սկսեց պտըտել
կալի վրայ։ Հայրը մի բեռը ցորեն տարաւ ջրաղաց և այն-
տեղից ձերմակ ալիւր բերաւ։ Մայրը խաշ ճարեց, խմոր
հունցեց. իսկ միւս օրը մանուկներն արդէն ուտում էին
նոր ցորենից պատրաստած թափայ հացը։

114. Հ Ա Տ Ի Կ

Հոյսը բացւում է, շուտ արտը գնամ,
Պատուեմ սուր խոփով ես կուրծքը հողի,
Իմ սիրուն հատիկ, քեզ նորան պահ տամ,
Մինչև օրերը ամրան արևի։

Թաղեմ քեզ, հատիկ, և դարդս քեզ հետ.
Թէ Աստուած ուզեց, դու կանաչեցիր,

Թող-դարդըս մեռնի զետնի տակ անհետ.
Դու, ինձ մխիթար, կրկին տուն դարձիր։

Եւ ջերմ աղօթքով Տիրամօր առջև
Ես մոմ կրվառեմ, ես խունկ կը ծխեմ,
Որ քեզ պարգևէ մի առատ անձրև,
Որ քեզ միշտ սիրով նայէ խընդադէմ։

Բայց թէ այդ շնորհին, մեղքերիս համար,
Արժանի չլինիմ, ծով կը դարձնեմ
Ես տաք քրտինքը ճակտիս արևառ,
Որ քեզ, իմ հատիկ, ծառաւ չթողնեմ։

Ծլիւր, կանաչիւր, ոսկէ սաւանով
Ծածկիր իմ արտը ողջ ալեծածան,
Նոր այն ժամանակ անուշ շրջիւնով
Տուր ջարդուած սրտիս մի քուն հանգստեան։

115. ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԻՑ

Օգոստոս

Շատ ժամանակ է՝ ես իմ յիշատակարանումս ոչինչ
չեմ գրել. ամբողջ ամառ ես դրա համար միջոց չունէի։
Այժմ մենք էլ այնքան չենք խաղում, որովհետև շուտ-շուտ
անձրևում է և աշնան հոտ է գալիս։

Այսօր, Աստուածածնի վերափոխման տօնին, մեծ ու-
րախութեամբ եկեղեցի են տանում այգիների և արտերի
պտուղները։ Աստուածածնին պտուղներն օրհնում են։
Գիւղական փոքրիկ եկեղեցին լիքն է մարդկանցով։ Բարի
գիւղացին ջերմեռանդութեամբ վեր է առնում մի փոքրիկ

խաղողի ճիւղ և մի բուռն ցորեն: Խաղողը նա ուտում է, պասը լուծում, իսկ ցորենը տանում է, իւր սերմացուի հետ խառնում: Հայրս և մայրս այսօրուանից սկսում են պտուղներ ուտել. իսկ մենք վաղուց լուծել ենք պլատ-դապասը:

Դաշտերում արդէն շարուած են ցորենի տասնեակները. շուտով գիւղացին կը բերէ նրանց իւր կալը, որ անձրևների տակը չմնան: Ահա աշխատասէր գիւղացին ջանասիրութեամբ կասում է, իսկ նրա որդին խուրձն է կրում հնձատեղերից:

Խուրձը կրելուց յետոյ նա պարսպ չէ մնալու. արեգակի տաքութիւնը սկսկատում է. երկինքը շուտ-շուտ ամպում և անձրևներ է թափում. գիւղացու ցելերը փափկացել են. շուտով ցանքը կըսկսուի: Ծանձերն էլ սկսել են զգալի կերպով կծել. երևում է, որ ամառը վերջանում է:

116. Ա Շ ՈՒ Ն

Երեկոյեան վերջալուսին
Ծիծեռնակները չքացան.
Սարեակները խմբեր կազմած
Մեր կողմերիցը հեռացան:

Ամեն բան հանդարտ քնած է.
Դուրսը խաւար է տիրում.
Զոր տերեր խշխշում է,
Եւ քամին դուռը ծեծում:

Ա Շ Ր Ձ

Յ Ա Ի Ե Լ ՈՒ Ա Մ

(Քերականական և ուղղագրական վարժութիւններ)

Ը. Ը Ռ Ը Ր Կ Ը Տ

Մարդը հինգ արտաքին զգայարանք ունի՝ տեսանելիք, լսելիք, հոտոտելիք, ճաշակելիք և շօշափելիք:

ա. Դասատանը մենք տեսնում ենք՝ աչակերտ, վարժապետ, սեղան, աթոռ, նստարաններ, գրասեղաններ, գրատախտակ, քարե-տախտակ, լուսամուտներ, դուռը... Տանը կարող ենք տեսնել՝ հայր, մայր, եղբայր, քոյր, սենեակներ, իսկ սենեակների մէջը...

բ. Երբ անձրև է գալիս, մենք լսում ենք՝ որոտումն, շառաչիւն, գոչիւն. եկեղեցում—գալիքների երգեցողութիւն, քահանաների ընթերցանութիւն, դանդակի հնչիւնը. դաշտում—սոխակի դայլայլիկը, թռչունների ծլվլոցը. փողոցում—մարդկանց ձայնը, խօսակցութիւնը, աղաղակը, երգը, կախը...

գ. Ծաշակելով ճանաչում ենք՝ աղը, չիբը, շաքարը, գինին, քացախը, ջուրը, թէյը, սուրճը, մածուրը...

դ. Հոտոտելով ճանաչում ենք՝ վարդը, մեխակը, ռեհանը, չուշանը, մանուշակը, խունկը...

ե. Շօշափելով ճանաչում ենք՝ դնտակը, բամբակը, փետուրը, բուրդը, ձիւնը, հացը...

§ 1. Հինգ զգայարանքի միջնորդութեամբ ճանաչած քանները (իրերը) կոչւում են սուարկայ:—Աչակերտ, հայր, քոյր, երգ, շաքար, բամբակ, վարդ—առարկաներ են:

Վարժութիւն 1. Ի՞նչ առարկաներ ենք տեսնում եկեղեցում, դաշտում, անտառում, փողոցում, գետի մօտ, գետի մէջ, արտերում, գոմերում:

Ի՞նչ առարկաներ են չինւում փայտից, երկաթից, կաւից, պղնձից, ապակուց:

Ի՞նչ առարկաներ ենք ուտում: Ի՞նչ ենք խմում: Ի՞նչ ենք հագնում:—Բերանայի:

§ 2. Կան առարկաներ, որոնք միջանի մասից են բաղկացած:

2. Ո՞րոնք են սեղանի, լուսամուտի, ծառի, կովի, հաւի մասերը: Ի՞նչ մասեր ունի զլուխը, իրանը, ոտները, ձեռքերը—Բերանացի:

§ 3. Մարդս առարկաներին ջուկ-ջուկ անուններ է տալիս. ամեն առարկայ իւր անունն ունի: Առարկայի մասերն էլ ջուկ-ջուկ անուններ ունին:

Մարդս այն ժամանակն է առարկայի անունը տալիս, երբ-որ իւր տեսածի և ծանաչածի մասին ուրիշներին մի բան է ուզում ասել:

Առարկան տեսնում և զննում ենք մեր հինգ զգայարանքներով, իսկ անունը չենք կարող տեսնել և զննել. նրան միայն լսում ենք և հասկանում: Առարկաների անունները մեր տեսողութեանը ենթարկելու համար՝ նրանց զրոյում ենք, այսինքն տառերով նշանակում ենք:

3. Վերեւի երկու վարժութիւնների պատասխանները ներկայացրէք զրաւոր՝ առաջ ամբողջ առարկաների անունները գրեցէք, յետոյ նրանց մասերի անունները:

Բ. ԾՆՁՆԻՈՐ ԵՒ ԸՆԹՈՒՆՁ ԼՈՒՐԿՆԵՐ

ա. Ոչխար, շուն, կատու, ձի, հաւ, կով, գոմէշ, աշակերտ, քահանայ:

բ. Սեղան, քար, աթոռ, փայտ, կերակուր, այգի, գիրք, եկեղեցի:

§ 4. Առաջին տողի մէջ նշանակած բառերը կենդանի առարկաների անուններ են. այդ առարկաները ազատ կարող են մի տեղից միւս տեղ անցնել, իրանք իրանց տնողը փոխել: Դրանք շնչատու առարկաներ են:

Երկրորդ տողի մէջ նշանակած բառերը անկենդան առարկաների անուններ են: Այդ առարկաներն իրանց կամքով չեն կարող մի տեղից միւս տեղ անցնել, իրանք իրանց տեղը փոխել: Դրանք անշունչ առարկաներ են:

4. Ի՞նչ շնչատու առարկաներ էք տեսնում տանը, բակումը, գոմումը, անտառումը:

5. Ի՞նչ անշունչ առարկաներ էք տեսնում դասատանը, պարտէզումը, այգումը, դաշտումը, ուսումնարանումը, եկեղեցումը: Բերանացի:

6. Հետեւալ բառերից ջուկեցէք և գրեցէք առաջ շնչատու առարկաների անունները, յետոյ անշունչներինը:—Կացին, գիւղացի, սրոց, սղոց, դարբին, հովիւ, մուրճ, աղախին, կողպէք, ծառայ, աղաւնի, խոզ, հաւ, հաւաքուն, մեխ, այգի, այգեպան, հաց, հացթուխ, սրահ, գոմ, ձի, կով, եղը, ոչխար, օրօրոց, մանուկ, անկողին, մահճակալ, զգեստ, դերձակ, ասեղ, կօշկակար, կօշիկ, սիւսեռ, կաղամբ, համեմ, կարմրախոյտ, լոռ, մեղու, ճանճ, ծառ, մոծակ, բլէդ, խոտ, հնձող, մանգաղ, ձեռներ, ոտներ, աչքեր, այծ, ծագ, բագ, եղջիւր, եղջերու, միս, պանիր, քաղաղ, նապաստակ...

Գ. ՄՏՆԻՈՐ ԵՒ ՆԻԻԹՈՒՄՆ ԼՈՒՐԿՆԵՐ

ա. Աստուած, հոգի, հրեշտակ, ապրուստ, եռանդ, աշխոյժ, աշխատանք, ծուլութիւն, քաջութիւն, սրբութիւն:

բ. Արօր, սեղան, արքաղաղ, մարդ, բաժակ, ալիւր, կաքաւ, կաղամբ, կացին, անտառ, կարագ, գինի:

§ 5. Առաջին սիւնակի մէջ նշանակած առարկաները թէև կան և անուն ունին, բայց մեր հինգ զգայարանների ենթակայ չեն. դրանց մենք միայն մտքով ենք ճանաչում: Դրանք մտաւոր առարկաներ են:

Երկրորդ սիւնակի մէջ նշանակած առարկաները շնչատու և անշունչ առարկաներ են. դրանց ճանաչում ենք մեր հինգ զգայարանների միջնորդութեամբ: Դրանք կոչւում են նաև նիւթական առարկաներ, որովհետև կազմուած են որևէ նիւթից:

7. Հետեւալ խօսքերից ջուկեցէք մտաւոր առարկաները նիւթականից, նիւթականներն էլ երկու խմբի բաժանեցէ՛ք՝ շնչատու և անշունչ:

Աստուած ստեղծեց մարդուն և սուեց նրան հոգի, միտք և կամք, որ կարողանայ սեղհական խեղճով իրան համար ապրուստ ձարել: Մարդը հնարեց արօրը, երկիրը վարեց, հացահատիկներ ցանեց, կացին հնարեց՝ իւր տան ու վառելիքի համար փայտ կը ու...

— Պայծառ երկնակամարի վրայ գորշագույն ամպեր երևացին: Ամպերը թանձրացան և սև կեղևով ծածկեցին կապոյտ երկինքը: Երկնային կենսատու անձրեւ ջրեց ծարաւ երկիրը: Դաշտային թառաժած բոյսերը գուարթացան. նրանք իրանց բարակ արմատներով թաց հողից գուրս ծծեցին սննդաբար հիւթը: Ծառերի փայլուն տերևներն ազահաբար ներս ծծեցին խոնաւ օդը: Յորենի և գարու արներն իրանց քստալի հասկերի նիհար հատիկները լցրին, կշտացրին:

12. Հետեւալ առարկաների մօտ դրէք իրանց պատշաճ որպիսութիւնների անուններ.— Ամպ, գունատ, չուն, թիթեռ, խնձոր, սուլի, արծաթ, ածուխ, քար, բամբակ, հաց:

§ 9. Մի առարկայ կարող է նաեւ միքանի որպիսութիւն ունենալ՝ կանաչ, տերեւախիտ, քաղմածիւղ, ճկուն, ստուերաշատ ուռենի:

13. Ի՞նչ յատկութիւններ կարող են ունենալ հետեւալ առարկաները՝ ճանապարհ, տուն, գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ, ջուր, չաքար, ապակի:— Բերանացի և գրաւոր:

§ 10. Միքանի առարկաներ կարող են միեւնոյն որպիսութիւնն ունենալ. վնասակար դայլ, վնասակար մարդ, վնասակար գործ. քարձր ձայն, քարձր ծառ, քարձր մարդ, քարձր արժանաւորութիւն:

14. Հետեւալ որպիսութիւնները ի՞նչ առարկաների կարելի է յատկացնել՝ կարմիր, սպիտակ, սև, կանաչ, կապոյտ, քաղցր, դառը, սուր, պինդ, փափուկ, կլոր, հիւթաւոր, թափանցիկ, ծանր, թեթեւ, մաքուր:— Բերանացի և գրաւոր:

15. Հետեւալ առարկաներից ամեն մինը ի՞նչ յատկութիւններ պիտի ունենայ անպատճառ՝ սոխը, սխտորը, արծաթը, ոսկին, պղինձը, շուշանը, մանուշակը, դանդակը, գետի ջուրը, ծովի ջուրը, բամբակը, արծիճը, մեղրը, քացախը:

16. Որպիսութիւն ցոյց տուող բառերի տակը դիժ քաշեցէք.— Անձրեային աշուն: Աշնանային անձրեւ: Փոթորկալի ծով: Ծովային փոթորիկ: Դաշտային ծաղիկ: Ծաղկաւէտ գաշտ: Անձրեւոտ ամառ: Ամառային անձրեւ: Մարգկային արժանաւորութիւն: Արժանաւոր մարդ: Կենդանական բնութիւն: Բնական կենդանի մարդ: Կենդանական բնութիւն: Բնական կենդանիներ.— Հե-

17. Որպիսութեանը նայելով՝ ճանաչեցէք առարկաները.— Հե-

ղուկ, հասանուտ, թափանցիկ, անհամ: Կլոր, ամուր, սպիտակ, երկնքից վայր ընկնող: Կլորակ, գեղին, աշխարհի սիրելին: Գեղեցիկ, անուշահոտ, կարմիր, փշոտ: Կլոր, կարմրաթշիկ, քաղցրահամ: Պողպատէ, սուր, շողշողուն և կարծոր:

Գ. ՈՐՊԻՍՈՒԹԵԱՆ ԹԻԻԸ

ա. Կարմիր խնձորներ, երկար քանոններ, սպիտակ թղթեր, կանաչ յուլունքներ, գիւղացի մարդիկ, գաշտեցի բնակիչներ:

բ. Կարմիր-ները, երկարները, սպիտակները, կանաչները, գիւղացի-ք, գաշտեցի-ք:

§ 11. Որպիսութիւն ցոյց տուող բառերը թիւ չունին, երբ առարկայի մօտ են դրուած. բայց եթէ մենակ են, կարող են առարկաների անուան պէս նր, ներ, ք տառերն առնել իրանց վերջում և շատի համար դորժ ածուիլ:

18. Հետեւալ օրինակների մէջ գտէք մենակ դորժածուած որպիսութիւն ցոյց տուող բառերը և տակը գիժ քաշեցէք.— Հիւանդները նախանձում են առողջներին: Հարուստները պարտաւոր են օգնել աղքատներին: Գիտունները ազէտներին սովորեցնում են: Օրէնքը պատժում է չարերին: Քրիստոսը ներում էր մեղաւորներին, բժշկում էր կաղերին, կոյրերին, անդամաւորյծներին, բորոտներին և դիւահարներին: Աստուած խնամում է որբերին: Կալն ու կոյրը մի սրբնթաց առուակով պէտք է անցկենային: Վարդերի մէջ ես սիրում եմ կարմիրները: Քաղաքացի մարդիկ թէև շատ անգամ ծաղրում են գիւղացիներին, բայց եթէ գիւղացի մարդիկ չլինին, քաղաքացիք, հաւատան, սոված կը կոտորուին:

Է. ԸՌԱՐԿՏԵՑԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Շունը հաջում է. շունը կծում է. շունը փախչում է: Թռչունը թռչում է. թռչունը խաղում է. թռչունը երգում է, բուն է շինում, ձագ է հանում, մեղներ է բռնում, ճուտերին կերակրում:

§ 12. Նշանակած բառերը՝ հաջում է, թռչում է, երգում է... ոչ առարկաների անուններ են և ոչ որպիսութեան. նրանք միայն ցոյց են տալիս, թէ առարկան

Բ. ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԼՆ ԹԻՒՆԸ

ա. Ես կարդում եմ: Դու գրեցիր: Հնձողը հնձեց:

բ. Մենք կարդում ենք: Դուք գրեցիք: Հնձողները հնձեցին:

§ 17. Առաջին տողի մէջ գործ կատարող առարկաները մէկ-մէկ են. նրանց կատարած գործողութիւնն էլ մէկ է—մի անգամ է կատարւում: Երկրորդ տողի մէջ գործողները շատ են. նրանց կատարած գործողութիւնն էլ շատ է—միքանի անգամ է կատարւում: Գործողութիւնն էլ, առարկայի ու որպիսութեան պէս, կարող է մէկ և շատ ցոյց տալ: Գործողութիւնը շատացնելիս՝ վերջից աւելացնում ենք ն և ք տառերը մենակ կամ ուրիշ տառերի հետ:

25. Հետեւեալ օրինակները փոփոխեցէք այնպէս, որ առարկաներն ու գործողութիւնները մէկից շատ ցոյց տան.—Աշակերտը կարդում է իւր դասը: (Աշակերտները կարդում են իրանց դասերը): Կոյն արածում է դաշտումը: Թռչունը երգում է իւր քաղցրահնչիւնը երգը: Որմնագիրը պատում է պատը: Վարժապետը սովորեցրեց աշակերտին: Աշակերտը լսեց վարժապետի ասածը: Քահանան մկրտեց մանկանը: Մանուկը մեծացաւ, ուժեղացաւ և իւր հօրն օգնող եղաւ: Ամառը ես կըմնամ գիւղը, աշնանը նորից կըվերադառնամ:

26. Հետեւեալ օրինակների մէջ գործողութիւնները փոփոխեցէք՝ շատը մէկ շինեցէք.—Հացը թխում են տանտիկիները կամ հացթուխները: (Հացը թխում է տանտիկինը հացին): Հացը թխում են խմորից: Ամորը հունցում են ալիւրից, ջրից և խաչից: Ալիւրն աղում են ջաղացում ցորենից: Հացահատիկները հասնում են արտերում, հասկերի մէջ: Գիւղացիք դաշտը մշակում են. նրանք հերկում են հողը—ցեղ են անում, յետոյ ցեղումը սերմում են ցորեն և ուրիշ հացահատիկներ:

§ 18. Մեր սովորած քառերից միքանիսը առարկայի անուն են, միւսները որպիսութեան, իսկ ոմանք գործողութեան:

27. Հետեւեալ խօսքերը վերլուծեցէք և ասացէք իւրաքանչիւր բառի նշանակութիւնը.—Փայլուն արեւ մայր մտաւ (փայլուն ցոյց է տալիս արեւի որպիսութիւնը. արեւը՝ անշուշտ և նւթական

առարկայի անուն է. մայր մտաւ՝ ցոյց է տալիս արեւի գործողութիւնը): Լուսինը վաղուց գնաց, թաղկացաւ: Փռքիկ աստղերը ամպի տակ մտան: Բարեպաշտ մարդիկ ժամ գնացին: Ծոյլ մանուկները տանը մնացին: Աշխատասէր աշակերտները դասերը սովորում են: Աղօտ լուսինը լուսաւորում է քնած երկիրը: Պայծառ աստղերը փայլում են պարզ երկնքի վրայ: Սե-սե ամպերը ծածկեցին կապույտ երկնքի երեսը: Գիշերը մթնեց: Վայրենի գազանները զարթեցին: Չար մարդիկ սիրում են խաւար դիչերները:

Թ. ԲԸՈ, ՎԸՆԿ ԵՒ ՏԸՈ

§ 19. Առարկային, նրա որպիսութեանն ու գործողութեանը մարդս առանձին-առանձին անուններ է տալիս: Առարկայի, գործողութեան և որպիսութեան անունները քառեր են:

ա. Հաց, ծառ, քար, ջուր, ցուրտ, սև, լուս, մոմ, միս, չէկ:

բ. Բաժակ, դարի, ցորեն, բարակ, հասակ, սիրուն:

գ. Բաժնեկամ, աշակերտ, աշխատել, աշխատութիւն:

§ 20. Առաջին տողի մէջ նշանակուած բառերը կարդացւում են միանգամից. երկրորդ տողի մէջ նշանակուածները՝ երկու, իսկ երրորդ տողի մէջ նշանակուածները՝ երեք անգամից:

Բառի այն մասը, որ արտասանւում է միանգամից, վանկ է կոչւում:

§ 21. Վանկերի թուին նայելով բառերը լինում են՝ միավանկ, երկավանկ և բազմավանկ:

§ 22. Ամենայն բառ մի կամ միքանի վանկից է շինուած, իսկ ամենայն վանկ շինուած է մի կամ միքանի հնչիւններից:

§ 23. Գրելու ժամանակ հնչիւնների տեղակ գործ ենք անում առանձին նշաններ, որոնք տառ կամ գիր են կոչւում:

§ 24. Պան տառեր, որոնք հեշտ են արտասանւում և, առանց ուրիշ տառերի օգնութեան, պարզ հնչւում են. բայց կան և այնպիսի տառեր, որոնք միայնակ դժուար

են հնչուում և հեշտ հնչուող տառերի օգնութեամբ են միայն արտասանուում:—Հեշտ հնչուող տառերն են՝ ա, ե, է, ը, ի, ո, օ, ու: Սրանք ճայնաւոր են կոչուում: Մնացած տառերը կոչուում են քաղաճայն:

§ 25. Առանց ձայնաւոր տառի վանկ չի լինիլ: Առանց բաղաձայն տառի վանկ կարող է լինիլ:

§ 26. Գրելու ժամանակ, բառի մի մասը մէկ տողից միւս տող անցկացնելիս, պէտք է ամբողջ վանկ կամ վանկեր անցկացնել:

Ա-սա, ա-րա, ա-ժան, գի-նի, բա-րի, դա-նակ, և-ղան:

Ա-բե-ղակ, ա-բե-ղայ, ժա-մա-նակ, ժա-մա-ցոյց:

§ 27. Կանոնաւոր կարգաւոր և անսխալ գրելու համար պէտք է գիտենալ, թէ բառերն ինչպէս են վանկուում: Վանկելու հիմնական կանոնն այն է, որ բաղաձայն տառը, եթէ մենակ է, կաշոււմ է իրանից յետոյ եկող ձայնաւորին:

28. Վերոյիշեալ կանոնին համաձայն վանկեցէք հետեւալ բառերը՝ կերայ, տեսայ, եկայ, բարակ, դաթայ, թաւայ, արեգակ, Արուսեակ, քահանայ, յիսուն, Յիսուս, դարի, ցորեն, ցերեկ, ցուցակ, կարաս, կացին, գաւաթ, գինի, Գարեգին:

Ար-ճիճ, աղ-քատ, աղ-ջիկ, ար-դար, ևղ-նիկ: Ըն-դե-ղէն, ընտ-րու-թիւն, երկ-րա-չափ:

§ 28. Երբ քառի մէջ միքանի բաղաձայններ կան, միայն վերջին բաղաձայնն է կաշոււմ իրանից յետոյ եղած ձայնաւորին, իսկ միւսը կամ միւսները մնում են նախորդ ձայնաւորին:

29. Վանկեցէք հետեւալ բառերը. աղբիւր, եղջիւր, երկինք, երգիկ, երկնաւոր, երկրագործ, իշխանաւոր, ինքնատէր, որկրամուր, որդեսէր, սրբակեաց, ընկոյզ, ընտանի, ընդեղէն, թարգմանիչ, մարդկութիւն, մաքրատէր, կարգաւոր, ընտրութիւն:

Բը-ժիշկ, բնակ, բլիթ, դգում, դժողք, թթու, թզուկ, բրբ-դել, խըն-դիր, զըն-դան, ճընճ-ղուկ:

§ 29. Եթէ քառի սկզբում միքանի բաղաձայն տառեր կան, վանկելու ժամանակ առաջին բաղաձայնից յետոյ գրուում է ը ձայնաւորը, իսկ միւս բաղաձայնները վարւում են նախընթաց կանոնին համեմատ:

30. Վանկեցէք հետեւալ բառերը՝ բռնել, բրդել, գրիչ, գնտակ, գլուխ, գգակ, գրգել, տրտմիլ, զննել, զրկել, թթու, թզուկ, թռչուն, թշնամի, ժպիտ, ժլատ, ժժմակ, լոել, լրտես, խխունջ, խնձոր, խնդիր, խրանել, ծնունդ, ծնկաչոք, ծղրիդ, կրթել, կրկնել, կոթնել, հնգիկ, հնգկահաւ, ձնծաղիկ:

§ 30. Բառի վերջում բաղաձայն տառերը միշտ կըցւում են իրանցից առաջ եղած ձայնաւորին՝ մէկ լինին, թէ միքանի. միայն ն և ը տառերը հարեան բաղաձայնի հետ առանձին վանկ են կազմում (ծունը—ծու-նըր):

31. Վանկեցէք հետեւալ բառերը և, ուր որ պէտք է, ը աւելացրէք:—Սանդ (գործիք), սանր, ծունկ, ծունր, ծածկ, ծանր. մարդ, մանր, կարծր, բարձր, ոտք, ոտն. ձեռք, ձեռն. բերք, բեռն. կառք, գառն, դառն, սառն, դուռն, նուռն, բուռն, ծուռն, ամառն, ձմեռն. մեղր, կայսր, եզր, ծաղր:

Բը-ժիշկ, զըդում, զընդան, թըղուկ, ժըժմակ, լըրտես, խըն-դիր, ծընունդ:

Սկունդ—ըսկունդ. սպաս—ըսպաս. զբաղմունք—ըբաղմունք. շտապ—ըշտապ:

Առաջին տողի մէջ բաղաձայն տառը վանկուելու համար իրանից յետոյ առել է ը ձայնաւորը, իսկ երկրորդ տողի մէջ բաղաձայնը իրանից առաջ է առել այդ ձայնաւորը:

§ 31. Ո բաղաձայնը թ, կ, պ, տ, ք տառերի հետ, զ բաղաձայնը ը, գ, մ՝ տառերի հետ և շ բաղաձայնը տ տառի հետ հանդիպելիս, բառի սկզբում, հնչուում են որպէս ամփոփ ըս, ըգ, ըշ և կազմում են կէս վանկ:

32. Աւելացրէք ը տառը, ուր որ հարկաւոր էք համարում.— Սթափուիլ, սկեսուր, սկայ, սկունդ, սկուռդ, սպաս, սպունգ, սպի,

սպիտակ, սպեղանի, սպասել, ստամորս, ստէպ, ստոր, ստոյգ, ստանալ, ստինք, սիլու, սիլովանք, սիլովանելի, սքողել, սքանչելի, սքանչանալ:—Զբօսանք, զբաղմունք, զգալի, զգեստ, զգոյշ, զոօն, զգայարանք, զմայլել, շտապել, շանմարան:

Սարգ (միջատ)—սարգ (այդ սարք): Զին երկու ոտի վրայ ծառ եղաւ (ծառանալ): Ծառս արմատից կտրուեց (այս ծառը), տունն, բունն (այն տունը):

§ 32. ս. դ. ն տառերը, եթէ բառի անանջատ մասը չեն, այլ, որպէս եկամուտ տառեր, աւերացած են բառի վերջում, որ առարկաների դասաւորութիւնը ցոյց տան, իրանց նախորդ բաղաձայնի հետ միշտ մի վանկ են կազմում:

33. Ուր որ յարմար է՝ ը դրէք և վանկ կազմուցէք. —կարդ—կարդալ: կարգ կարիր: Բարդ—բարդել, մարդ—տղամարդ, մէրդ—մարդ—մայրդ. հորթ—հօրդ. կիրթ—գիրդ. սերտ—սէրդ. բանդ—բանդարկել. բանդ շինիր, յետոյ խաղա. մարս—մարսել. մերս—մերսել. մէրս—մարս—մայրս. սարս—սարսել—սարսափ. սարս ձիւ—հապատ, ամպերս մթին, անտառներս խիտ:

§ 33. կ տառը իբրեւ մասնիկ դրուում է բառի սկզբում և, եթէ մօտի տառը բաղաձայն է, առանձին վանկ է կազմում. իսկ եթէ մօտի տառը ձայնաւոր է, այն ժամանակ նա յաջորդ ձայնաւորի հետ մի վանկ է կազմում: (Վը դրեմ, կ'ասեմ):

§ 34. Հայերէն տառերը դրուում և կարգացուում են հետեւեալ կարգով. այբ, բեն, գիմ, դա, եչ, զա, է, ըթ, թօ, ժէ, ինի, լիւն, խէ, ծա, կէն, հօ, ձա, ղադ, ճէ, մէն, յի, նու, շա, ո, չա, պէ, ջէ, ռա, սէ, վէվ, տիւն, րէ, ցոյ, լիւն, փիւր, քէ, օ, ու, ֆէ:

§ 35. Բոլոր տառերը միասին վերցրած կազմում են Հայերէն այբուբենը, իսկ այստեղ առաջ բերած կարգը կոչւում է այբբենական կարգ: Հայերէն այբուբենի տառերը 39 են:

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ Բ-Պ ՏԱՐԻ

ՆԻԹԵՐԻ ՑԱՆԿԸ

Այն նիւթերը, որոնց դիմաց չի ցոյց տուած հեղինակողի անունը, մեզ են պատկանում. դժբա կամ ազատ փոխադրութիւններ են, կամ յօրինուած են յատկապէս այս զրքի համար:

I ԾՐՋԱՆԻ ԹԵԹԵԼ ՆԻՒԹԵՐ ՆԱԽ. ԸՆԹԵՐԳԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ:

1. Այբբենարան	5
2. Կարգաւորել *	6
3. Ամեն բան իրան տեղը	»
4. Տխուր երեխայ, Գ. Քաթիկայ	7
5. Իմ ուսումնարան գնալը	8
6. Մանուկը արեւին *	9
7. Մըջիւնը և Աղանին	»
8. Աքաղաղն ու հաւը. Ժողովրդ	10
9. Աղաւը աղանետանը	11
10. Կուռնիներ* Ժողովրդ	12
11. Օձի գլուխը և պոչը	13
12. Հանելուկներ* Շ	14
13. Վարդենին ու փուշը	»
14. Հանելուկ* Շ	15
15. Լաւ ընկերը	»
16. Մանուշակ* Գ. Քաթիկայ	16
17. Պառան ու հաւը	17
18. Մանկական խաղ* Սարգար	»

II ԾՐՋԱՆԻ Տանը եւ Ուսումնարանումը:

19. Մեր տունը	20
20. Խրճիթ*.	21
21. Մեր դասատունը	23
22. Հրաւեր դէպի ուսումնարան*.	»
23. Մեր ընտանիքը	24

*) Աստղանիշ ունեցող բոլոր յօդուածները չափափեղական գրութիւններ են:

24. Զաւակների միւթարանքը*	25
25. Պապը	27
26. Բարի գործ* Յով. Թումանեան	28
27. Ինչպէս են չինում տները	29
28. Տան օրհնութիւնը* Ա. Եղեկեան	30
29. Հացն ուտելով, բանն անելով. Թ. Ղուկասեան	31
30. Գարուն* Գ. Քաթիպայ	32
31. Ոյժն իրաւունք չէ	33
32. Հզօր ճար* Գ. Քաթիպայ	»
33. Առաւօտեան ճառագայթները	34
34. Օրօրոցի երգ. Գ. Քաթիպայ	35
35. Կաւիճ	36
36. Թռչնիկ*	38
37. Սպունգ	39
38. Գարնան կարապետ* Գ. Քաթիպայ	41
39. Մատիտ	42
40. Լուսինը և Արեւ* Արարատեան	43
41. Ռեախն	44
42. Երկու քոյր* Պատկանեան	45
43. Կրակ	48
44. Դարբին* Կ. Շահնազարեան	49
45. Օդ	50
46. Քամին և նաւերը*	51
47. Ուրիշին հոր փորեա, ինքդ կ'ընկնես մէջը	52

III ՇՐՋԱՇ՝ Նիւթեր Կենդանական Աշխարհից:

48. Շնիկ	56
49. Կատու	»
50. Շունը և կատուն* Յով. Թումանեան	57
51. Երկու մուկը	58
52. Դաշտեցի մուկը	»
53. Զի*	60
54. Տխուր ձի*	61
55. Կով	62
56. Կորած հորթ* Աղայեան	63
57. Կենդանիների վէճը	64
58. Կթել և հարել* Արարատեան	»
59. Ոչխար	»
60. Գառը դայլի մորթով*	66
61. Խոզ	67
62. Խոզը կաղնու տակ*	»

63. Սագեր	68
64. Աղանիներ	69
65. Ծիծեռնակ	70
66. Պանդխտի երգը* Ռ. Պատկանեան	»
67. Կաղամբի թիթեռ	71
68. Զատիկ	72
69. Թիթեռ և մանուկ*	»
70. Հրեղէն ձի	73

IV ՇՐՋԱՇ՝ Նիւթեր Բուսական Աշխարհից:

71. Այգի	81
72. Երկրագործը և ծաղիկը*	»
73. Պարտէզ	82
74. Ծաղիկների երգը*	83
75. Երաշտ	84
76. Գարնանային ս առաւօտ*	»
77. Բոյսերի կերակուրը	85
78. Գարնան փոթորիկ*	»
79. Ծառերի վէճը	86
80. Ուռնին*	87
81. Ուտելիք և խմելիք	»
82. Հանելուկ*	»
83. Փորձանք ու պատուհաս	88
84. Զրաղաց*	89
85. Վուշ և քաթան	»
86. Զհնձած արտ*	91
87. Զրի ճանապարհորդութիւնը	92
88. Զարմանալի մշակ	93
89. Յովակը և Վարդուհին	96

V ՇՐՋԱՇ՝ Տարուայ չորս եղանակներին:

90. Զորս եղբայր* Պատկանեան	100
91. Ալեոր պապի չարիքները	101
92. Ի՞նչ արեց ձմեռը*	103
93. Յունվարի մէկին	»
94. Նոր տարի*	104
95. Յունվարի հնգին	105
96. Զին*	106
97. Յունվարի 6-ին	107

98. Ակնկալութիւն գարնան*	108
99. Պատի առաջին երկուշաբթին	»
100. Գարուն*	109
101. Մանկական յիշող. Ծախկազարդ կիւրակի	»
102. Աւագ հինգշաբթի	111
103. Աւագ ուրբաթ	112
104. Գարնանային ջրեր*	113
105. Սուրբ Յարութիւն	»
106. Քրիստոս յարեալ* X.	116
107. Մեռելոց	117
108. Շինականների երգը* Պատկանեան	118
109. Ամարային առաւօտ	119
110. Ամառ*	120
111. Ամառը խորհարբում	121
112. Հունձ*	123
113. Թաժայ հայ	»
114. Հատիկ* Յ. Յովհաննիսեան	124
115. Մանկ. յիշողութիւնից (օգոստոսին)	125
116. Աշուն*	126

Յ Ա Ռ Ե Լ Ո Ւ Ա Ժ

Քերականական վարժութիւններ:

Ա. Առարկայ	127
Բ. Շնչաւոր և անշունչ առարկաներ	128
Գ. Մտաւոր և նիւթական առարկաներ	129
Դ. Առարկայի թիւը	130
Ե. Առարկայի որակաւորութիւնը	131
Զ. Որակաւորութեան թիւը	133
Է. Առարկայի գործողութիւնը	»
Ը. Գործողութեան թիւը	136

Ուղղագրական վարժութիւններ:

Թ. Բառ, վանկ և տառ	137
Ժ. Վանկերու էական կանոնները	138

2013

4559

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0063120

